

36. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2023. április 18-20.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar

A GYERMEKKATONÁK ALKALMAZÁSA LATIN-AMERIKÁBAN ÉS DÉLKELET-ÁZSIÁBAN

Jelige: *BLGHRON00*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2022. 12.

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS.....	2
2. A GYERMEKKATONASÁG JELENSÉGE.....	3
2.1. Fogalmi meghatározások.....	3
2.2. A téma általános áttekintése.....	6
2.3. Gyermekkatónák a reguláris és irreguláris fegyveres erők kötelékében.....	13
2.3.1. Latin-Amerika országainak vonatkozó gyakorlata.....	13
2.3.2. Délkelet-Ázsia országainak vonatkozó gyakorlata.....	21
2.4. Gyermekkatónák a különböző szervezett bűnözői csoportok kötelékében.....	26
2.4.1. Latin-Amerika országainak vonatkozó gyakorlata.....	26
2.4.2. Délkelet-Ázsia országainak vonatkozó gyakorlata.....	35
2.5. Kitekintés az európai biztonsági percepcióra is ható afrikai és arab országok gyakorlatára....	39
3. ÖSSZEGZÉS, JAVASLATOK.....	44
4. FORRÁSJEGYZÉK.....	47
4.1. Irodalomjegyzék.....	47
4.2. Internetes hivatkozások.....	54

*'Ezt a dolgot világ összes gyermekének ajánlom, akinek
a kizsákmányolás ilyen szörnyű formájával kell szembenéznie'*

1. BEVEZETÉS

A fiatalok fegyveres alkalmazása nem a 20. században vált elterjedté, azonban jól dokumentáltá mindenképp. Jelen dolgozatban ezen komplex és mindenképp figyelmet érdemlő jelenség 1950-60 utáni eseteit mutatom be Latin-Amerika¹ és Délkelet-Ázsia országainak sajátos példáin keresztül.² Hipotézisem szerint megfigyelhető lesz egy alkalmazásbeli váltás mindkét régió tekintetében, ha elkülönítem az 1900-as években zajló vagy abban az évtizedben kezdődő konfliktusokat a 2000-es években tapasztaltaktól. Ezen első állításom igazolásához számos ország példáján keresztül vizsgálom meg a gyermekkatonaság jelenségét, bemutatva a váltást a kiskorúak polgárháborúkban történő alkalmazásától az új évszázadbeli helyzetig. A jelenleg legáltalánosabbnak tekintett meghatározás mindössze a reguláris, illetve irreguláris fegyveres erők soraiban szolgálókat definiálja így, míg a szervezett bűnözői és terrorista csoportok fiatalok tagjait nem ismeri el gyermekkatonaként. Ebből a hiányos fogalomból következik a második hipotézisem, miszerint az olyan államokban, ahol például nem polgárháborúban történik a fiatalok alkalmazása, nem található jelentős reintegrációs kezdeményezés. Végül dolgozatomban utolsó feltevésem, hogy mindössze kis mértékben lesznek megfigyelhetőek az alkalmazásbeli regionális különbségek a globalizálódó világ hatására az adott két térségben. Ennek megfelelően a főbb eltérések főleg a két vizsgált évszázad eseteinek gyakorlatában lesznek megfigyelhetőek, nem egy korszakon belül.

Ugyan elsőre úgy tűnik, hogy az Európától távol eső régiók gyakorlata nem érint minket, azonban az általam bemutatásra kerülő változások arab világbeli vagy afrikai térnyerése az európai, így a magyar biztonságra is hatást gyakorolhatnak, hiszen a probléma kezelése egy esetleges újabb menekültválság során közvetlenül is érinthet minket. E célból a fentebb említett térségeken kívül röviden kitérek a ránk is hatást gyakorló térségek helyzetére, melyek bemutatásában támaszkodok az olasz nyelvű irodalomra is, mely kiterjedtebb ismeretekkel rendelkezik ezzel kapcsolatosan. A dolgozat egészére vonatkozóan pedig főleg magyar és angol nyelvű források – cikkek, elemzések, könyvek – feldolgozásával igyekszem e rendkívül komplex jelenséget bemutatni. A dolgozat témája releváns továbbá azért is, mert a jelenlegi fogalmi keretek határait feszegeti a fentebb említett

1 Nincsen egyértelmű meghatározása, hogy mit is tekintünk Latin-Amerikának. A legtöbb esetben Dél-Amerikát – kivéve Guyanát, Surinamet és Francia Guyanát – vagy az amerikai kontinens spanyolul és portugálul beszélő közép- és dél-amerikai államait illetik ilyen néven. Jelen dolgozatban én az utóbbit részesítem előnyben, továbbá ide sorolom a Karib-térség államait, így például az angol nyelvű Jamaicát és francia, illetve helyi kreol nyelvű Haitit is.

2 Számos térségbeli országban találhatók gyermekkatonák, az elemzésemben azonban a teljesség igénye nélkül ismertetem a sajátos mintákat, trendeket a jelentősebb példákon keresztül.

szempontból. Felvetéseim bizonyítása érdekében a dolgozatomat a következőképpen építem fel:

1. Az alapvető, jelen írás során megkerülhetetlen fogalmak ismertetése;
2. A téma általános, globális tekintetben vett bemutatása;
3. A fogalmakkal összhangban, a polgárháborúkban történő alkalmazásuk esettanulmányokkal illusztrálva;
4. A használt fogalmak hiányosságainak feltárása, a szervezett bűnözés szerepének növekedése az érintett országok vizsgálatával;
5. Afrikai és közel-keleti kitekintés a témában;
6. Összegzés, illetve javaslatok.

Ezen fejezetek főbb megállapításait, a hipotéziseimre vonatkozó észrevételeket a fejezetek végén egy-egy összefoglaló táblázatban ismertetem.

2. A GYERMEKKATONASÁG JELENSÉGE

2.1. Fogalmi meghatározások

A **gyermekkatonaság**³ esetében két fogalmi meghatározást is érdemesnek tartok ismertetni, minthogy megítélésem szerint ezek együttes használatával könnyebben érthetővé válnak ennek az összetett, biztonságot veszélytető kihívásnak az elemei és sajátosságai. Ezek megértése nélkül nehézkessé válhat napjainkban a gyerekek ilyen jellegű kizsákmányolásának sikeres meghatározása, hiszen bizonyos új tendenciákkal és azok eredményeivel nem foglalkozik. Ide sorolható a szervezett bűnözői és a terrorista csoportok térnyerése ezen a palettán. Meg kell említeni továbbá azt a tényt is, hogy a különböző társadalmakban nagykorúság meghatározása is nagy mértékben eltérhet, mely magát a fogalmat kérdőjelezheti ezekben a közösségekben. Problémát jelent, hogy a jelenség modern kori formájának elemzését az 1990-as évek elejéig elhanyagolták⁴, így az akkor hirtelen ráirányuló figyelem különböző nézőpontokat teremtett. Ezen fenntartások ellenére fontos az ENSZ és szakosított intézményei által biztosított értelmezések figyelembe vétele is. Az első ilyen jelentősebb meghatározás a Fokvárosi Alapelvekben (1997) található: „*gyermekkatona az a 18 év*⁵

3 Az ENSZ Biztonsági Tanácsa hat pontban határozta meg a gyermekek elleni jogsértéseket, melynek egyik eleme a dolgozat témájául szolgáló gyermekkatonaság. A teljes képhez hozzátartozik továbbá: gyermekek ellen elkövetett gyilkosságok és csonkítások; gyermekek elleni szexuális erőszak; gyerekeket érintő emberrablás, -kereskedelem; iskolák és kórházak elleni támadás; ill. humanitárius segítséghez való hozzáférés megtagadása. - Graham, George; Kirolos, Mariam; Knag Fylkesnes, Gunvor; Salarkia, Keyan & Wong, Nikki (2019): *Stop The War On Children – Protecting Children In 21st Century Conflict*, Save The Children, London, p. 19.

4 Ezt megelőzően a genfi egyezmények foglalkoztak a kérdéssel érintőlegesen, mind a nemzetközi és nem nemzetközi konfliktusok tekintetében tiltott volt az alkalmazásuk. A humanitárius nemzetközi jog ilyen téren zajlott fejlődését jelezte még az 1998-ban elfogadott Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma. Ez a 15 éven aluli gyermekek alkalmazását háborús bűncselekmény kategóriába sorolta.

5 Carl Conradi egy erről szóló írásában kitér arra, hogy mivel ezek a definíciók nem univerzálisan elfogadottak, ezért az adott államtól függ, hogy mit szab meg toborzás alsó korhatárának, akár egy nemzetközi egyezményhez való csatlakozás útján. Példaként említi az ENSZ gyermekjogi konvencióját (az USA és Szomália kivételével minden más tagállam elfogadta), mely 15 éves kor felett engedélyezi a fegyveres erőkhöz való csatlakozást. Ezzel szemben

*alatti természetes személy, aki reguláris vagy irreguláris fegyveres erőben vagy fegyveres csoportokban szolgál, beleértve – de nem kizárólag – a szakácsokat, hordárokat, hírvivőket és ezeket a csoportokat képviselőket, kivéve a családtagokat.”*⁶ A fentebb kifejtett hiányosságok fellelhetőek a 2003-as New York-i meghatározásban is, mely a Coalition to Stop The Use of Child Soldiers és UNICEF közös jelentésében szerepel. Itt tulajdonképpen egy az egyben átemelésre került a 6 évvel korábbi fogalom, így nem igyekezett jobban visszaadni a jelenség komplexitását, annyit azonban hozzátett, hogy létfontosságú, hogy ne csak a fegyvert viselő kiskorúakat tekintsék gyermekkatonáknak, hiszen így a reintegráció folyamatából az érintettek jelentős hányada kimaradna.⁷ Ugyan minimális az eltérés, de 2007-ben bemutatásra került egy bővített fogalom – továbbra is ez használatos széles körben –, mely a Párizsi Alapelvekben található: „*A gyermek, aki összefüggésbe hozható fegyveres erővel vagy csoportokkal, arra a 18 év alatti személyre utal – gyerek, legyen fiú vagy lány –, aki reguláris vagy irreguláris fegyveres erők és csoportok által lett besorozva, majd alkalmazva bármilyen mértékben, ide értve – de nem kizárólag – a harcosokat, szakácsokat, hordárokat, hírvivőket, kémeket, illetve a szexuális célból kihasználtakat is. A meghatározás nem csak a fegyveres küzdelmekben közvetlenül érintettek takarja.*”⁸ Ennek a dokumentumnak fontos újítása, hogy három csoportra osztja a gyermekeket, így beszélhetünk 1. gyermek kombattánsokról – fegyverüket nyíltan viselik és használják –, 2. „fegyveres erők/fegyveres (nem állami) csoportok tevékenységében érintett gyermekekről” – aktívan nem vesznek részt a fegyveres küzdelemben, de a résztvevőket valamilyen módon támogatják –, illetve 3. „besorozásra nem kerülő, de a fegyveres konfliktusok által érintettekről” – ide azok tartoznak, akik a konfliktusban kerülnek utcára, válnak menekültté vagy árvává. Az utóbbi elem további vitát generál, hiszen az ilyen jellegű problémák ellen a jelenlegi nemzetközi keretek között a fellépés nehéz. Komoly fejtörést okoz a szakembereknek az is, hogy egyáltalán nevezhetőek-e ezek a fiatakorúak katonáknak és nemcsak kihasznált, fegyverrel rendelkező gyermekeknek.⁹ Ez a

azok a tagok, melyek elfogadták ennek az opcionális protokollját, azok 18 éves kornál húzták meg a határt. Látható ezen példa alapján is, hogy nincsen egységes álláspont. - Conradi, Carl (2013): *Child Trafficking, Child Soldiering: exploring the relationship between two 'worst forms' of child labour*, Third World Quarterly, 34./7., pp. 1211-1212.; de Berry, Jo (2001): *Child Soldiers and the Convention on the Rights of the Child*, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 575./1., p. 93.

6 UNICEF: *Cape Town Principles and Best Practices*, Symposium on the Prevention of Recruitment of Children into the Armed Forces and Demobilization and Social Reintegration of Child Soldiers in Africa, 1997. 04. 30., Fokváros, p. 1.

7 Coalition to Stop the Use of Child Soldiers & UNICEF: *Guide to the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict*, 2003. december, New York, NY, p. 14.

8 UNICEF: *The Paris Principle – Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups*, Free Children from War, 2007. 01. 30., p. 7.

9 Manapság ebből következően vitát szít az is, hogy meghúzható-e élesen egy határ a büntethetőség szempontjából 18 éves kornál, hiszen a felnőtté válás nem egy nap alatt történik, így a felelősségre vonásnak is ehhez kéne alkalmazkodnia. Nincs megegyezés továbbra azzal kapcsolatban sem, hogy legyen-e különbségtétel a kényszerrel sorozottak és az önkéntesek között. - Nosworthy, David; Singer, Peter; Schellongova, Ivana & Myshlovska, Oksana (2006): *Child soldiers*, DCAF Backgrounders, Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces

dilemma viszont ahhoz is vezet, hogy nehéz megmondani az érintettek pontos számát. A Human Rights Watch 2006-os becslése lehetne irányadó 300.000 fővel, azonban ez nyugodtan tekinthető elavultnak, így talán egy szakértő, Volker Druba által használt 200-500.000 gyermek lehet az a szám, amit érdemes elfogadni általánosnak a témában akkor is, ha viszonylag nagy szórást jelent az általa hitelesnek tekintett adat. Sokak szerint azonban a pontos számuk nem ismert, sőt egyenesen megismerhetetlen, melyben szerepet játszhat az is, hogy a fogalmi meghatározás nem húzható rá minden érintett kiskorúra.¹⁰ Jelen dolgozatban főképp arra szeretnék rávilágítani, hogy a jelenleg érvényesnek – de nem univerzálisnak – elfogadott meghatározások nem foglalkoznak a szervezett bűnözés, terrorizmus vonatkozó gyakorlatával, jelesül, hogy a különböző bűnszervezetek is előszeretettel alkalmaznak kiskorúakat céljaik elérése érdekében. Ez a hiányosság pedig hatással van a gyermekkatonaság elleni fellépés eszközeinek hatékonyságára is.

A gyermekkatonaság fogalmi kereteinek ismertetését követően szükségesnek tartom, hogy további két meghatározás tisztázásra kerüljön – a **polgárháborús konfliktusokban** megjelenő gerilla hadviselés (irreguláris fegyveres erők által) és a szervezett bűnözés –, hiszen ezen tevékenységek kiskorúakat érintő elemei képezik a dolgozatom jelentős részét. A **gerilla hadviselés** a hadikultúrák¹¹ oldaláról megközelítve „*olyan irreguláris hadviselési forma, amely a kifárasztás alkalmazása szempontjából az anyagcentrikus hadikultúrával mutat hasonlóságot, csak azzal ellentétben belpolitikai céllal is rendelkezik.*”¹² Erre a fajta aszimmetrikus hadviselésre¹³ jellemző, hogy a szervezet illegalitásban, titokban születik és csak kellő megerősödés után lendül mozgásba. Ennek a folyamatnak elkülöníthető három szakasza: 1. parazitizmus, 2. destabilizáció, 3. működés/kiterjedés. Érdemes továbbá megjegyezni, hogy ez általában elhúzódó, nem folyamatos fegyveres küzdelmet jelent – lsd. a FARC közel 50 éves tevékenységét Kolumbiában a későbbiekben részletesen kibontva –, mely erősen támaszkodik a lakosság támogatására, az ellenség

(DCAF) Genf, p. 2., Szijj Dóra (2010): *Az „új” háborúk hozadéka: a gyermekkatonaság modernkori formái*, Nemzet és Biztonság, 3./4., pp. 28-30.

10 Druba, Volker (2002): *The Problem of Child Soldiers*, International Review of Education / Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft / Revue Internationale de l'Education, 48./3/4., p. 271.

11 „*Olyan társadalmi és katonai szellemi és anyagi alapfeltétel, adottság, amelyre ráépülnek az aktuális háború jellegéből, a haditechnika színvonalából, a hadszíntér-viszonyokból, a moráltól függő alakzatok. A harcászati szabályzatok, főleg az utóbbi függőségekből adódó elveket, szabályokat fogalmazzák meg. A hadikultúra azonban az érvényes szabályzatoknál jóval szélesebb értelmű. A hadikultúra a társadalmi élet egészét (tudomány, művészet, oktatás, gazdaság stb.) áthatja.*” Kovács Jenő ezek alapján három hadikultúrát különít el: 1., mozgáscentrikus, 2., anyagcentrikus, 3., gerilla hadviselés. - Forgács Balázs (2017): *Hadelmélet*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, p. 32.

12 Pozderka Zoltán alezredes (2018): *A hadikultúrákról másképpen*, Honvédségi Szemle, 146./1., p. 28.

13 A szemben álló felek között eltér a cselekvési műveletek módja, szervezeti felépítés, gondolkodási mód. Jellemző, hogy a gyengébb fél maximalizálja az előnyeit az erősebbel szemben, melynek a gyengeségeit igyekszik kihasználni – de természetesen ez fordítva is történhet. A lényeg, hogy a szemben álló felek között valamilyen tekintetben különbség van, mely hatással lesz a konfliktus lefolyására is. - Gazdag Ferenc, Remek Éva (2018): *A biztonsági tanulmányok alapjai*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, p. 112.

kifárasztására és a meglepés erejére. Tulajdonképpen a gerilla hadviselés az indirekt hadviselés¹⁴ irreguláris formában¹⁵, melynek céljai, fenyegetése a Barry Buzan¹⁶ által fémjelezett szektorális biztonság elmélet¹⁷ alapján több kategória alá is eshetnek, így szektorokon átívelő kihívásként értelmezendő.¹⁸

A **szervezett bűnözés** az előzőekhez hasonlóan szintén egy rendkívül összetett jelenség, ezért általánosan elfogadott fogalommal sem rendelkezik – másfajta megközelítések különbözőképpen írják le –, azonban én a Tóth Péter általi meghatározást értem jelen dolgozatban alatta: „*Szervezett bűnözés*’ alatt olyan nagyarányú és összetett bűnözői tevékenység értendő, amelyet csoportok folytatnak – legyenek akár mennyire lazán vagy szorosan szervezettek – a csoportban résztvevők meggazdagodása érdekében és az egész közösség, illetve a közösség tagjainak a kárára. Ezt gyakran a jog megszegése (beleértve a személyek elleni jogsértéseket) révén, és gyakran politikai korrupcióval kísérve hajtják végre.”¹⁹ Az Interpol pedig a következőképpen definiálja a jelenséget: „*bármely egységes szervezett csoport, amelynek legfőbb célja az, hogy illegális tevékenységek révén pénzt szerezzen, és gyakran a félelem és korrupció segítségével biztosítja túlélését*”²⁰ Ezen megközelítésekből kiindulva az ENSZ ezen meghatározás alá sorolja a nemzetközi maffiákat – mint például a calabriai 'Ndrangheta vagy a nápolyi Camorra –, fegyveres bandákat, kalózcsoportokat és bizonyos szektákat.²¹

2.2. A téma általános áttekintése

A gyermekkatonaság, mint a biztonságunkat veszélyeztető kihívás, nem új keletű jelenség, hiszen a kiskorúak fegyveres konfliktusban történő alkalmazása a történelmünk kezdete óta velünk élő gyakorlat, már az antik időkből is találunk erre utaló feljegyzéseket. Elég, ha a lovagok mellett szolgáló apródokra gondolunk, vagy eszünkbe jut a híres festmény, mely a 100 éves háború egyik francia hőst, Jeanne D'Arcot ábrázolja. A gyermekkatonaság intézménye tehát régóta velünk van,

14 A direkt hadviselés fő célja az ellenséges fegyveres erő megsemmisítése, míg az indirekt hadviselés esetében az ellenség kifárasztása jelenik meg fő célként. - Forgács: *i. m.*, p. 27.

15 Szervezetlen, szabálytalan, összeegyeztethetetlen a fennálló renddel, keretekkel. - Forgács: *i. m.*, 99 p.

16 Barry Buzan biztonságpolitikával foglalkozó nemzetközi kapcsolatok szakértő (konstruktivista szemszögből), illetve a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó koppenhágai iskola megalapítója Ole Wæverrel. Hozzá kapcsolható részben a biztonság szektorális értelmezése és a regionális biztonsági komplexumok elmélete.

17 A biztonság fogalmának kibővített változata a konstruktivista irányzatú koppenhágai iskola és annak meghatározó gondolkodója, Barry Buzan nyomán. Állításuk szerint fontos a biztonsági összetett értelmezése, így – ha csak elméletileg is, de – szükséges bizonyos szektorok megkülönböztetése, mely alatt értjük a katonai, politikai, társadalmi, gazdasági, környezeti és újabban a kiber biztonságot. - Gazdag, Remek: *i. m.*, p. 20.

18 Gazdag, Remek: *i. m.*, pp. 112-114.; Forgács Balázs (2020): *Gerillák, partizánok, felkelők*, Zrínyi Kiadó, Budapest, pp. 18-22.

19 Tóth Péter (2007): *A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára*, ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések, <https://kisebbssegkutato.tk.hu/uploads/files/archive/904.pdf> (utolsó letöltés: 2022/01/05)

20 Tóth: *i. m.*, u. l.: 2022/01/05

21 Gazdag, Remek: *i. m.*, pp. 120-121.

azonban mint sok más, folyamatos változáson megy keresztül, illetve az adott korszak társadalmi, kulturális és szociális viszonyaitól is függ, hogy milyen megítélés alá esik. A mai értelemben vett meghatározás szerint megközelítőleg a 19. század elejétől, a napóleoni háborúktól kezdve értelmezhető, amely gyakorlatok részben az elméleti alapját képezik a dolgozatom által vizsgált országok tevékenységének. Ebből a korszakból jelentős példa, hogy a napóleoni háborúk vége felé az emberhiány miatt 14 és 17 év közötti fiúk is besorozásra kerültek, de hasonló volt a gyakorlat a haditengerészeteknél is. Az amerikai függetlenségi háborúban is számos fiatalkorú vett részt, sőt kitüntetések is szerzett. Jelentősebbnek nevezném azonban a világháborúk fejleményeit a dolgozat szempontjából, hiszen ebben a konfliktusban a dokumentáltan legfiatalabb fegyveres, a 8 éves szerb Momčilo Gavrić volt, akinek esete nagyon hasonlít a mai történetekhez. A gyermekkatona szüleit megölték az Osztrák-Magyar Monarchia katonái, melyet követően dühből és bosszúból csatlakozott az ellenük harcoló fegyveresekhez.²² Gavrić helyzete azonban nem egyedülálló, hiszen számos feljegyzés van hasonló motivációból vagy patriotizmusból csatlakozó tízes éveikben járó fiatalokról. Európában a következő konfliktus, ahol nagyobb számban került sor gyerekek alkalmazására az az 1936-39 közötti spanyol polgárháború volt. Ezt követően pedig a második világháború során vetették be őket nagy számban formális és informális feladatkörökben. Ezekből az évekből kiemelkedik a náci Németország kiskorúakra szabott egysége a Hitlerjugend, amely rávilágított arra – mely ma is helytálló –, hogy a fiatalabbak nyitottabban viszonyulnak a szélsőségekhez, ezáltal könnyebben formálhatóak az adott csoport érdekei szerint.²³ A második világméretű konfliktus során – illetve a korábbi példák esetében is – azért válhatott ilyen elterjedtté az alkalmazásuk²⁴, mert ekkor még nem létezett a gyakorlattal szemben semmilyen érdemi szabályozás vagy fogalmi meghatározás. Az európai példákon túl nem lehet azonban szó nélkül elmenni az olyan gyakorlatok mellett sem, mint amilyen az 1800-as években a dahomeyi amazonoké volt, akiket akár már 8 éves korukban elkezdtek kiképezni.²⁵ Ezzel azt szeretném érzékeltetni, hogy a legkisebbek bevetése nemcsak európai hagyománnyal rendelkezik, hanem

22 Lsd. bővebben: Momčilo Gavrić: A Little Knight of the Great War, Serbia.com, <http://www.serbia.com/about-serbia/serbia-history/world-war-one/momcilo-gavric/> (utolsó letöltés: 2022. 07. 18.)

23 Az ifjúsági szervezet létrehozására már Hitler hatalomra jutását megelőzően sor került, azonban a nemzetiszocialista párt vezetőjének kancellárrá való kinevezését követően komolyabb átszervezésre került sor. A tagokat 3 szintre osztották életkor alapján, így a legkisebbektől (7-10) a 10-14 éveseken át egészen a 14-18 évesekig terjedt (ez volt a tényleges Hitlerjugend). - Lsd. bővebben: Deák Judit: „Hitler gyermekei”: A Hitlerjugend kialakulásának és feloszlásának története, Újkor.hu, 2019. 08. 12., <https://ujkor.hu/content/hitlerjugend> (utolsó letöltés: 2022/07/18)

24 Például a szovjetek esetében is dokumentált információk vannak a gyerekek nagy mértékű felhasználásáról, de tulajdonképpen szinte mindegyik hadviselő fél élt ezzel az eszközzel kisebb-nagyobb mértékben. - Lsd. bővebben: Lebedev, Anna Colin (2011): *Little Soldiers. How Soviet Children Went to War*, Oxford University Press, Oxford, 320 p.

25 Lsd. bővebben: Sajó Dávid: *Afrika hírhedt női harcosait még a francia idegenlégiosok is dicsőítették*, Telex, <https://telex.hu/eszcombajn/2022/07/16/dahomey-agajie-benin-afrika-amazonok> (utolsó letöltés: 2022/07/18)

minden kontinensen kialakult a helyi formája. A számunkra konvencionálisnak²⁶ tartott háborúk és a törzsi kultúra, a gerilla hadviselés, illetve a helyi sajátosságokkal rendelkező fegyveres összeütközések jegyei mind megtalálhatóak azokban az általam vizsgált országokban, ahol az évszázad második felében a fiatalok részt vettek háborús konfliktusokban.

Manapság sokan hangsúlyozzák a biztonság komplexitását, legtöbbször a Barry Buzan vezette koppenhágai iskola szektorális elméletére hivatkozva, hiszen ez alapján egy-egy kihívás sosem sorolható vegytisztán az egyik vagy másik kategóriába, azaz számos esetben szektorokon átívelő kérdésekről beszélhetünk. Meglátásom szerint a gyermekkatonasággal kapcsolatban is így kell eljárni, hiszen a tevékenység hatással van az adott ország vagy régió katonai, politikai, társadalmi biztonságára és úgy általában véve a humánbiztonságra is. Ahogy a bevezetőben említettem, nem új keletű a jelenség, azonban az elmúlt közel 100 évben vált jól dokumentálhatóvá, amely alapján különböző tendenciák is megfigyelhetővé váltak. A hagyományos konfliktusokon túl, azaz az államok közötti háborúk szintje alatt zajló erőszak-alkalmazásban – pl.: polgárháborúk – vetik be a gyerekeket előszeretettel – hiszen itt nem feltétlenül léteznek a professzionális hadseregben meglévő „fékek és ellensúlyok” –, azonban az utóbbi időszakban jellemző az is, hogy a szervezett bűnözés, főként a kábítószer-kereskedelemmel foglalkozó csoportok vagy a terrorizmus eszközévé váltak.

A történelmi tisztánlátás végett érdemes tisztázni, hogy az „új típusú” háborúk alapvető jellegzetessége, hogy az állami szereplők háttérbe szorulnak és a nem állami szereplők tevékenysége kerül előtérbe. Ezen nem állami szereplők alatt elsősorban a korábbiakban említett szervezett bűnözői csoportokat, gerilla mozgalmakat értjük, amelyek célja, hogy az erőszak korlátlan alkalmazása végett saját akaratukat biztosíthassák (pl.: egy terület feletti ellenőrzés, ahogy látni fogjuk az Arany Háromszög esetében). Az általuk indított háborúk jellegzetessége, hogy egy alacsony intenzitású konfliktus eszkalálódik, és egy, az állam stabilitását fenyegető konfliktussá szélesedik ki. Ezek következtében általános tendenciának tekinthető, hogy a harcban álló felek figyelmen kívül hagynak minden jogi normát, emberi jogot és minden háborús elvet – ide értendő a 15 éves kor alattiak fegyveres célokra történő alkalmazásának tilalma, amely tilalom megszegése háborús bűn.²⁷ A civilek védelmének elvét is sorozatosan megsértik ezen harcokban, sőt ezekre a háborúkra jellemző, hogy a szemben álló felek a polgári lakosságot eszközként használják a céljaik elérése érdekében. Így a legtöbbször a gyermekek védelme és jogai sem érvényesülnek. A gyermekmunka legkegyetlenebb típusa, a gyermekek katonaként való használata az egyes felek

²⁶ Alapvetően a hagyományos fegyveresek konfliktusok értendők a meghatározás alatt, melyben reguláris erők vívják a reguláris háborújukat.

²⁷ Nosworthy, Singer, Schellongova & Myshlovska: *i. m.*, p. 1.

érdekeit szolgálja és elsősorban gazdasági megfontolásokra vezethető vissza.²⁸ Ez főleg a költséghatékonyságot takarja – hiszen egy kiskorú nem kell, hogy annyit keressen, mint egy felnőtt –, de megemlíthető a könnyű befolyásolhatóság és az egyszerűbb irányítás is, melyet számos alkalommal valamilyen kábítószer használatával érnek el. Az előnyök között jelenik meg az is, hogy egy gyermekkatona általában kisebb fenyegetést jelent a vezető számára, így a szervezeten belüli konfliktusok esélye csökkenthető. Másrészt alkalmazásuk a pszichológiai hadviselés egyik elemévé is válhat, hiszen egy felnőtt fegyveres olykor elbizonytalanodhat a szemben álló fegyveres kiskorú láttán, így ebben az erkölcsi dilemmában az utóbbi kerülhet előnyös szituációba. Ugyan a fentebb felsoroltak a gyermekkatona intézményére általánosságban igazak, a genfi székhelyű DCAF²⁹ ezt a kényszertoborzás kategóriája alatt taglalja. Az ilyen jellegű beszerzés mellett megkülönböztetnek kötelező jellegű toborzást – ez a reguláris erők részéről történik főképp aktív fegyveres konfliktusok során, a legitimáció álcájával –, és önkéntes csatlakozást. Utóbbi esetében a szabályok a 16 éves kort jelölik meg, mint küszöböt miután az egyén dönthet saját belátásából úgy, hogy részt vesz egy fegyveres konfliktusban. A DCAF a tekintetükben hat különböző lehetséges motivációt különböztet meg: politikai és biztonsági, gazdasági és szociális, védelmet remélő, kulturális, ideológiai és személyes indokok állnak szerintük az önkéntesen csatlakozók mögött.³⁰

Legyen szó az előbb említett beszerzési formák bármelyikéről, a fegyveres konfliktusokban alkalmazott gyerekek visszaillesztése a társadalomba nem egyszerű, főképp ha tisztában vagyunk vele, hogy manapság a világ hány országa érintett közvetlenül vagy közvetve.³¹ Ha sikerül egy reintegrációs programot megkezdni, így elindítva a társadalomba való visszaillesztés kényes és hosszadalmas folyamatát, akkor a gyermekkatonák leszerelése ennek csak az első, a tulajdonképpeni könnyebb része. Ezután következik a társadalomba történő reintegrálás fázisa, illetve kardinális kérdés magának a fegyveres konfliktusnak a megnyugtató rendezése, amely nem fenyegeti az országot visszaeséssel. Sok szakértő állítja, hogy a fiatalok szabadon engedése és reintegrálása nem szabad, hogy bármilyen béketárgyalástól, megegyezéstől függjön, hiszen ők ugyanúgy a konfliktus áldozatai.³² Mi sem bizonyítja jobban a helyzet bonyolultságát, hogy a

28 Faulknerék írásukban arra hivatkoznak, hogy az utóbbi években megjelent friss kutatások szerint a polgárháborúk vagy államokon belüli intranacionális konfliktusok tekintetében 75-80%-ban kerül sor kiskorúak gyermekkatonaként történő alkalmazására. - Faulkner, Christopher M.; Powell, Jonathan & Lasley, Trace (2019): *Funding, capabilities and the use of child soldiers*, Third World Quarterly, 40./6., p. 1017.

29 Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces

30 Szijj: *i. m.*, pp. 27-38.; Tynes, Robert: *Why Use Children in War?*, pp. 1-20., In: Tynes, Robert (2018): *Tools of War, Tools of State*, State University of New York Press, Albany, NY, 278 p.; Nosworthy, Singer, Schellongova & Myshlovska: *i. m.*, pp. 2-3.; Haer, Roos & Böhmelt, Tobias (2016): *The impact of child soldiers on rebel groups' fighting capacities*, Conflict Management and Peace Science, 33./2., pp. 153-173.

31 Ezért hangoztatják sokan, hogy a megelőzésre kéne a hangsúlyt fektetni és nem a gyógymódra, mely kétes eredményeket hozhat. - Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: *Release and reintegration of child soldiers: One part of a bigger puzzle*, 2009. 10. 22-23., Brüsszel, p. 4.

32 Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: *i. m.*, p. 4.

leszereltek 81%-a küzd valamilyen mentális problémával. Ezek jellemzően alvászavar, szorongásos betegségek, illetve pszichoaktív szerekkel való függőség más egyéb mentális probléma mellett, mint például a poszttraumás stressz-szindróma (PTSD). Ezek kezelésére először az afrikai gyakorlat során alkalmazott rendszert, az ún. DDR-programokat használják, melyeket még az 1980-as években alkotott az ENSZ a fegyveresek demobilizálását és reintegrációját célozva. Mára pedig a békeépítés, válságkezelés lényeges elemeivé váltak. Elsődleges céljuk a technikai segítség, tanácsadás, illetve más speciális módszerek biztosítása amellett, hogy támogatják a visszaillesztést elősegítő más programokat és felügyelik megfigyelői minőségben a folyamatokat. A kezdetben még különböző kezdeményezések 2004-től váltak egységessé, fontos részét képezve az Egyesült Nemzetek békefenntartásának. Ilyen formában a második generációs ENSZ műveletek³³ elindítását követően lett fontos elem, hiszen ez kibővítette a műveletek hatályát az aszimmetrikus konfliktusokban érdekelt szereplőkre, továbbá terror- és kábítószer-ellenes műveletek is ezzel párhuzamosan indultak be. A hosszú távú változás elérése ezek célkitűzése, amihez viszont kell az adott állam politikai, társadalmi, gazdasági nyitottsága. Emellett pedig a konfliktusok regionális sajátosságai miatt a programoknak fontos lenne a rugalmas alkalmazkodás képessége a helyi viszonyokhoz.³⁴

Jellemzően öt fő célcsoporttal foglalkoznak, mely közül az egyik a dolgozat középpontjában lévő gyermekkatonáké, akiket a többiekkel megegyező három szakaszon keresztül vezetnek végig: lefegyverzés (*disarmament*), leszerelés (*demobilization*), a társadalomba történő visszaillesztés (*reintegration*), amely szavak angol kezdőbetűiből áll össze a DDR rövidítés.

- Az első fázisban, a **lefegyverzésben**, rövid távú folyamatok során számba veszik a fegyveres csoport tagjait, eszközeit, majd megkezdik ezen eszközök begyűjtését. Már ebben a stádiumban is kiemelkedő jelentőségű a biztonság garantálása egy olyan komplex, többoldalú válsághelyzetben, ahol egyéb csoportok is veszélyt jelenthetnek a fegyverüktől megszabaduló, békés útra lépő szervezet tagjaira.

33 Az Egyesült Nemzetek békefenntartó műveleteit generációkra szokás osztani. A létrejöttüktől, 1948-tól kezdve a rendszerváltás évtizedéig, az 1990-es évekig tartott az első szakasza, mely főleg katonai erők alkalmazásáról szólt jelentősen korlátozott mandátummal, semleges státusszal. A második generációs műveletek létrejöttét Boutros Boutros-Ghali akkori ENSZ főtitkár 1992-es *Agenda for Peace* nevű dokumentumához kapcsolják, mely beemelte a műveletek mandátumába a fegyveres erő használatának lehetőségét. Ezen felül fontos újítás volt öt különböző műveleti típus elkülönítése, illetve hogy ezek céljaként nem a status quo visszaállítását, hanem a fenntartható béke megteremtését tűzte ki.

34 A párizsi célkitűzések így írnak a hosszú távon elérendő célokról: „... az a folyamat, amelynek során a gyermekek visszatérnek a civil társadalomba, értelmes szerepekbe és identitásokba lépnek civilként, akiket családjaik és közösségeik elfogadnak a helyi és nemzeti megbékélés keretében.” Az elvek szerint a fenntartható reintegrációt akkor lehet elérni, „... amikor a gyermekek életéhez, megélhetéséhez és méltóságához szükséges politikai, jogi, gazdasági és társadalmi feltételek biztosítottak. E folyamat célja annak biztosítása, hogy a gyermekek hozzáférhessenek jogaikhoz, beleértve az oktatást, a család egységét, a méltó megélhetést és a sérülésektől való biztonságot.” - *The Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups (Paris Principles)*, UNICEF, 2007. 02., 44 p.

- A következő, **leszerelési** folyamat is viszonylag egy rövidebb periódust ölel fel, amikor a csoport tagjai egy elkülönített, zárt, védett területre vonulnak, ahol megkezdhetik a harmadik fázist, a visszaillesztést elősegítő programokat. Már itt is kapnak támogatást, egy „átmeneti biztonsági hálót”, hiszen ezalatt a volt militánsok mind társadalmi, mind gazdasági tekintetben kiszolgáltatottak. A maximum egyéves időszak finanszírozása ellenben óriási kihívást jelent, ez jelenleg a kritikusnak nevezhető pontja a projekteknek.
- A **visszaillesztés** a legnehezebb része a kezdeményezéseknek, mert minden DDR-program a maga nemében törekeny, így fontos a koordináció, bizalomépítés a leszerelni kívánt volt fegyveresek, a helyi társadalom, illetve a belpolitikai és nemzetközi szintű szereplők között. Az előbbi kettő közelítése kardinális kérdés, ahol szubjektív szempontokat is figyelembe kell venni, hogy a programok sikeresek legyenek.³⁵ Ezeket alá lehet támasztani olyan politikai döntésekkel is, mint egy átmeneti igazságszolgáltatási rendszer bevezetése, új alkotmány elfogadása, a rendőri és katonai intézmények megújítása vagy új pártok alapítása.³⁶

Érdemes áttekinteni az ENSZ Titkárság által kiadott friss jelentésben lévő pontokat, hogy miképezik az elemeit a teljes reintegrációnak a gyerekek számára:

- 1. pszichológiai támogatás a mentális egészség biztosítása érdekében
 - a volt gyermekkatonák nagy hányada küzd különböző mentális betegségekkel, melyek kezelésre szorulnak, továbbá a társadalom is kirekesztő velük a korábbi tevékenységük miatt, így ennek kezelése elsődleges fontosságú
- 2. oktatás és szakképzés biztosítása
 - ez az elem rendkívül fontos, hiszen ezáltal alternatívát biztosítanak a gyerekeknek a jövőjüket illetően, így nem kell a fegyverekhez nyúlniuk, mert már nem ez lesz az egyetlen lehetőségük (például azoknak, akik a bizonytalan jövő miatt csatlakoznak a fegyveres csoportokhoz, mivel a fennálló, instabil rendszerekben nem kaphattak

35 Ezzel kapcsolatosan vannak olyan kritikák, melyek szerint nem mindig sikerül a leszerelt gyermekekkel, vagy katonákkal megértetni a társadalomba való visszaillesztésük fontosságát, hiszen sok esetben érzik azt, hogy nem akarnak egy olyan közösségbe tartozni, mely egyszer már kilökte őket. Számos esetben merült fel az is, hogy nem volt kellő kapacitás arra, hogy mindenki a saját történetének feldolgozása alapján „gyógyulhasson”, hanem egy sablont kellett végigkövetniük. - Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict: *Trauma Healing: a Key Component of Child Reintegration*, Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, 2021. 04. 17., <https://childrenandarmedconflict.un.org/2021/04/trauma-healing-a-key-component-of-child-reintegration/> (utolsó letöltés: 2022/08/16)

36 Szijj: i. m., pp. 35-38.; Kiss Alexandra Mária (2016): *The reintegration of former child combatants into the civilian society in the Colombian context*, PhD dolgozat, University of York, UK, pp. 4-8.; *Disarmament, Demobilization and Reintegration*, United Nations Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration> (utolsó letöltés: 2021/10/19); Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (2009): *Release and reintegration of child soldiers: One part of a bigger puzzle*, International Interdisciplinary Conference on Rehabilitation and Reintegration of War- Affected Children, London, 10 p.

megfelelő oktatást, így biztosabb jövőt)

- ezen túl fontos az is, hogy a visszaillesztésre várókat folyamatosan közelítsék a közösséghez és fordítva, ha lehetséges akkor még élő családtagok, rokonok bevonásával
- 3. nemek elkülönítése a programok során – specifikus foglalkozások
 - ez szintén kiemelt jelentőségű, hiszen a lányok gyermekkatónaként sebezhetőbbek, mint a fiúk, mivel nekik még az erőszakkal és szexuális visszaélésekkel is meg kell birkóznuk a normál feladataikon kívül, amely nehezíti a reintegrációt is a közösségbe, családjukba, hiszen ezekben az országokban az őket ért bántalmazásokat sok esetben stigmaként viselik magukon
- 4. reintegráció megvalósulása és ennek hosszú távon történő nyomon követése
 - a nemzetközi közösség véleménye szerint a reintegrációt a táborok keretében előbb szeparációval kell megkezdeni, hogy folyamatosan legyenek visszaszoktatva a társadalomba a gyerekek, ami nem áll meg a rövid távú segítséggel, hiszen a cél az, hogy hosszabb távon is segítséget biztosítsanak számukra (ez utóbbi több esetben is hiányzik a folyamatból, főleg finanszírozási nehézségek miatt)
 - Azokban az országokban, melyek ennek a jelenségnek kitettetek, rendkívül fontos a program hosszú távú kiterjesztése, hiszen csak ezzel biztosítható a stabilabb társadalom újbóli felépítése³⁷

Ugyan az elméleti háttere megvan ezeknek a programoknak a sikeres működtetéséhez, az ezért felelős szervezeteknek és országoknak számos fejlesztést kell még végrehajtania ezen a téren. Szakértők kiemelik, hogy ahol létesítenek is DDR-programot egy konfliktus alatt vagy azt követően, annak elérése a gyerekek számára nehézkes vagy egyáltalán nem lehetséges. Sokszor a definíciós nehézségek miatt egyeseket eleve ki is zárhatnak az érintett körből. Nagyobb gondot jelent, hogy vannak olyan régiók, ahol ilyen kezdeményezések nem is léteznek – főként Ázsiát szokás itt kiemelni, melyre a dolgozatom következő fejezeteiben én is rávilágítok –, így a kiskorúakat úgymond „szélnek eresztik”, nem törődve a jövőjükkel vagy a társadalomba való visszaillesztésükkel. A programok sikerességét csökkenti az is, hogy számos olyan országban kerülnek ezek telepítésre, ahol általánosságban sem rendezett a helyzet egy konfliktus után – pl.: gyenge kormányzás, jogállamiság hiánya, gazdasági nehézségek –, amely így nem képes megfelelő biztosítékot nyújtani ezeknek a kezdeményezéseknek. A Coalition to Stop the Use of Child Soldiers nevű szervezet továbbá kifogásolja, hogy a DDR-programok alulfinanszírozottak – volt példa, hogy nem sikerült mindenkit végigvezetni a nagyjából 2-3 éves programon –, illetve, ha kapnak is

³⁷ Szijj: *i. m.*, pp. 35-38.; Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict (2018): *Reintegration of Former Child Soldiers*, New York, NY, USA, ENSZ Titkárság

támogatást akkor is rövid távra, annak ellenére, hogy csak hosszú távon lehetnek sikeresek ezek.³⁸

2.3. Gyermekkatónák a reguláris és irreguláris fegyveres erők kötelékében

2.3.1. Latin-Amerika országainak vonatkozó gyakorlata

A fejezetben alapvetően a régió két kiemelt országával foglalkozom, ahol nagyobb mértékben megjelent a kiskorúak alkalmazása az olyan fegyveres konfliktusban, amelyet a 2000-es évek fogalom meghatározásai alapján a klasszikus kategóriába – polgárháborúk – sorolok. Kolumbia és El Salvador esetében is sor került az események időbeli elhelyezésére, a gyerekek alkalmazásának helyi bemutatására, illetve a konfliktus végezetével megtett lépések ismertetésére. Latin-Amerikában nem új keletű ez a gyakorlat, hiszen az 1800-as évek közepén a hármass szövetség – Brazília, Argentína, Uruguay – általi véres paraguayi háborúban az emberhiány³⁹ miatt Francisco Solano López marsall, az ország politikai vezetője is nagy számban toborzott 10 és 14 év közötti kiskorúakat a reguláris erők tagjai közé.⁴⁰ Kolumbia és El Salvador azonban az 1900-as évek második felében vált a gyermekkatónaság terepévé, amely itt már más jelleget is öltött az irreguláris fegyveres soraiban történő megjelenésükkel.

A **Kolumbiai Köztársaság** több, mint 70 éve küzd a különböző fegyveres csoportokkal, melyek közül számos nem tartózkodott a gyermekek katonai célra történő alkalmazásától sem. Az ország távoli, a nagyobb városoktól elzárt vidéki régiói, s azokban egyebek között elzárt esőerdői mindig is kedveztek a gerilláknak, drogkereskedőknek és egyéb illegális tevékenységet folytatóknak. Ezeknek az 1948-65 közötti *La Violencia* („Nagy Erőszak”) korszaka⁴¹ ágyazott meg, mellyel párhuzamosan alakultak ki a különböző gerillaszervezetek (FARC⁴², ELN⁴³ és még több kisebb szervezet)

38 Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: *i. m.*, p. 1., pp. 6-7.

39 Az 1864 és 1870 között tartó háború katasztrofális demográfiai hatással volt a paraguayi államra, hiszen egyes becslések a fegyveres konfliktus, majd az azt követő járványok, gazdasági nehézségek következtében 50%-osra teszi az ország embervesztését. - Lsd. bővebben: Szenté-Varga Mónika: *Paraguay*, pp. 110-111., in: Bács Zoltán György, Hegedűs Barbara, Racs Marianna Katalin, Soltész Béla, Szenté-Varga Mónika (2019): *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó

40 Esposito, Gabriele (2019): *The Paraguayan War 1864-70 – The Triple Alliance at stake in La Plata*, Bloomsbury Publishing, Oxford, p. 88.

41 A konfliktus a bal- és jobboldali politikai ideológiák alapján megosztott törésvonalból pattant ki Eliécer Gaitán liberális elnökjelölt meggyilkolásával, amely 1958-ra csillapodott le valamennyire a mérsékelt erők koalícióját jelentő Nemzeti Front megalakításával.

42 1964-ben alapított Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia - FARC*). A baloldali ideológiájú, marxista csoport támogatja a legnagyobb vagyonok újrafelosztását, illetve a külföldi, főképp egyesült államokbeli érdekek felszámolását az országban. A FARC a legnagyobb támogatottsággal rendelkező gerillaszervezet volt, mely főleg a vidéki rétegek támogatását megszerezve nagyjából 50 évig vívott polgárháborút az éppen aktuális kormánnyal, egyes esetekben más gerillákkal szövetkezve vagy ellenük is küzdve. - Lsd. bővebben: *FARC*, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/FARC> (utolsó letöltés: 2022/08/19)

43 A Nemzeti Felszabadítási Hadsereg (*Ejército de Liberación Nacional - ELN*) 1964-es alapítású szervezet, melynek tagjai – főképp diákok – a castro-i forradalom elveit felkarolva kezdték partizán háborúba a kolumbiai állam ellen. A szervezet tevékenységének 1965-ben nagy lökést adott Camilo Torres nagy népszerűségnek örvendő, baloldali beállítottságú pap csatlakozása. A szervezet megalapítása óta változó intenzitással az ország biztonsági architektúrájának része, azonban 2022-ben, Gustavo Petro elnökké választásával példátlan lehetőség nyílt a szervezet demobilizálására – aminek az egyik oka az elnök gerilla múltja –, mely mérőöldkönek számítana, hiszen a FARC leszerelését követően a legjelentősebb megmaradt gerilla csoportosulást jelenti a dél-amerikai országban. -

hagyományosan baloldali, sokszor kommunista ideológiával, hiszen ők voltak kizárva a politikai színtérről a bipoláris szembenállás évtizedei alatt. A hidegháború után a legtöbb szervezet vagy eltűnt, elvesztette befolyását, vagy tárgyalások és a megbékélés jegyében politikai párttá alakultak. Ilyen volt a FARC béketárgyalása is a 2010-es években, ami a gyermekkatonák helyzetében is változást hozott. Ezen folyamatok ellenére kis marginális csoportok – akár a FARC kisebb, szakadár egységei⁴⁴ – továbbra is háborút is viselnek az állammal szemben, melyet nagyrészt illegális tevékenységekből finanszíroznak. Ezekben a szervezetekben az '50-es évektől kezdve egészen a mai napig nagy számmal vetettek és vetnek be gyerekeket, mely egyénileg és az egész társadalmat tekintve is komoly kihívás.⁴⁵ Jelen dolgozatban a 2010-es évek FARC-kal folytatott béketárgyalásainak vizsgálatára – melyek annak párttá alakulását és a fegyvereseik demobilizálását célozták – helyezem a hangsúlyt, mivel a folyamat során felszínre került információk segítenek megismerni és megérteni a gerillaszervezeteknek az 1950-es és 1960-as évekig visszanyúló gyakorlatát a kiskorú fegyveresek alkalmazásával kapcsolatban.

2011-ben a kolumbiai kormány akkori védelmi minisztere, Juan Carlos Pinzón bejelentette, hogy az elmúlt kilenc év során 3000 gyereket⁴⁶ sikerült leszerelni a FARC-ból és az ELN-ből.⁴⁷ Ekkori becslések szerint az előbbi szervezet 13%-a állt gyermekkatonákból, és ezen belül minden harmadik volt lány, akik – feltételezhetően és egyes esetekben megerősítetten is – szexuális szolgáltatásokat is biztosítottak a többieknek.⁴⁸ A felszabadultak magas száma részben a közeledést jelentette a FARC és az aktuális kolumbiai adminisztráció között. A hivatalos tárgyalások 2012. novemberében kezdődtek, majd a tűzszüneti megállapodás tárgyalása 2016-ra jutott el a dolgozat témáját tekintve a

Lsd. bővebben.: *The ELN*, WOLA – Advocacy for Human Rights in the Americas – Colombia Peace, 2020. 04. 12., <https://colombiapace.org/the-eln/> (utolsó letöltés: 2022/08/19); Posada, Juan Diego: *In Colombia, the ELN Want a Peace Process on Their Terms*, InSight Crime, 2022. 06. 22., <https://insightcrime.org/news/in-colombia-the-eln-want-a-peace-process-on-their-terms/> (utolsó letöltés: 2022/08/19)

44 A szakirodalom ezeket ex-FARC Mafia néven emlegeti, azonban ezek nem koherens, egymással együttműködő csoportok, hanem egymástól függetlenül, sokszor egymással küzdve létező kisebb csoportosulások, melyek egyesítésére volt törekvés, azonban az elmúlt években a legjelentősebb vezetők meggyilkolásával, előállításával ennek az esélye jelentősen csökkent. Ezek a szakadár csoportok a 2020-as évek elején az eljelentéktelenedés felé tartanak. - *10th Front - Ex-FARC Mafia*, InSight Crime, 2022. 01. 18., <https://insightcrime.org/colombia-organized-crime-news/10th-front-ex-farc-mafia/> (utolsó letöltés: 2022/08/07); Manjarrés, Juliana: *Decimation of Ex-FARC Mafia Leadership May Continue with Death of Iván Marquez*, InSight Crime, 2022. 07. 05., <https://insightcrime.org/news/why-were-seven-ex-farc-mafia-leaders-killed-last-year/> (utolsó letöltés: 2022/08/07)

45 Bács Zoltán György, Hegedűs Barbara: *Kolumbia*, pp. 93-97., in: Bács, Hegedűs, Racs, Soltész, Szenté-Varga: *i. m.*, 198 p.; Molnár Gábor (2006): *Gerillák nyomában – A kolumbiai gerillaháború*, Belvedere, 18/3-4. szám, pp. 57-59.; Hegedűs Barbara (2017): *Történelmi lépés Kolumbiában – a békefolyamat eredményei a FARC gerillaszervezettel*, Nemzet és Biztonság, 5. szám, pp. 45-60.; Budai Ádám (2007): *A Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC): múlt, jelen, jövő*, Nemzet és Biztonság, 2. szám, pp. 68-94.

46 Jellemzően 12 év fölöttiek, mivel a gerillák ezután tartották őket elég magasnak ahhoz, hogy fegyvert használjanak.

47 Sokatch, Jen: *2011 Sees Over 300 Child Soldiers Demobilize in Colombia*, InSight Crime, 2011. 08. 10., <https://www.insightcrime.org/news/brief/2011-sees-over-300-child-soldiers-demobilize-in-colombia/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

48 Culinnan, Jeanna: *Colombia claims 3,000 Child Combatants Rescued in 9 Years*, InSight Crime, 2011. 11. 21., <https://www.insightcrime.org/news/brief/colombia-claims-3000-child-combatants-rescued-in-9-years/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

legfontosabb ponthoz, a gyermekkatonák helyzetéhez. A folyamat olyan adatokat hozott nyilvánosságra, mint, hogy a FARC akkori felnőtt tagjainak 50%-a kiskorúként lett elkötelezett a szervezet mellett, továbbá, hogy 1975 óta szisztematikusan nagyjából 10-20.000 kiskorút⁴⁹ toboroztak.⁵⁰ Jellemző volt, és ez az állítás jelenleg is helytálló, hogy többségük a bennszülött népcsoportokból vagy az afro-kolumbiai közösségekből, illetve csonka családokból érkezik⁵¹, amely utóbbi egyáltalán nem számít ritkaságnak az ország belső problémáinak következtében. Amikor a szervezethez kerültek a – fizikai és pszichikai – kiképzésüket izolációban végezték, hogy minél jobban a gerillák akarata szerint formálódjanak. Feladatuk ezután különböző volt: a fiúk felderítettek, aknákat helyeztek el, részt vettek az olyan műveletekben, mint az emberrablások, gyilkosságok, kivégzések; míg a lányok jellemzően a felderítésben és az ellenség közé beszivárgásban kerültek alkalmazásra.⁵² A békekötés után számos esetben álltak ki a nyilvánosság elé egykori gyermekkatonák, akiknek hála könnyebben megérthetővé vált a szervezet belső dinamikája, illetve a kiskorúakhoz való viszonya. Yineth Trujillo a BBC-nek nyilatkozott, amelyből részletesebben megismerhető, hogy a lányok milyen szerepet játszottak a FARC-on belül. A fentebb említetteken túl az ő feladatuk volt a teherbe esett társaikon az abortusz végrehajtása is, mely komoly lelki terhet jelentett számukra. Trujillo azonban a szerencsésebbek közé tartozott, hiszen egy reintegrációs programot követően sikeresen visszailleszkedett a társadalomba.⁵³ Hasonlóról számolt be Valeria is, aki az Al Jazeera-nak beszélt a gerillaszervezetnél eltöltött éveiről. 12 évesen önként, jobb életkörülményeket keresve csatlakozott hozzájuk, miután az egyik toborzónak cukrot adott el. Ugyan nem erővel toborozták, de a kényszer tartotta a csoportban, hiszen a dezertálást halállal büntették. Az ő elbeszéléseiből megismerhető, hogy milyen traumákkal kellett megküzdenie a kiskorúaknak, kiváltképp a lányoknak, hiszen Valeria például minden éjjel álomba sírta magát. Ezeken felül szexuális bántalmazás áldozatává is vált – még ha ezt papíron a FARC szabályai tiltják is. Végül négy és fél év szolgálatot követően a békefolyamat során szabadult.⁵⁴

49 Dickinson, Elizabeth: *Lockdowns Produced a New Generation of Child Soldiers*, International Crisis Group, 2021. 12. 06., <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/colombia/lockdowns-produced-new-generation-child-soldiers> (utolsó letöltés: 2022/08/16)

50 Érdekes továbbá, hogy a demobilizált kolumbiai gyermekkatonák 71%-a egy ponton valamilyen módon a FARC-hoz tartozott.

51 Ez persze nem mindig történt így, hiszen vannak önként csatlakozók is, akik jellemzően elvesztették a családjukat vagy annak egy meghatározó tagját, továbbá nem láttak másfajta jövő maguk előtt, amely kissé hasonlít az Escobar által az 1980-as években toborzott fiatalok sorsára. Egy friss jelentés szerint a csatlakozók 80%-a önkéntesen teszi azt, bár társadalmi és gazdasági motivációk által befolyásolva. - Lsd. bővebben: Dr. Springer, Natalia (2012): *Como corderos entre lobos – Del uso y reclutamiento de ninas, ninos y adolescentes en el marco del conflicto armado y la criminalidad en Colombia*, Bogotá, Taller Digital Image Printing, 169. p.

52 Singer, Peter W. (2005): *Child Soldiers – The New Faces of War*, Brookings Institute, pp. 2-3.

53 Esslemont, Tom: *The child soldiers who escaped Colombia's guerilla groups*, BBC News, 2013. 11. 13., <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-24911286> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

54 Brigida, Anna-Cat: *Will Colombia's child soldier recruiters face justice?*, AlJazeera, 2016. 03. 23. <https://www.aljazeera.com/features/2016/03/23/will-colombias-child-soldier-recruiters-face-justice/?gb=true> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

A béketárgyalások végül 2016 májusában jutottak el arra a pontra, hogy a hónap közepén, 15-én bejelentették, elengedik a kötelékekben szolgáló összes, 15 évnél fiatalabb gyermeket. Annak ellenére, hogy elmulasztották a 15 és 18 éves kor közöttiek helyzetének rendezését, az eseményt potenciális emberjogi mérföldkőként értékelték Kolumbiában⁵⁵, míg a FARC bizonyította szavahihetőségét egy békésebb ország felé vezető úton. Utóbbitól azért is komoly lépés ez, mert ugyan aránylag kis részét teszik ki a szervezetnek a 15 vagy akár 18 éven aluliak, a szerepük a különböző feladatokban, műveletekben felértékeli őket, továbbá ők biztosítják az utánpótlást, a szervezet jövőendő felnőtt tagságának fontos, tapasztalt részét.⁵⁶ A folyamat során a lakosság és a gerillák közelítése egy újabb kardinális kérdés, ahol szubjektív szempontokat is figyelembe kell venni, hogy a projektek sikeresek legyenek. A tűzszüneti megállapodás során egyezsége jutottak abban is, hogy a reintegrációt a közép-afrikaihoz hasonló visszaillesztést elősegítő otthonokban kezdik meg a fiatalok közel 2 éves program keretében. Ennek is megvannak negatív oldalai, hiszen a egykori militáns úgy érezheti, hogy egy olyan társadalomba próbálják beilleszteni, amely egyszer már kilökte magából. Egy volt gerilla szerint az is probléma, hogy egy egységes sablont kell végigcsinálniuk, ami nem mindenkre illik, differenciálni kellene az egyéni tapasztalatok és traumák alapján. További fő kritika, ami a jelenlegi rendszert éri, hogy a demilitarizáltak egy része a FARC helyett könnyen állhat át például az ELN vagy más csoportok oldalára, így nem érve el lényegi előrelépést.⁵⁷ Ugyan egyes kolumbiai DDR-programok már az 1992-es évtől kezdődően működtek az államban, viszont a jelenlegi békefolyamathoz kapcsolódó, FARC-ra optimalizált projektek a békeszerződés kongresszusi jóváhagyása után, 2016. december 1-jével indultak el. Már a lefegyverzés szakasza is problémákba ütközött, hiszen közel 8.000 gerillának kellett leadni a fegyvereit, amely a biztonsági garanciák szavatolása miatt csak csúszással, a következő év februárjában kezdődhetett meg. 180 nap alatt kellett volna ennek megtörténnie, ám voltak nehézségek, hiszen a kért garanciákat nem találták megfelelőnek. Kritikát fogalmazott meg az ENSZ által delegált misszió-vezető, Jean Arnault⁵⁸ is, mivel a bizonytalanság közepette a korábban FARC uralta területeken kialakult hatalmi vákuumot nem az ország hivatalos fegyveres erői kezdték kitölteni, hanem más bűnszervezetek, gerillák. Ezen felül nem minden reintegrálásra váró érkezett

55 Reménykednek az emberek és a kormány is abban, hogy sikerül majd a gyerekekkel foglalkozó embereket is felelősségre vonni akár a béketárgyalások során vagy annak lezárultával.

56 Reuters Staff: *Colombian rebels promise end to use of child soldiers*, Reuters, 2016. 02. 10., <https://www.reuters.com/article/us-colombia-rebels-idUSKCN0VJ1VE> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

57 Fagan, Evan & Owens, Evan: *The FARC and Child Soldiers: A Question of Reintegration*, InSight Crime, 2016. 05. 25., <https://www.insightcrime.org/news/analysis/the-farc-and-child-soldiers-a-question-of-reintegration-so-near-yet-so-far/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

58 Jean Arnault francia ENSZ-diplomata, aki 2015-ben került Kolumbiába, korábban pedig többek között Pakisztánban, Grúziában és Afganisztánban töltött be fontos pozíciókat a vonatkozó nemzetközi missziók keretében. - Lsd. bővebben: *Leadership*, UN Mission in Colombia, <https://unmc.unmissions.org/en/leadership> (utolsó letöltés: 2022/10/08)

meg a kijelölt – 26 különböző – zónába, ahol a program következő stádiuma zajlott, egyes esetekben zajlik továbbra is. A leszerelés végül 2017. áprilisában 7.000 harcossal kezdődött meg, akik ekkor már részesülhettek elszállásolásban, jogi tanácsadásban, egészségügyi ellátásban. Emellett itt vetették alá magukat az átmeneti igazságszolgáltatásnak, amelynek felállítását 2017. március 28-án fogadta el a kongresszus.⁵⁹ A rendszer számos kritikát kapott, hiszen egyrészt az állam által elkövetett atrocitásokat alig vizsgálták, míg a gerillák az ellenzék szerint túl enyhe büntetéseket kaptak.⁶⁰ Uribe Vélez, volt kolumbiai elnök szerint ezzel a megállapodással csak a FARC tagjai nyertek, hiszen nem kerültek börtönbe, nem adták ki őket más államnak, és még választhatóvá is váltak a következő választásokon.⁶¹ A gerillák reintegrációjának harmadik szakasza a társadalomba való sikeres visszailleszkedés. A program keretében nyolc témát érintenek: egyéni preferenciák, gazdasági tevékenység, család, egészség, lakhatás, oktatás, biztonság és állampolgárság. Tulajdonképpen ennek a legfontosabb eleme az volt, hogy akár gyerekekről, akár felnőttekről legyen szó, a két ellenérdekelt csoportot meg kellett békéltetni egymással, hogy a lövedékek helyét a szavazatok vehessék át.⁶²

A gyermekkatonák száma az országban általánosságban a 2020-as évig csökkenőben volt, ám a koronavírus járvány hatásai ezt a folyamatot is negatív irányba változtatta meg. Jelentések szerint az év során, a lezárások alatt a szisztematikus toborzások nem álltak le és becslések szerint 8.798 gyereket érintettek. Azok a fiatalok akik a lezárások során az ország izoláltabb régióiban éltek, sokkal sebezhetőbbé – azaz a korábban említett afro-kolumbiaiak és a vidéken többségben lévő őslakosok –, így célpontokká váltak a gerillaszervezetek, kiemelten a legjelentősebb megmaradt csoport, az ELN számára, mely főleg a területekért folytatott küzdelemben a létszámnövelés miatt fordul ehhez a módszerhez, csakúgy mint a többi csoport.⁶³ Julia Castellanos⁶⁴ szakértő szerint a

59 A rendszer lényege, hogy a fegyveres konfliktus során elkövetett háborús bűncselekményeket vizsgálja mind a gerillaszervezet, a katonaság és civilek vonatkozásában. Ha nem követtek el háborús bűnöket, akkor a FARC tagjai amnesztiát kaphattak. Ha igen és beismerték ezt, akkor 5-8 börtönbüntetésre ítélték őket, közmunkára vagy újjáépítési munkálatokra azokban a régiókban, ahol tevékenykedtek. Az első lépcső kihagyásával ezeknek a büntetéseknek a második fele már nem opció, illetve ha tagadják, de bűnösségük bebizonyosodik, akkor 20 év szabadságvesztés is lehet az ítélet. - Hegedűs: i. m., p. 56.

60 Fagan, Evan & Owens, Evan: *The FARC and Child Soldiers: A Question of Reintegration*, InSight Crime, 2016. 05. 25., <https://www.insightcrime.org/news/analysis/the-farc-and-child-soldiers-a-question-of-reintegration-so-near-yet-so-far/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

61 Fagan, Evan & Owens, Evan: *The FARC and Child Soldiers: A Question of Reintegration*, InSight Crime, 2016. 05. 25., <https://www.insightcrime.org/news/analysis/the-farc-and-child-soldiers-a-question-of-reintegration-so-near-yet-so-far/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

62 Hegedűs: i.m., pp. 55-58.

63 Charles, Mathew: *In Colombia, Child Soldiers Play Many Roles*, InSight Crime, 2021. 04. 08., <https://insightcrime.org/investigations/in-colombia-child-soldiers-play-many-roles/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)

64 Julia Castellanos hét nemzetközi civil szervezet – NGO – együttműködésének, a COALICO-nak (*Coalición contra la vinculación de niñas, niños y jóvenes al conflicto armado en Colombia*; Koalíció a kolumbiai gyermekek és fiatalok kizsákmányolása ellen a fegyveres konfliktusokban) az egyik kutatója, aki az InSight Crime oknyomozó portál három részes riportsorozatában segítette a kolumbiai gyermekkatonák helyzetének ismertetését. - Lsd. bővebben: Charles, Mathew: *Bajo Cauca and Vaupés – Colombia's Child Recruitment Hotspots*, InSight Crime, 2021. 04. 01., <https://insightcrime.org/investigations/bajo-cauca-and-vaupes-colombias-child-recruitment-hotspots/>

koronavírus miatti szabályozások bizonyos értelemben elősegítik a gyerekek radikalizálódását, mivel az iskolák bezárásával egy olyan helyet szüntettek meg az életükben, amely még ha átmenetileg is, de biztonságot nyújtott.⁶⁵ Az otthon maradt gyerekek szociális-gazdasági kihívást jelentenek sokszor a dolgozó szülőknek, így hozva helyzeti előnybe a fegyveres csoportokat, melyek ezt kihasználva lépnek fel, hogy a gyerekeket besorozhassák. Az utóbbi években elterjedt az a módszer, hogy a gyerekeket csak bizonyos feladatokra szervezik be, így a család és a gyerekek magánszférájába észrevétlenül beférkőznek ezek a csoportok, főleg az aktív konfliktusokkal terhelt vidékeken⁶⁶. Az új módszerek mellé tartoznak újfajta beszerzési módok is, azonban természetesen a hagyományosabb módszerek is megmaradtak. A gerillák ruhát adnak a gyerekeknek, feltöltik a telefonjukat, fizetséget adnak bizonyos apróbb teendőikért, így növelve az elköteleződést a szervezet iránt. Tehát egyértelműen megállapítható, hogy a különböző csoportok ebben a komplex helyzetben is feltalálták magukat, alkalmazkodva a modern igényekhez, így a gyermekkatonaság továbbra is jelen marad biztonsági kihívásként a 2022-ben újonnan megválasztott elnök, Gustavo Petro számára is.⁶⁷

El Salvadorban szintén gyakori volt a kiskorúak fegyveres célokra történő felhasználása, kiváltképp a közép-amerikai ország polgárháborújában. Mint a legtöbb spanyolajkú, frissen függetlenedett országnak, így a salvadoriaknak is meg kellett küzdeniük a hadsereg aránytalanul nagy szerepével, illetve a gyarmati örökségként megjelenő autokrata vezetésekkel és különböző belső feszültségekkel. Az ország történetét mind a 19., mind a 20. században végigkísérték a forradalmak, felkelések, mészárlások⁶⁸ és puccsok. Utóbbiak közül az 1979-es robbantotta ki a

(utolsó letöltés: 2022/10/08)

65 Kolumbiában, és egyébként Latin-Amerika más államaiban is, az iskolák szerepe jóval szerteágazóbb, mint európai viszonylatban, hiszen nemcsak a gerilláktól, hanem például a szegénységtől, a társadalmi leszakadástól vagy családi erőszaktól is védheti őket. - Charles, Mathew: *Bajo Cauca and Vaupés – Colombia's Child Recruitment Hotspots*, InSight Crime, 2021. 04. 01., <https://insightcrime.org/investigations/bajo-cauca-and-vaupes-colombias-child-recruitment-hotspots/> (utolsó letöltés: 2022/10/08)

66 A leginkább érintettek: Norte de Santander Catatumbo régiója, Arauca, Meta, Guaviare és főleg az ex-FARC-os és ELN-es régiók: Magdalena Medio, Bajo Cauca. Talán nem meglepő módon ezek az országnak a legelszigeteltebb részei, ahol a legtöbb illegális tevékenység, így az engedély nélküli bányászat, favágás vagy a drogtermesztés, -terjesztés is folyik. - Charles, Mathew: *In Colombia, Child Soldiers Play Many Roles*, InSight Crime, 2021. 04. 08., <https://insightcrime.org/investigations/in-colombia-child-soldiers-play-many-roles/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)

67 Loaiza, Lara: *How Colombia's Lockdown Created Ideal Conditions for Child Recruitment*, InSight Crime, 2020. 08. 28., <https://www.insightcrime.org/news/analysis/colombia-lockdown-child-recruitment/> (utolsó letöltés: 2022/09/21); Colombia Investigate Unit: *Criminal Governance Under Coronavirus: How Colombian Groups Seized the Day*, InSight Crime, 2020. 09. 03., <https://www.insightcrime.org/news/analysis/criminal-governance-coronavirus-colombia/> (utolsó letöltés: 2022/09/21); Dickinson, Elizabeth: *Lockdowns Produced a New Generation of Child Soldiers*, International Crisis Group, 2021. 12. 06., <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/colombia/lockdowns-produced-new-generation-child-soldiers> (utolsó letöltés: 2022/08/16); Mistler-Ferguson, Scott: *Despite Peace Agreement, Child Recruitment Plagues Colombia*, InSight Crime, 2022. 02. 22., <https://insightcrime.org/news/despite-peace-agreement-child-recruitment-plagues-colombia/> (utolsó letöltés: 2022/08/20); Charles, Mathew: *In Colombia, Child Soldiers Play Many Roles*, InSight Crime, 2021. 04. 08., <https://insightcrime.org/investigations/in-colombia-child-soldiers-play-many-roles/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)

68 Az egyik leghíresebb a *La Matanza* elnevezésű eseménysor volt az 1930-as évek elején, amikor a hatalmon lévő

hivatalosan 1992-ig zajló polgárháborút. A belső feszültségekre a 20. század második felétől már rátelepedett a hidegháború terhe is, hiszen az Egyesült Államok – csakúgy, mint más közép-amerikai országban – itt is a jobboldali, olykor autoriter, diktatórikus rendszert támogatta a baloldali gerillák ellenében. Részben az 1979-es nicaraguai események – Somoza diktatúra megdöntése a Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front által – hatására a kormányzattal elégedetlenek egy ernyőszervezet hoztak létre. A JRS (*Junta Revolucionaria de Gobierno* – Forradalmi Katonai Kormány) az elit tiltakozása ellenére agrárreformot hajtott végre, így az USA-nak kellett segítséget nyújtania, hogy a junta másodsorra is kormányt alakíthasson. A baloldal eddig töredezett érdekeit – szakszervezeti szerveződések, gerillák, munkások, fiatalok – sikerült ennek hatására a fentebb már említett ernyőszervezet, az FMLN (*Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* – Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front⁶⁹) alá hozni, amely ezt követően felkelést robbantott ki a hatalom megszerzése céljából, mely egy évtizeden át tartó polgárháborúhoz vezetett a fentebb leírt erőviszonyokkal. A konfliktus legalább 75-80.000 halálos áldozatot követelt, mely mellett további ezreket tartottak számon eltűntként.⁷⁰ Ugyan a legjelentősebb háborús bűnök és atrocitások az Egyesült Államok által támogatott kormányoldalhoz kötődnek – mint az erőszak ellen felszólaló Óscar Romero bíboros meggyilkolása mise közben 1980-ban⁷¹ vagy a közel 1.000 ember életét követelő El Mozote mészárlás, ahol az áldozatok fele gyermek volt⁷² – nem lehet szó nélkül elmenni a gerillák tevékenysége mellett sem. Az ő gyakorlatuknak is elengedhetetlen része volt a

katonák által támogatott adminisztráció leverte a 2.000 halottal járó Farabundo Martí-féle baloldali, kommunista és elsősorban bennszülöttekből álló párt aktivistái által szervezett felkelést, melyet a hatalom kivégzésekkel torolt meg. Ennek nagyjából 10-40.000 ember esett áldozatul. - Ching, Erik (1998): *In Search of the Party: The Communist Party, the Comintern, and the Peasant Rebellion of 1932 in El Salvador*, *The Americas*, 55./2., pp. 204–239.

69 A lázadó csoport a nevét az 1930-as évekbeli felkelésről kölcsönözte, mely egybeforrta Farabundo Martí forradalmár nevével. Annak a mozgalomnak a fáklyáját igyekezett továbbvinni az FMLN az 1980-as évektől kezdődően. A polgárháborút követően pedig az egyik legjelentősebb politikai szereplővé lépett elő. - Lsd. bővebben: *Farabundo Martí National Liberation Front*, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Farabundo-Marti-National-Liberation-Front> (utolsó letöltés: 2022/10/30)

70 Beverley, John (1982): *El Salvador*, Social Text, 5./2., pp. 55-72.; Mason, T. David & Krane, Dale A. (1989): *The Political Economy of Death Squads: Toward a Theory of the Impact of State-Sanctioned Terror*, *International Studies Quarterly*, 33./2., pp. 185-192.; Flemion, Philip F.: *El Salvador – Civil war*, Britannica, <https://www.britannica.com/place/El-Salvador/Civil-war> (utolsó letöltés: 2022/08/04); *El Salvador*, The Centre for Justice & Accountability, <https://cja.org/where-we-work/el-salvador/> (utolsó letöltés: 2022/08/04); Miller, Samantha (2016): *Child Soldiers in the Salvadoran Civil War*, *Xavier Journal of Undergraduate Research*, 4./2., pp. 1-2.

71 Lsd. bővebben: *Assassination of Archbishop Oscar Romero – Doe v. Saravia*, The Center for Justice & Accountability, <https://cja.org/what-we-do/litigation/doe-v-saravia/> (utolsó letöltés: 2022/08/05); Gibb, Tom: *The killing of Archbishop Oscar Romero was one of the most notorious crimes of the cold war. Was the CIA to blame?*, *The Guardian*, 2000. 03. 23., <https://www.theguardian.com/theguardian/2000/mar/23/features11.g21> (utolsó letöltés: 2022/08/05)

72 Lsd. bővebben: Salinas Maldonado, Carlos: *El Mozote: 40 years after the worst military massacre in the Americas, victims still calling for justice*, *El País*, 2021. 12. 16., <https://english.elpais.com/usa/2021-12-16/el-mozote-40-years-after-the-worst-military-massacre-in-the-americas-victims-still-calling-for-justice.html> (utolsó letöltés: 2022/08/05)

gyermekkatona alkalmazása, amely azonban főként a katonaság körében vált elterjedté.⁷³ Samantha Miller vonatkozó kutatása alapján a nagyjából 60.000 fős el salvadori haderő (FAES – *Fuerzas Armadas de El Salvador*) 80%-a, közel 48.000 személy volt 18 éven aluli a polgárháború éve alatt.⁷⁴ Az országban meglévő óriási társadalmi egyenlőtlenségek és a katonaság túlkapásainak hatására az 1970-es évek végére a polgárháború másik hadviselő feleként megjelenő FMLN gerillaszervezet már 6-8.000 aktív taggal rendelkezett, akik mellett több tízezerre tehető azon milicisták száma, akik időközönként vállaltak szerepet a csoport tevékenységében. Ilyenek voltak például a különböző kisegítő tevékenységeket végzők, mint az őket étellel ellátók, az egészségügyiek vagy a hírszerzők. A számok alapján is látható, hogy az ország egy jelentős hányada beállt a rendszer elleni küzdelem mögé. A gyermekkatona rátérve Miller szerint a felkelő csoport aktív tagjainak 20%-a, azaz közel 2.000 gerilla volt a polgárháború éve alatt kiskorú. Mindkét harcoló fél esetében a gyermekkatona alkalmazására a félelemérzetük hiánya és a könnyen befolyásolhatóságuk miatt kerülhetett sor, mint sok más ilyen jellegű konfliktus esetében. Az el salvadori polgárháború azért sajátos, hiszen a legtöbb hasonló eset során csak a gerillák oldala volt érintett, míg itt a kormányoldal vetette őket be nagyobb számban, mégis alulkutatott ezen aspektusa a háborúnak.⁷⁵ A fentebb említett indokok mögött – amik a toborzásra vonatkoztak – megemlíthető még, hogy a polgárháború elhúzódásával mindkét félnek szüksége volt az utánpótlásra, ezért is fordultak a gyermekkatona felé. Alapvetően El Salvadorban a majdnem felnőtt – bár a FAES esetében voltak példák a még fiatalabbak beszerzésére is, akár közvetlenül az iskolákból –, fizikailag idősebbnek látszó, rossz gazdasági helyzetben lévő, és az árva gyerekek voltak kitéve a toborzásnak. Az adott egyén helyzetétől függött, hogy önkéntesen csatlakozott-e vagy tulajdonképpen elrabolva besorozták. Az UNICEF felmérése szerint voltak eltérések a két oldal között, hiszen míg az FMLN kiskorú tagjai körében az önkéntes csatlakozók aránya 91,7% körül volt, addig az el salvadori haderőnél csak 46,7%, amely arra mutat rá, hogy a reguláris erőknél éltek főleg a kényszersertoborzás eszközével – illetve azzal, hogy a hadsereghez való csatlakozását alsó korhatárát 16 évre csökkentették a rendkívüli helyzetre való tekintettel –, míg a gerillák oldalán a kezdetben alkalmazott hasonló gyakorlatot a lakosság támogatásának megtartása miatt elvetették. A gyermekkatona feladatai alapvetően a fegyveres feladatok elvégzésére, kémkedésre, felderítésre terjedtek ki, sokszor az ellentétes oldalon álló hasonlóan fiatal társaik

73 *El Salvador*, The Centre for Justice & Accountability, <https://cja.org/where-we-work/el-salvador/> (utolsó letöltés: 2022/08/04); Ricca, Claudia (2006): *El Salvador – Children in the Farabundo Martí National Liberation Front (FMLN) and the Armed Forces of El Salvador (FAES)*, Coalition to Stop the Use of Child Soldiers – Forum on armed groups and the involvement of children in armed conflict, Chateau de Bossey, p. 1.

74 Miller: *i. m.*, p. 3.

75 Miller: *i. m.*, p. 3.

ellenében.⁷⁶ A helyzet abszurditását mutatva Miller a Newsweek magazinban megjelent esetre hívja fel a figyelmet, amikor a hadseregnél kényszerből másfél hónapot szolgáló 17 éves Tomás Durán Cafia a gerillák fogságába esett, ahol két testvére is szolgált, illetve ő is eredetileg hozzájuk kívánt csatlakozni. Az ilyen és ehhez hasonló esetek mindennaposak voltak ekkor az országban, volt rá dokumentált példa, hogy egy fiatal szörfözés közben soroztak be a katonák.⁷⁷ Tomás esete arra is jó példa, hogy az FMLN a fiatalok beszervezését sokszor a kortársaikra bízta. Számukra a gyerekek inkább értéket képviseltek, hiszen így nőtt a csoport ereje is. A gerillák egyfajta családszerű védőhálót is húztak köréjük, illetve az eredeti családjaiktól sem vágták el őket. Ezzel szemben a FAES-nél sokszor félelemből maradtak, vagy a túlélésért, hiszen minimális ellátást kaptak, melyet máshol nem láthattak biztosítottak. Egy másik jelentős különbség, hogy a Martí örökségét képviselők nemcsak fiúkat láttak szívesen, hanem a lányoknak is fontos szerepet szántak⁷⁸, legyen az a táborok rendben tartása – egészségügyi feladatok ellátása, főzés, stb. – vagy akár tényleges fegyveres tevékenység. Ez a tényező is hozzájárulhatott a gerillák egyfajta családként funkcionálásához. Az összetartozás segített a harci morál fenntartásában is, a reguláris erőknél szolgáló társaiktól eltérően. Azonban hiába tűnhet a gerillák gyakorlata pozitívabbnak, nem szabad elfelejteni, hogy ők is ugyanúgy kizsákmányolták a kiskorúakat a saját céljaik elérése érdekében.⁷⁹ A bő egy évtizeden át tartó véres polgárháborút végül az 1992-ben az Egyesült Államok közbenjárásával Mexikóvárosban aláírt Chapultepec egyezmény zárta le⁸⁰, azt azonban nem lehet elmondani, hogy a konszolidáció sikeresen zárult.⁸¹ Az országban, főképp a fővárosban, San Salvadorban megerősödtek a különböző bűnbandák, akik felszívták a szélnek eresztett kiskorúak egy jelentős részét, így az országgal a következő fejezetben is foglalkozni kell a szervezett bűnözés keretein belül, összekapcsolva a szomszédos közép-amerikai államokkal, az északi háromszög – Honduras és Guatemala – kontextusában.

76 Miller: *i. m.*, pp. 3-7.; Ricca: *i. m.*, pp. 5-7.

77 Miller: *i. m.*, p. 6.

78 Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a gerillák között sokszor egyenlőbbnek számítottak a fiúkhöz, férfiakhoz képest, mint a teljes el salvadori társadalom tekintetében. Nyilvánvalóan a lányok táborbeli jelenléte magában hordozta a szexuális tevékenységeket is, amely azonban sok más szervezettel ellentétben konszenzuson kellett, hogy alapuljanak – ennek hiányával az FMLN etikai szabályai is foglalkoztak –, illetve teresség esetén 12 hónapnyi „táppénzt” kaphattak a visszatérésük előtt. - Miller: *i. m.*, p. 10-11.

79 Miller: *i. m.*, pp. 7-14.; Dickson-Gómez, Julia (2002): *Growing up in Guerilla Camps: The Long-Term Impact of Being a Child Soldier in El Salvador's Civil War*, Ethos, 30./4., pp. 329-330.

80 Ricca: *i. m.*, p. 3.

81 Itt érdemes röviden szólni az el salvadori gyerekek reintegrációját célzó háború utáni lépésekről. Ugyan különböző programok elindításra kerültek a veteránok számára, ezekből a gyerekeket kizárták, mivel egyik oldal sem kívánta formálisan elismerni, hogy kiskorúakat alkalmaztak a polgárháború során. Emiatt egy nemzedéknyi el salvadorinak a saját erejéből kellett visszatérni a közösségeikbe, az iskolákba sokkal fiatalabb diákok közé vagy a 12 éves polgárháború pszichológiai következményeivel megbirkózni. A lányoknak azzal is szembesülniük kellett, hogy míg a gerillák között kvázi egyenlőségben éltek a férfiakkal, addig a hagyományos társadalomba való visszatérésükkel ezek a vívmányok elvesztek. A helyzet normalizálásához elengedhetetlen lett volna a gyermekkatonák helyzetének megnyugtató rendezése is, amely hiányának eredményét láthatjuk a mai El Salvadorban. - Miller: *i. m.*, pp. 14-20.

2.3.2. Délkelet-Ázsia országainak vonatkozó gyakorlata

A térségben, ha gyermekkatonaságról van szó, a modern korban célszerű a **vietnámi háborúban** tapasztaltakkal megismerkedni, hiszen az ország területén zajló proxy háborúban előszeretettel vetettek be 18 évnél fiatalabbakat – főképp a gerillák – a céljaik elérése végett. Az ország Délkelet-Ázsiában található, ahol hosszú ideig a francia gyarmat, Indokína része volt. Vietnám mellett ennek része volt Laosz és Kambodzsa is. A második világháború során a japánok szállták meg a területet, majd az 1945-ös kapitulálásukat követően feladták az országot, így annak élén ezt követően a franciák által támogatott Bao Dai (Bảo Đại, 保大帝) császár állt. Az alárendelt helyzetet megelégtelve Ho Shi Minh (Hồ Chí Minh, 胡志明)⁸² létrehozta a kommunista pártot, illetve az északi Hanoi elfoglalásával kikiáltották a Vietnámi Népköztársaságot (Észak-Vietnám). Mindkét fél reménykedett egy egységes Vietnám visszatérésében, azonban ennek esélye csekély volt. A fegyveres konfliktus a felek között tovább folyt, végül a Ho vezette tábor 1954-es Diem Bien Phunál (Điện Biên Phủ) kivívott győzelme függetlenítette Indokínát, illetve az azt követő 1954-es Genfi Konferencián deklarálták ország két részre osztását is. 1955-ben a déli országrészben Bao császárt leváltotta az antikommunista politikus, Ngo Dinh Diem (Ngô Đình Diệm). Az Egyesült Államoknak és elnökének, Dwight D. Eisenhowernek a támogatását élvező Diem belekezdett a délen lévő Viet Minh (Việt Minh) szimpatizánsok, a Viet Congok (Việt Cộng) megtörésébe. A kormány akciója közel 100.000 embert érintett, kínzásokkal, kivégzésekkel. 1957-re a helyzetet megelégtelő Viet Congok ellenállásba kezdtek, majd 1959-től már a déli katonai infrastruktúrákat és személyeket is támadták.⁸³ Az Egyesült Államok a „dominó teóriától”⁸⁴ tartva egyre intenzívebben kezdte el támogatni Dél-Vietnámot, illetve növelni a katonai jelenlétét. Ugyan 1963-ban az országot vezető Diemet meggyilkolták a tábornokai, a helyzet nem csillapodott. 1964-ben a Tonkin-öbölben történt incidens hatására az Egyesült Államok hadviselő féllé vált az északi és déli országrész konfliktusában, mely a rengeteg emberveszteséggel, az ellenkulturális forradalom felpezsdítésével, a semleges Laosz bombázásával, az USA kvázi vereségével és megalázó kivonulásával, illetve

82 Ho Shi Minh még a francia gyarmati időszakban lévő Indokínában született, ahol az alapítója lett az Indokínai Kommunista Pártnak, majd annak örökösének a Viet Minhnek. 1945-69 között ő volt a Vietnámi Demokratikus Köztársaság (Észak-Vietnám) elnöke is. A személye meghatározóvá vált a második világháború után, a dekolonizációs mozgalom egyik meghatározó alakjaként, később pedig mint az egyik legbefolyásosabb kommunistaként a 20. század történetében. - Életéről lsd. bővebben: Jean Lecouture: *Ho Chi Minh*, Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Ho-Chi-Minh> (utolsó letöltés: 2022/06/19)

83 Ekkor alakították meg a többi ellenállóval szemben a Nemzeti Felszabadítási Frontot (NFL), amelyet az Egyesült Államok Hanoi bábjának tekintett. - *Vietnam War*, History, 2022. 06. 09., <https://www.history.com/topics/vietnam-war/vietnam-war-history#roots-of-the-vietnam-war> (utolsó letöltés: 2022/08/24)

84 Az Egyesült Államok attól félt, hogy Észak-Vietnám esetleges győzelme példát és bátorítást nyújt más függetlenségükért küzdő délkelet-ázsiai országok számára is, s előbb vagy utóbb egyre több itteni országban a szovjetek által támogatott kommunista pártok kerülnek a hatalomra. Ennek az ún. „dominó-elvnek” a valószínűségét látszik alátámasztani Kuba esete és a szigetország által szponzorált forradalom kiűzést kísérletek sora, például Bolíviában. - *Vietnam War*, History, 2022. 06. 09., <https://www.history.com/topics/vietnam-war/vietnam-war-history#roots-of-the-vietnam-war> (utolsó letöltés: 2022/08/24)

számos gyermekkatona alkalmazásával járt.⁸⁵

A vietnámi háború különböző aspektusaival foglalkozott már számos személy, azonban én jelen dolgozat témájából adódóan jelenleg az utóbb említett gyermekkatonasággal kívánok foglalkozni a délkelet-ázsiai ország viszonylatában. Észak-Vietnám politikai vezetője, Ho Shi Minh egy 1969-es beszédében arról beszélt, hogy a párt ifjúsági szervezetének és általánosságban a fiataloknak a közös jót kell, hogy szolgálják, és aktívan kivegyék a részüket a déliek, és az amerikaiak ellen vívott háborúban. Szerinte fontos, hogy a fiatakorúak is képesek legyenek harcolni, hiszen ők válnak majd az ország jövőjévé. A fegyveres konfliktusokon túl az állam fiatalságának helyzete amúgy sem volt egyszerű ebben az időszakban, hiszen bármikor egy összetűzés, bombázás – sokszor ezek iskolákat érintettek – közepén találhatták magukat, éljenek Észak- vagy Dél-Vietnámban. Az amerikai jelenlét és az általuk elkövetett hibák⁸⁶ és támadások miatt a fiatalabbakat is könnyebb volt befolyásolni – sokszor az oktatáson keresztül – és mobilizálni a vietnámiak célja érdekében, ha a Kommunista Pártról és annak egyéb szervezeteiről volt szó.⁸⁷ Általánosságban elmondható, hogy 13-14 éves kortól keresték a gyerekeket, akiket kiképeztek gerilla hadviselésre, hogy amerikai és dél-vietnámi katonákat öljenek, esetleg felderítést végezzenek, hírszerzést folytassanak. Ezek tükrében kijelenthető, hogy rendkívül széleskörű volt a feladatrendszer, amit elláttak – mint az iskolák elbarikádózása, morális támogatás, fejtű készítése. A teljesítményük elismeréseképp pedig különböző kitüntetésekkel szerezhettek, amelyek egy fiatalnak bizonyos esetekben elegendő motivációt jelentettek. A konfliktus alatti számukról csak becslések vannak, ezek viszont több tízezerre teszik a gyerekkatonák létszámát.⁸⁸ A vietnámi háborúnak volt még egy

85 *Vietnam War*, History, 2022. 06. 09., <https://www.history.com/topics/vietnam-war/vietnam-war-history#roots-of-the-vietnam-war> (utolsó letöltés: 2022/08/24); Spector, Ronald H.: *Vietnam War*, Encyclopedia Britannica, 2022. 03. 14. <https://www.britannica.com/event/Vietnam-War/French-rule-ended-Vietnam-divided> (utolsó letöltés: 2022/08/24)

86 Az *Agent Orange* is idesorolható, mely során tulajdonképpen vegyi támadást hajtottak végre 1961-1971 között, az Operation Ranch Hand keretében nem csupán Vietnam, hanem a térség szomszédos országainak (Laosznak, Kambodzsának a) lakói és erdők, földjeik, valamint gyakran saját katonáik ellen is, miután 4,5 millió hektár területen permeteztek több, mint 20 millió gallon mennyiségű, rendkívül agresszív és súlyosan mérgező vegyszert. Az eredmények elborzasztóak: az érintett helyiek (vietnamiak, laosziak, kambodzsaiak) körében a súlyosan mérgező vegyszerek felfoghatatlan pusztítást végeztek: legalább 400.000 ember halt meg a támadások következtében, illetve az azt követően fellépő betegségek eredményeként; 500.000 gyerek született valamilyen rendellenességgel; 2 millió ember pedig valamilyen betegségben – főleg rákban – szenvedett, ill. szenved mindmáig a vegyszerrel való érintkezés következtében – de az amerikai veteránok közül is 2.4 millió esetben fedezték fel annak nyomait. – Az esetről lsd. bővebben: *Agent Orange*, History, 2019. 05. 16., https://www.history.com/topics/vietnam-war/agent-orange-1#section_4 (utolsó letöltés: 2021/11/05)

87 Ebben segített Nguyen Van Troi nyilvános kivégzése is, amelyet a Robert McNamara amerikai védelmi miniszter elleni 1963-as megkísérelt merénylet miatt hajtottak rajta végre 1964-ben. Ezt követően nemzeti hőssé vált, mivel a lövések eldördülése előtt többek közt a következőket kiáltotta: „Le az USA-val! Éljen Ho Chi Minh!” - Sud Chonchirdsin: *The Vietnam War: Children at War*, British Library, 2016. 02. 24., <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/2016/02/the-vietnam-war-children-at-war.html> (utolsó letöltés: 2021/10/20)

88 Nguyen, Mai Anh (2022): *'Little people do little things': the motivation and recruitment of Viet Cong child soldiers*, Critical Studies on Security, 10./1., pp. 30-42.; Nguyen, Mai Anh (2022): *Participation of children in the Vietnam War, 1955-1975* (doktori disszertáció), Goldsmiths University of London – Department of Politics and International Relations, London, 296 p.

különleges hozadéka a gyerekek tekintetében, mivel Dél-Vietnámban rengeteg gyerek született az amerikai katonák és vietnámiak találkozásából, akikre a háború lezárását követően az „élet koszaként”⁸⁹ hivatkoztak és kívülállónak tekintették őket. Ezek az ún. amerázsiak az 1987-ben indított programnak köszönhetően végül letelepedhettek az Egyesült Államokban.⁹⁰ A kormány állítása szerint a háborút követően számos DDR-programhoz hasonló kezdeményezést lefolytattak, ám erről hivatalos információ minimális mértékben áll rendelkezésre, illetve az sem világos, hogy mi lett pontosan a konfliktust követően a fegyveres tevékenységben résztvevő kiskorúakkal.⁹¹

Ebben a fejezetben érdemes foglalkozni egy másik országgal, **Kambodzsa** helyzetével is, mivel ugyan az ország elsőként írta alá a térségből a gyermekek jogairól szóló – így a háborús esetekre is kiterő – egyezményt, az ország fegyveres erői a valóságban számos beszámoló szerint toboroztak 18 év alattiakat, akiket az évtizedekig tartó polgárháború során bizonyítottan alkalmaztak is. A Pol Pot⁹² (ប៉ុល ពត) vezette Kambodzsai Kommunista Párt (*Khmer Rouge* - ខ្មែរ ក្រហម, vörös khmerek) az 1960-as években kezdett felkelésbe a hatalom lévő Norodom Sihanuk (Norodom Sihanouk, នរោត្តម សីហនុ) király ellen. Annak bukását követően pedig tovább folytatatta azt az Egyesült Államok által támogatott Lon Nol-kormány (លន់ នល់) ellenében. A kambodzsai kommunisták hatalomra jutását a vietnámi háborúval párhuzamosan támogatta Észak-Vietnám és a szárazföldi Kína is. Ez végül 1975-ben következett be a vörös khmerek győzelmével – majd az egyesített Kampuchea⁹³ Felszabadító Hadsereg (កងទ័ពវិទ្យុសាសនា) 1976-os megalakításával a rendszer ellenzői elleni fellépés érdekében. Pol Pot rendszerében a forradalomban – fegyveres küzdelemben közvetve vagy közvetlenül – mindenkinek részt kellett vállalnia, amely a kezdeti időkben még önkéntesen történt, azonban a súlyos áldozatok megkövetelték a kötelező toborzást is. Az ország ekkori helyzetével részletesen foglalkozik Klemensits és Czirják egy vonatkozó elemzésükben, melynek segítségével a vörös khmerek alatti időszakról és Pol Pot forradalmi ideológiájáról, terveiről és a gyermekkatonák alkalmazásáról igyekeznek egy pontos képet adni. Pol Pot az ifjúságot a kezdetektől fogva

89 Eredeti, angol nyelven: 'the dust of life'.

90 Sud Chonchirdsin: *The Vietnam War: Children at War*, British Library, 2016. 02. 24., <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/2016/02/the-vietnam-war-children-at-war.html> (utolsó letöltés: 2021/10/20); Lamb, David: *Children of the Vietnam War*, Smithsonian Magazine, 2009. 06., <https://www.smithsonianmag.com/travel/children-of-the-vietnam-war-131207347/> (utolsó letöltés: 2021/10/20); Gowen, Anne: *Legacies of war*, The Washington Post, 2015. 04. 17., <https://www.washingtonpost.com/graphics/world/vietnam/> (utolsó letöltés: 2021/10/20)

91 Child Soldiers Global Report 2004 - Viet Nam, UNHCR – The UN Refugee Agency, <https://www.refworld.org/docid/4988061cc.html> (utolsó letöltés: 2021/10/20)

92 Pol Potra a térség meghatározó baloldali politikusaikhoz, ideológusaihoz hasonlóan a francia gyarmati uralom hatott erőteljesen. Pot a kommunista pártokkal Párizsban került közeli kapcsolatba, ahol belépett a Francia Kommunista Pártba, majd Kambodzsában összefogott más szélsőségesen baloldali ideológiájú társaival (Kampuchea Kommunista Pártja), akikkel később hatalomra jutva megvalósították a vörös khmerek véres kormányzását (1975. április 17. - 1979. január 7.). Ezen négy év alatt lakosságárányosan a legnagyobb népirtást hajtották végre. A közel 2-3 millió halottat követő bukásuk után, a vezetőjük 1999-es haláláig folytatták egyre gyengülő pozícióból a polgárháborújukat. - Lsd. bővebben: *Pol Pot*, Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Pol-Pot> (utolsó letöltés: 2022/06/19)

93 Kampuchea = Kambodzsa

fontosnak tartotta az ügye számára, hiszen a fiatalokat a társadalom periférián lévők csoportjához sorolta, akikből szerinte a kommunisták erejének állnia kell. A vezető, hasonlóan Ho Shi Minhhez úgy gondolkodott, hogy a „mai fiatalok a kulcs a jövő forradalmi feladataihoz és a célok beteljesüléséhez”. A besorozott gyerekeket elsősorban kisebb fegyverek használatára és aknák elhelyezésére képezték ki. A reguláris erők toborzása a 10-12 évesekkel kezdődött, majd 12-15 éves kor között már a legkegyetlenebb feladatokat is rájuk osztották. Volt rá példa azonban, hogy akár már 8 éves koruk előtt is elragadták őket a szüleiktől, hogy táborokba zárják őket. A fegyveres feladatokat ellátókra vonatkozó pontos számokról nincsenek hiteles adatok, de nagyjából több tízezerről beszélhetünk (a fiúk és lányok aránya kb. 60-40% előbbieik javára⁹⁴), így a khmerek erejének egyik legfontosabb pillérét jelentették. A kiskorúak alapvető lelkiismeretének kialakulásának hiányát is kihasználták, így a kiképzők és parancsnokok könnyen a befolyásuk alá vonhatták és ott tarthatták a gyerekeket. Ugyan a bevetésük sikeres volt az elzártabb régiókban és bizonyos területek feletti ellenőrzés fenntartásában, a harctéren való alkalmazásuk nem volt hatásosnak mondható a tapasztalat és különböző gyakorlati ismeretek nélkül. Ezek következtében ilyen esetekben súlyos veszteségekkel kellett számolniuk, mely a vörös khmerek haderejének lemorzsolódásához is vezetett. A kegyetlenségek – népiirtásban is részt vállaltak – ellenére ezek a gyerekek szintén a kommunisták uralmának az áldozatává váltak, hiszen a konfliktusból való kikerülésük után két társadalom között találták magukat, illetve a reintegrálás helyi gyakorlatai – nem az ENSZ égisze alatt valósultak meg – is hagytak maguk után kívánnivalót. Ezen tényezők miatt rengeteg sérült ember maradt 1999 után is, főleg annak tükrében, hogy nemcsak az egyik oldal élt a fiatalok alkalmazásával. A rezsim bukása után Pol Poték tovább folytatták a küzdelmet a megmaradt erőikkel az újonnan kormányra kerülő vezetéssel szemben, melynek reguláris fegyveres erejébe sokan szabad akaratból, a gyűlölet és családtagjaik, rokonaik elvesztése miatt léptek be, hogy a kommunista beállítottságú „vörösök” ellen küzdjenek. Mindezek ellenére arra is volt példa, hogy kötelező toborzást hajtottak végre a reguláris erők tagjai is, melyek 8-10 évesek is érintettek.⁹⁵ Az UNICEF jelentése és interjúi alapján őket elsősorban kisegítő feladatokra – takarítás, főzés – alkalmazták, de kémkedésre és erőszakos cselekmények elkövetésére – akár szervezett fegyveres konfliktus keretében, akár ad hoc módon – is kényszerítették őket.⁹⁶

94 Crane, Brent: *Female cadres of the Khmer Rouge*, The Phnom Penh Post, 2015. 08. 01., <https://www.phnompenhpost.com/post-weekend/female-cadres-khmer-rouge> (utolsó letöltés: 2022/11/04); Cziráj Ráhel: *Gyerekkatonák a népiirtó rezsimek szolgálatában*, PAGEO – Geopolitikai Kutatóintézet, 2016. 07. 31., <http://www.geopolitika.hu/hu/2016/07/31/gyerekkatonak-a-nepirto-rezsimek-szolgalataban/> (utolsó letöltés: 2022/11/04)

95 Klemensits Péter & Cziráj Ráhel (2016): *Child Soldiers in Genocidal Regimes: The Cases of the Khmer Rouge and the Hutu Power*, AARMS, 15./3., pp. 215-222.; Kar, Srestha (2020): *An Obituary for Innocence: Revisiting the Trauma during the Khmer Rouge Years in Cambodia through Children's Narratives*, Rupkatha Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities, 12./1., pp. 1-9.

96 *A Survey of Programs on the Reintegration of Former Child Soldiers*, The Ministry of Foreign Affairs of Japan,

Vietnámban és Kambodzsában tehát a gyermekkatonaság intézménye megjelent abban a formában, amellyel a mai napig is általánosságban azonosítják a fogalmat, viszont az évtizedek során változott a világ, manapság már másfajta célokra is alkalmazzák a fiatalkorúakat Délkelet-Ázsiában is, mellyel a következő fejezetben részletesen foglalkozok.

	Kolumbia	El Salvador	Vietnám	Kambodzsza
A vizsgált konfliktus elhelyezése időben	20-21. század	20. század		
A vizsgált konfliktus jellege	Polgárháború	Polgárháború (de reguláris fegyveres erők érintettsége is)		
A toborzás alsó korhatára (általánosságban)	11-12 éves kor, jellemzően azonban 14-15 évesek	Hivatalosan 18, de 15-16 éves kor általánosan	13-14 éves kor	10-12 éves kor
Feladataik	Tábori és fegyveres feladatok vegyesen			
Számuk	1975-től kezdve 10-20.000 kiskorú (FARC)	1979-1992 között összesen 48.000-53.000 fő	Több tízezer fő (hivatalos adatok nincsenek)	
Nemek kérdése	Fiúk és lányok is, az előbbiek javára	Fiúk és lányok is, az előbbiek javára	Főképp fiúk	Fiúk és lányok közel egyenlő arányban
Reintegrációs programok megléte, fajtája	Van; Állami irányítású (ENSZ mintára)	Nincs	Van (?); Állami irányítású (?)	Nincs
Megállapíthatóak-e markáns különbségek a két térség tekintetében a gyermekkatona alkalmazását illetően?	Kisebbségi eltérések vannak, azonban nem jelennek meg jelentős különbségek, ha a kiskorúak alkalmazásának motivációit, illetve céljait vizsgáljuk, ahogy nincsen szignifikáns különbség a rájuk bízott feladatok alapvető jellegében sem. A legnagyobb szórás talán a toborzás alsó korhatárában figyelhető meg, de a felsorolt példák nagyjából azonos átlagot mutatnak.			

1. táblázat: gyermekkatona alkalmazása a reguláris és irreguláris fegyveres erők soraiban Latin-Amerika és Délkelet-Ázsia államaiban – összefoglaló táblázat (Forrás: saját szerkesztés)

2.4. Gyermekkatona a különböző szervezett bűnözői csoportok kötelékében

2.4.1. Latin-Amerika országainak vonatkozó gyakorlata

A dolgozatom második fő részében a gyermekkatonaság újszerű megjelenését fogom ismertetni az előző fejezethez hasonlóan a két térség eseteinek felhasználásával, illetve a részek végén a továbbiakban is egy összegző táblázattal segítem az olvasó tájékozódását Latin-Amerika és

Délkelet-Ázsia vonatkozásában. Továbbá érdemesnek tartom megemlíteni, hogy míg a korábbi fejezetben nagy számban állt rendelkezésre szakirodalom, úgy ezen fejezet elkészítése során látványosan kevesebb írás elérhető, amely szintén alátámasztja a gyerekek ilyen jellegű alkalmazásának alulkutatottságát.⁹⁷ Az ilyen jellegű hiányosságaink pótlása azért kardinális kérdés, hiszen így alátámaszthatóvá válnának a szükséges ellenlépések, a DDR-programok kialakításától kezdve egészen ENSZ missziók telepítéséig.⁹⁸

A régió egyik legnagyobb országában, **Mexikóban** nem gerillaszervezetek vagy félkatonai alakulatok alkalmazzák a fiatakorúakat, hanem a különböző droggartellek, mivel az országot évtizedekre visszamenően ez a tevékenység határozza meg, ha belső biztonsági kihívásról van szó. A kereskedelem mellett a fiatakorúak alkalmazásának fő mozgatórugója a különböző ellenérdekelt csoportok – kartellek, állami szervek – közötti fegyveres leszámolások. Az itteni *narco junior*okat elsősorban csempészként alkalmazzák – amelyet nagyobb mértékben az Öböl-kartell⁹⁹ honosított meg először –, hogy a kábítószer átjuttassák a határon az USA-ba. Az sem példa nélküli azonban, ha *niño sicario*ként¹⁰⁰ vetik be őket. Ez utóbbi a drogháborúk során visszaszorított Los Zetas kartell módszere volt.¹⁰¹ A gyerekek bevetése mögött hasonló okok állnak, mint a korábbi fejezetben kifejtett országok esetében, régiótól függetlenül, azaz főképp a félelem hiánya, az anyagi előnyök, a rossz családi körülmények kihasználása és a könnyű befolyásolhatóság. Ezek keverékeként a tiszteletre, szeretetre és biztonságra vágyó fiatalok a legtöbb esetben önként csatlakoznak egy-egy ilyen szervezethez. Az alapvető tevékenységeiken kívül a kartellek számára a legfontosabb a feláldozhatóság, az alacsony kockázat és a könnyen pótolhatóság. Ezért előszeretettel építik be őket a rendőrség vagy egy ellenséges szervezet tagjai közé, hogy folyamatosan információkkal lássák el a vezetőiket, így táplálva a fékezhetetlen erőszakot az országban.¹⁰² Az IACHR (*Inter American Commission on Human Rights*) jelentése szerint 2015-ben 30.000 gyermek volt a kartellek soraiban

97 Conradi, Carl (2013): *Child Trafficking, Child Soldiering: exploring the relationship between two 'worst forms' of child labour*, Third World Quarterly, 34./7., p. 1215.

98 *Disarmament, Demobilization and Reintegration*, United Nations Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration> (utolsó letöltés: 2021/10/19)

99 Mexikó egyik legrégebbi bűnszervezete, melynek gyökerei az 1980-as évekig nyúlnak vissza. A kartell fő profilja a kokain- és marihuána-csempészet volt, mely érdekében szoros kapcsolatot ápolott kolumbiaiakkal. Ugyan az 1990-es csúcspontjukat követően a mexikói drogháborúban meggyengültek, az Öböl-kartell a közép-amerikai ország északkeleti vidékein ma is meghatározó szereplő. - *Mexico cartels: Which are the biggest and most powerful?*, BBC, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-40480405> (utolsó letöltés: 2022/07/25)

100 Sicario = bérgyilkos; niño sicario = gyerek bérgyilkos

101 A Zetas az Öböl-kartell elitalakulataként vált ismerté volt mexikói különleges egységek tagjaiból toborozva, akik 1997-ben a szakadás mellett döntöttek, melyet követően a drogháború egyik legvéresebb és legkegyetlenebb hadviselőiként váltak hírhedtté. A szervezet sokat veszített azonban a jelentőségéből a 2010-es években, mikor a vezetőit meggyilkolták vagy elfogták. - *Los Zetas*, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Los-Zetas> (utolsó letöltés: 2022/07/25)

102 COHA: *From Cradle to Conflict: Child Soldiers' Growing Role in Latin America's Drug Wars*, Council on Hemispheric Affairs, 2012. 04. 24., <https://www.coha.org/from-cradle-to-conflict-latin-americas-child-soldiers-new-direction-to-drug-wars/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

Mexikóban, mely szám nagyjából 46.000-re emelkedett 2018 végére az akkori mexikói közbiztonsági miniszter, Alfonso Durazo állítása szerint. Ezt a növekvő tendenciát alátámasztja a letartóztatott fiatalok száma is.¹⁰³ Saskia Niño de Rivera, a Reinserta nevű mexikói civil szervezet képviselője szerint a romló adatok mögött az áll, hogy a helyi hatóságok a kolumbiaival ellentétben nem hajlandók beismerni a valóságot, így nem képesek a megfelelő erőforrásokat sem az ügy kezelésére fordítani. Ront a jelenlegi helyzeten, hogy a kolumbiai gyakorlathoz hasonlóan a Covid-19 járvány hatására az iskolák bezárásával a különböző szervezetek helyzeti előnybe kerültek, mind Mexikóban, mind más latin-amerikai államokban. A mexikói csoportok, kartellek a toborzást általában 9 éves korban kezdik – bár ez nem jelenti azt, hogy fiatalabbakra ne lenne példa –, amikor felderítő, figyelő és drogcsempész feladatokat adnak nekik. 12 éves korban menedékek biztosítására rendelik őket, végül 16 éves korukban arra kényszerítik őket, hogy nagyobb szerepet vállaljanak az erőszakos cselekedetekben, akár gyilkosságokkal, kivégzésekkel, emberrablásokkal vagy védelmi pénzek felhajtásával – áll a Network for Children's Rights in Mexico szervezet vonatkozó tanulmányában.¹⁰⁴ Továbbá megemlítik, hogy a lányok elleni szexuális erőszak is általánosnak tekinthető ezeken a csoportokon belül. A probléma területi kiterjedése kapcsán elmondható, hogy ugyan az ország összes tartományában jelen vannak különböző csoportok, egy 2012-es jelentés szerint Chihuahua a leginkább érintett ilyen tekintetben¹⁰⁵, továbbá Sinaloa és Durango államok, amelyek együtt alkotják az ún. mexikói „arany háromszöget”.¹⁰⁶ Jellemző, hogy elsősorban marihuána- és mákföldeken, esetleg szintetikus drogokat gyártó laborokban alkalmazzák őket.¹⁰⁷ A mexikói helyzet nagy problémája továbbá, hogy mivel nem kezeli megfelelően a létező problémát, így a társadalomba visszatérni vágyók számára sem tartogat segítséget, vagy legalábbis minimálisat, amely nem tud az alternatívája lenni a kartellek által kínált lehetőségeknek. Ez igaz az oktatásra és a munkavállalásra is. Utóbbi esetében, ha egy illegális tevékenységben résztvevő kíván elhelyezkedni, akkor korlátozott esélyekkel és mindössze minimálbérrel számolhat. Az országban főképp a civilek vették a vállukra a reintegrációs kezdeményezéseket. A korábban említett Reinserta nevű szervezet munkájába engedett bepillantást Niño de Rivera az *InSight Crimen*nek adott interjújában. A visszaillesztési programjukat – *Social Reintegration for Adolescents and Young*

103 Salomón, Josefina: *Mexico Criminal Groups Increase Child Recruitment Tactics*, InSight Crime, 2019. 07. 19., <https://insightcrime.org/news/analysis/mexico-criminal-groups-child-recruitment/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

104 Lsd.: *Infancia y Conflicto Armado en México* - <http://derechosinfancia.org.mx/documentos/iaespanol.pdf>

105 50.000 kiskorú megkérdezése után azok 10%-uk mondta azt, hogy megkereste őket már egy bűnbanda, ezen belül pedig 18%-uk származott az előbb említett tartományból. - Salomón, Josefina: *Mexico Criminal Groups Increase Child Recruitment Tactics*, InSight Crime, 2019. 07. 19., <https://insightcrime.org/news/analysis/mexico-criminal-groups-child-recruitment/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

106 Ez az elnevezés utal a délkelet-ázsiai társára – később bemutatásra is kerül –, melyre vonatkozó megjelölés sokkal elterjedtebb a közbeszédben. A hasonlóság alapja a nagymértékű térségben folyó illegális tevékenység, a rendvédelmi erők korlátozott jelenléte, illetve az említett államok elhelyezkedése.

107 Salomón, Josefina: *Mexico Criminal Groups Increase Child Recruitment Tactics*, InSight Crime, 2019. 07. 19., <https://insightcrime.org/news/analysis/mexico-criminal-groups-child-recruitment/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

People – 5 jelentős pillér határozza meg, melyek az oktatás, a munkavállalás elősegítése, a mentális egészség gondozása, az öngondoskodásra tanítás és a „helyreállító igazságszolgáltatás”¹⁰⁸. Mindezek révén a volt gyermekkatónákat és a civil társadalmat próbálják közelíteni. Ugyan ezen szervezetek nem az ENSZ által kezdeményezett DDR programok részei, mégis széles nemzetközi tapasztalatok jelentik az alapjukat. Korlátjuk viszont, hogy még a nemzetközi szervezetek erre elkülönített büdtségéhez képest is szűkösebb lehetőségekkel rendelkeznek, így a gyakorlat érdemi megszüntetéséhez nem elégséges a civilek tevékenysége.¹⁰⁹

Hasonlóan a nagy szomszédjukhoz, a gyermekkatonaság jelensége elég erősen jelen van az északi háromszöggént – *trifecta* – emlegetett három közép-amerikai államban: **Hondurasban**, **Guatemalában** és az előző fejezetben is tárgyalt **El Salvadorban**. A legrészletesebb információk a salvadori gyakorlatról vannak, ahol utaltam rá, hogy a fiatalkorú fegyveresek problémáját nem sikerült megoldani a polgárháború lezárásával, így a különböző bűnbándák – főképp az MS13¹¹⁰, Barrio 18¹¹¹ – könnyen felszívták az alternatíva nélküli fiatalokat. Véleményem szerint az itteni állapotok rávetíthetők a hondurasi és guatemalai eseményekre is, melyek sajátosságait is igyekszem kiemelni. A három országban együttvéve az egyik legmagasabb az egy főre eső gyilkosságok száma az egész világon. A fiatalkorúak helyzete kritikus a térségben, hiszen az iskolák potenciális gyilkosságok és emberrablások helyszínei lettek a toborzás mellett – tehát a tendencia nem állt meg az egykori gyermekkatónák felszívásával. Jellemző, hogy a tanároknak, de a diákoknak is fizetniük kell a nyugodt oktatás érdekében, különben a megtorlások elkerülhetetlenné válnának. A fő példaként használt El Salvadorban a 2010-es évek közepén nagyjából 81,2 gyilkosság jutott 100.000 lakosra.¹¹² A helyzet javult azóta, amelyet sokan Nayib Bukele 2018-ban megválasztott el salvadori elnök politikájának számlájára írnak – kritikusai szerint azonban ezt az MS13-mal és egyéb bűnbándákkal való alku árán tudta elérni.¹¹³ Jellemző azonban, hogy a

108 Angolul: restorative justice.

109 Dittmar, Victoria: *Mexico Lacks Will, Means to Prevent Child Recruitment: Interview*, InSight Crime, 2020. 12. 02., <https://insightcrime.org/news/analysis/mexico-lacks-means-child-recruitment/> (utolsó letöltés: 2022/08/21)

110 Az MS13, más néven a Mara Salvatrucha az egyik leghírhedtebb bűnszervezet az egész világon. A kezdetekben Los Angeles szegény, bevándorlók lakta negyedeiben volt jelentős tényező az 1980-as években, azóta azonban Közép-Amerikától Európáig megtalálhatóak a hozzájuk köthető csoportok. A banda volt az első utcai szervezet, melyet az Egyesült Államok transznacionális bűnszervezetnek titulált. A Trump-adminisztráció során a bevándorlás-politikával párhuzamosan a terrorizmus vádjá is megjelent az MS13 tagjaival szemben. - Lsd. bővebben: *MS13*, InSight Crime, 2021. 09. 22., <https://insightcrime.org/el-salvador-organized-crime-news/mara-salvatrucha-ms-13-profile/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

111 A Barrio 18 (vagy a 18th Street Gang) a bolygó nyugati féltekének egyik legnagyobb létszámú bűnszervezete, amely sokkal kiterjedtebb, mint a többször emlegetett MS13. Sejtjei Kanadától kezdve Közép-Amerika szerte mindenhol jelen vannak, illetve külön érdekesség, hogy nagyobb számban vannak jelen az Egyesült Államokban, mint a Mara Salvatrucha, amely tagjai azonban USA terror tevékenységet folytató szervezetek listáján is helyet kaptak. - Lsd. bővebben: *Barrio 18*, InSight Crime, 2021. 09. 08., <https://insightcrime.org/el-salvador-organized-crime-news/barrio-18-profile/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

112 Gagne, David: *InSight Crime's 2016 Homicide Round-up*, InSight Crime, 2016. 01. 16., <https://insightcrime.org/news/analysis/insight-crime-2016-homicide-round-up/> (utolsó letöltés: 2022/08/24)

113 Lsd. bővebben: Dudley, Steven & Papadovassilakis, Alex: *How El Salvador President Bukele Deals with Gangs*,

gyilkosságok jelentős részét továbbra is 18 év alattiak követik el, sőt az sem ritka, hogy 16 éves bandatagok 9 éveseket szerveznek be, mert az ún. „piszkos munkát” már ők is inkább ledelegálják a fiatalabbaknak. Eléggé szembetűnő, ahogy a gyermekkatonák problémáját nem sikerült kielégítően megoldania San Salvadornak, csak átalakult az új trendeknek megfelelően. A jelenség mellékezelése mellett az egész háttérben itt is a fejlődő országok általános problémái húzódnak meg – El Salvador mellett ez igaz Guatemalára és Hondurasra is –, így megemlíthető a szegénység, munkanélküliség, a bizonytalan jövőkép, illetve az oktatási lehetőségek hiánya. Ezeket fokozza a rossz közbiztonság, amely mindezekkel együtt erőszakspirálba lökte az országokat. Honduras fővárosa, Tegucigalpa a példának okán a gyilkosságok fővárosa is lehetne, ahol napi szinten esnek gyerekek a bandaháborúk áldozatául.¹¹⁴ Az országban az UNICEF 4.700 főre teszi a fiatalkorú bandatagok számát, amely a nagyjából 10.000 fős teljes létszám közel fele. Az amerikai NBC szerint az utcai erőszak, a közbiztonság hiánya és a gazdasági nehézségek miatt csak 2014 és 2017 között 200.000 gyerek hagyta abba tanulmányait. Ezen felül további 650.000 18 év alatti van abban a helyzetben, hogy nincs munkája vagy nem jár iskolába. Ez tovább rontja az ország biztonsági helyzetét, sok esetben pedig az elvándorlás kiváltó oka. Kapcsolódó adat, hogy a korábban említett három éves periódusban több, mint 1.500 hondurasi diák esett áldozatul a bandák leszámolásainak, sokszor kortársaiknak keze által.¹¹⁵ Az ország vidéki részein sem jobb a helyzet, hiszen a 2021-es *InSight Crime* elemzés szerint továbbra is nagyon magas a gyilkosságok száma, egészen pontosan 38,6/100.000 fő – magasabb mint a másik két államban, Guatemalában (16,6/100.000) és El Salvadorban (17,6/100.000) együttvéve¹¹⁶, mellyel három alkotják az ún. Northern Triangle vagy a

InSight Crime, 2020. 10. 01., <https://insightcrime.org/investigations/el-salvador-president-bukele-gangs/> (utolsó letöltés: 2022/08/22); Silva Ávalos, Héctor & Robbins, Seth: *Eruption of Gang Violence Belies Bukele's Security Wins in El Salvador*, InSight Crime, 2020. 04. 30., <https://insightcrime.org/news/analysis/el-salvador-bukele-security/> (utolsó letöltés: 2022/08/22); Robbins, Seth & Silva Ávalos, Héctor: *Homicide Drop in El Salvador: Presidential Triumph or Gang Trend*, InSight Crime, 2020. 08. 13., <https://insightcrime.org/news/analysis/homicide-drop-el-salvador/> (utolsó letöltés: 2022/08/24)

114 Különböző becslések 12.000-36.000 közé teszik az ezekben részt vevők számát 2016-ban, de a friss adatok szerint sem tűnik úgy, hogy bekövetkezett volna bármiféle javulás. - Pachico, Elyssa: *The Problem With Counting Gang Members in Honduras*, InSight Crime, 2016. 02. 17., <https://insightcrime.org/news/analysis/the-problem-with-counting-gang-members-in-honduras/> (utolsó letöltés: 2021/10/19); Cruz, Jose Miguel; Tanyu, Manolya; Vorobyeva, Yulia; Mizrahi, Yemile; Coombes, Andi; Sánchez, Josué; Hill, Chandler & Campie, Patricia (2020): *A study of gang disengagement in Guatemala*, American Institutes for Research & Florida International University, Arlington, VA, pp. 2-3.

115 *Helping the Youth of Honduras Stand Together*, ChildFund, https://www.childfund.org/Helping-the-Youth-of-Honduras-Stand-Together/?no_redirect=true (utolsó letöltés: 2022/08/22); Peña, María: *Absent students, murdered teachers: Gang violence permeates Honduras' schools*, NBC News, 2020. 03. 08., <https://www.nbcnews.com/news/latino/absent-students-murdered-teachers-gang-violence-permeates-honduras-schools-n1144951> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

116 Érdekeség, hogy a portál 2020-as adataival összevetve megállapítható, hogy minimálisan romlott a helyzet Honduras és Guatemala esetében, míg El Salvador tovább konszolidálódott a statisztikák szerint. - Asmann, Parker & Jones, Katie: *InSight Crime's 2020 Homicide Round-up*, InSight Crime, 2021. 01. 29., <https://insightcrime.org/news/analysis/2020-homicide-round-up/> (utolsó letöltés: 2022/08/22); *InSight Crime's 2021 Homicide Round-Up*, InSight Crime, 2022. 02. 01., <https://insightcrime.org/news/insight-crimes-2021-homicide-round-up/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

korábban emlegetett *trifecta* térségét –, melyet csak Jamaica (49,4/100.000) és Venezuela (40,9/100.000) előz meg.¹¹⁷ A 2010-es évek új felfedezése, hogy a bűnbandák már 6 éves koruktól gyűjthetik be a gyerekeket óvodákból is ún. „*narcocorridos*”-ok – a bűnözőket éltető dalok – segítségével. A csatlakozás megtagadása pedig sokszor halálos ítéletet jelent a családnak. A tarthatatlanná váló helyzet miatt Guatemalában a növekvő számok hatására kilátásba helyezték a büntetéseket a gyermekkatonáknak is, akik a kiszolgáltatottságuk miatt eddig más kalap alá estek a bűncselekmények elkövetése esetén.¹¹⁸ Ezzel szemben bizonyos civil kezdeményezések pont azt igyekeznek hangsúlyozni, hogy a fiatalkorúak más jellegű igazságszolgáltatással kellene szembesülniük. Nortbert Ross, a salvadori *Actuemos!* non-profit szervezet antropológusa az *InSight Crimen*nek adott interjújában számos olyan példát említett, akik a bandák elhagyását követően 2-3 év múlva kerülnek csak a hatóság látókörébe, amikor egyesek már sikeresen visszailleszkedtek a társadalomba. Ez a gyakorlat megerősítheti a szervezetekből elvágyódókat abban, hogy nincsen alternatívájuk, hiszen mindenképp tagokként kezelik őket.¹¹⁹ Mindhárom ország esetében megállapítható, hogy ezen fiatalkorúak számára a civil társadalomba visszatérés nem egyszerű, nincsenek olyan nagy léptékű kezdeményezések, melyek megfelelő megoldást jelentenének a problémára. A nemzetközi szervezetek tevékenységének alulfinanszírozottsága és a kihívás fel nem ismerése pedig nem teszi lehetővé DDR-programok alapítását minden érintett országban, így egyik közép-amerikai ország sem rendelkezik velük. Jellemző, hogy ezek a nemzetközi szervezetek cselekvései állásfoglalásokra vagy egyéb vélemények kiadására korlátozódnak.¹²⁰

A Karib-térség egyik legnépesebb országának, **Jamaicának** a helyzete szintén hasonló a közép-amerikai trendekhez. Jellemző, hogy itt is az iskolák a leginkább kitettek a különböző bűnszervezeteknek, viszont itt általában a középiskolák azok, melyek célpontként szolgálhatnak a toborzók számára. A fiatalok azért könnyű célpontok, mivel a bandáktól megkapják azt, amit az otthoni környezet nem feltétlenül tud számukra biztosítani: biztonságot és jövőképet. Ezt csak

117 *InSight Crime's 2021 Homicide Round-Up*, InSight Crime, 2022. 02. 01., <https://insightcrime.org/news/insight-crimes-2021-homicide-round-up/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

118 COHA: *From Cradle to Conflict: Child Soldiers' Growing Role in Latin America's Drug Wars*, Council on Hemispheric Affairs, 2012. 04. 24., <https://www.coha.org/from-cradle-to-conflict-latin-americas-child-soldiers-new-direction-to-drug-wars/> (utolsó letöltés: 2022/09/21); Fox, Edward: *Why Children Are Low-Risk Labor for Latin America's Drug Gangs*, InSight Crime, 2012. 05. 15., <https://www.insightcrime.org/news/analysis/why-children-are-low-risk-labor-for-latin-americas-drug-gangs/> (utolsó letöltés: 2022/09/21); Bargent, James (2013): *Proposed Reform Would Allow Prosecution of Children in Guatemala*, InSight Crime, 2013. 03. 04., <https://www.insightcrime.org/news/brief/proposed-reform-would-allow-prosecution-of-minors-in-guatemala/> (utolsó letöltés: 2022/09/21); Marín, Ignacio: *Abandoned: gangs in Guatemala replace families – photo essay*, The Guardian, 2021. 03. 24., <https://www.theguardian.com/global-development/2021/mar/24/left-behind-where-guatemala-gangs-replace-families-in-pictures> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

119 Robbins, Seth: *El Salvador's Security Crackdown May Feed Gang Recruitment*, InSight Crime, 2022. 06. 15., <https://insightcrime.org/news/el-salvador-security-crackdown-gang-recruitment-drive/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

120 Maalla M'jid, Najat; Otani, Mikiko; Gough, Jean & Robinson, Harold: *Imprisoning children is not the solution to gang violence in El Salvador*, UNICEF, <https://www.unicef.org/lac/en/press-releases/imprisoning-children-is-not-the-solution-to-gang-violence-in-el-salvador> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

tetézi, ha a szülők már korábban áldozatul estek a csatározásoknak és árván maradnak a gyerekek. Jellemző ezért, hogy a bandatagok nemcsak beszerzik a fiatalokat, hanem egyfajta „pótszülőként” is funkcionálnak, így bevezetve őket az életvitelükbe és az utca erőszakos világába. Vannak olyanok, akik már iskolán belül szerveznek csoportokat, de olyanok is, akik az iskola elhagyására készítetik, ill. kényszerítik a leendő tagjaikat. A megoldás sokszor nyilvánvalónak tűnik, azáltal, hogy az oktatást fejlesztik¹²¹, hogy alternatívát kínálhasson, azonban az általánosságban rossz szociális és gazdasági helyzet miatt a fiatalokban felgyülemelő tehetetlenség érzése, az agresszió, az alacsony önbecsülés vagy az áldozattá válás átcsatornázódik az illegális tevékenységekbe. A „választék” pedig óriási, mert közel 250 különböző bűnbanda¹²² van jelen a szigeten. Ezzel párhuzamosan a gyerekek toborzása nem stagnáló jelenség, a számuk is folyamatosan növekedést mutat. 2014-ben még csak 13.000-an voltak, ami egy év alatt felemelkedett 39.000-re. A tevékenységük Jamaicán is hasonló, mint a többi országban.¹²³ Az ország biztonsági kihívásainak komolyságát jelzi, hogy 2020 után 2021-ben is a volt brit gyarmat rendelkezett a legrosszabb gyilkossági mutatóval (49.4/100.000 fő, romlás az egy évvel korábbi 46.5-höz viszonyítva), mely nem fogható rá teljes mértékben a kiskorúak toborzására, de részben magyarázza azokat.¹²⁴

Végezetül fontosnak tartom, hogy a térségből bemutatásra kerüljön még egy állam, mely nem mindig kerül elő a téma kapcsán, azonban az erőszak elharapódzása miatt érdemes foglalkozni vele: **Haiti**. Carl Conradi szakértő egy írásában arra a következtetésre jut, hogy itt működik az ún. kiskorú cselédek (*restavek*) intézménye, akiket konfliktusok, erőszak esetén is szívesen vesznek igénybe a különböző bűnszervezetek. Az ő számukat 225.000-250.000 közé teszik Latin-Amerika legszegényebb országában.¹²⁵ Az embercsempészek annak érdekében, hogy a fiatalok a városokba

121 Ez főleg az amerikai Igazságügyi Minisztérium (Department of Justice) javaslata, amely a 7-10 éves korú gyerekekre vonatkozik, mert ez nem feltétlenül működőképes már az idősebb korosztályoknál. A minisztérium az ő esetükben különböző mentorprogramokat és rekreációs központokat javasol, ahol szembesülhetnek egy másfajta felnőtt- és jövőképpel. Lumsden emellett egy másik potenciális megoldásként a szingapúri rendszert, a „Beyond Parental Control Order” bíróságát hozza fel példaként. Ez gyakorlatban úgy működik, hogy a szülő, ha úgy érzi 16 évnél fiatalabb gyermeke illegális tevékenységben érintett, kérheti az állam segítségét. Ez előbb egy szociális munkás kiküldését jelenti, aki felméri a helyzetet és ha az könnyen orvosolható, akkor nem szükséges további beavatkozás. Ha ezzel már nem érhető el eredmény, akkor hosszabb folyamatnak vetik alá az egész családot, radikálisabb esetben egyfajta javító intézetbe kerülhet a kiskorú. - Lumsden, Andrew (2016): *Black, Green, Gold and Too Much Red: Jamaica's Struggle with Gang Violence*, Council on Hemispheric Affairs, Washington D.C., p. 6.

122 Saunders, Alpheia: *266 criminal gangs creating mayhem across island*, *Jamaica Observer*, 2015. 11. 13., https://www.jamaicaobserver.com/news/266-criminal-gangs-creating-mayhem-across-island_9238301 (utolsó letöltés: 2021/10/19)

123 Lumsden: *i. m.*, pp. 5-6.

124 Asmann, Parker & Jones, Katie: *InSight Crime's 2020 Homicide Round-up*, InSight Crime, 2021. 01. 29., <https://insightcrime.org/news/analysis/2020-homicide-round-up/> (utolsó letöltés: 2021/10/19); *InSight Crime's 2021 Homicide Round-Up*, InSight Crime, 2022. 02. 01., <https://insightcrime.org/news/insight-crimes-2021-homicide-round-up/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

125 Bureau of International Labor Affairs (2020): *Child Labor and Forced Labor Reports – 2020 Findings on the Worst Forms of Child Labor: Haiti*, Bureau of International Labor Affairs (ILAB), Washington, D.C., p. 2.

költözhessenek, megvásárolják őket a családjuktól, vagy elrabolják őket, hogy aztán egy fogadó családhoz kerüljenek – itt jellemzően házi munkákat végeztetnek velük vagy más jellegű gyermekmunkákra is alkalmazzák a gyerekeket, munkájukat sem kompenzálják megfelelően, kiszolgáltatottak, miközben ki vannak téve fizikai erőszaknak, szexuális bántalmazásnak.¹²⁶ Szorult helyzetben „gazdáik” pedig felajánlják őket a szervezett bűnözői csoportok vagy az utcai bandák tagjainak. Ez a folyamat is hozzájárul Haiti belső instabilitásához, mely folyamatos utánpótlást biztosít a belső leszámolásokhoz.¹²⁷ Ezek az adatok alapvetően a nyugodtabb időkből származnak, azonban 2021-ben meggyilkolták az ország akkori elnökét, Jovenel Moïst. A politikai erőszakot természeti csapás követte, újabb súlyos földrengés sújtotta a karib-térségbeli szigetet. Az azóta kibontakozó példátlan helyzetben¹²⁸ minden bizonnyal a gyerekek száma is megnőhetett a fegyveres összetűzésekben – főleg, hogy 2022. májusának elején nagyjából 1.700 iskolából küldték haza a diákokat, egyes becslések szerint közel 500.000-et, felerősítve ezzel a korábban is súlyos tendenciákat.¹²⁹ Megbízható információk azonban egyenlőre kis mértékben állnak csak rendelkezésre az ország belső helyzetével kapcsolatban, amelyekben a kiskorúak helyzete nem jelenik meg számottevően.

Ugyan klasszikus reintegrációs tevékenység nem folyik nagy számban a térségben, hiszen az ún. DDR programok Haiti kivételével¹³⁰ nem találhatóak a térségben, az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériuma friss, 2020-as jelentésében foglalkozik a gyermekek kérdésével, így azokkal is röviden, akik kapcsolatba kerültek a gyermekkatonasággal vagy a szervezett bűnözéssel – amely számukra is fontos kihívássá kezd válni, hiszen számos, az országba bevándorló kiskorúnak van

126 Conradi: *i. m.*, p. 1216.

127 Conradi: *i. m.*, pp. 1215-1216.

128 Értem ezalatt azt, hogy különböző város- és országrészeket fegyveres csoportok tartanak ellenőrzésük alatt, melyek két nagyobb koalícióba tömörülve egymással is háborúba kezdtek. A tevékenységük érinti az ország ellátását, illetve 2022. júniusában a Legfelsőbb Bíróság épületének elfoglalásáig fajult. Az eszkalálódó belső konfliktusnak nem látszik a vége, főképp, hogy megglátásom szerint túl kevés figyelem irányul a Karib-tenger „lőporos hordójára”. - Lsd. bővebben: *Haiti*, InSight Crime, <https://insightcrime.org/haiti-organized-crime-news/> (utolsó letöltés: 2022/07/29)

129 Abi-Habib, Maria: *A Year Since President's Murder, Haitians Keep Waiting to Hit Rock Bottom*, The New York Times, 2022. 07. 06., <https://www.nytimes.com/2022/07/06/world/americas/haiti-jovenel-moise-assassination.html> (utolsó letöltés: 2022/07/29)

130 Különböző DDR (vagy az ország esetében CVR – *Community Violence Reduction*, amely tulajdonképpen egyfajta megelőzést végez és biztonsági hálót igyekszik kiépíteni a veszélyeztetett közösségekben) programok egy országos bizottság felállítása után már 2006-ban létrejöttek az országban, azonban a folyamat nem ment gördülékenyen, hiszen a fegyveres bandákból kilépőket – legyenek 18 éven aluliak vagy felüliek – nehezítette az aktuális politikai helyzet is (2006-7 környékén). A nehézségek ellenére azonban sikerült fejlődést felmutatni, hiszen számos automata fegyvert szolgáltatott be különböző kezdeményezések keretében, az erőszaknak, leszámolásoknak kitett áldozatok – főként nők – kezelése is haladt, azonban a gyerekek reintegrálása számos civil csoport szerint egyáltalán nem működött, hiszen nem voltak meg a megfelelő biztonsági feltételek annak érdekében, hogy a programok zavaró tényezők – visszaesésre való lehetőség; olyan fiatalok megjelenése, akik nem voltak bandatevékenységhez köthetőek – nélkül működjenek. - Disarmament, Demobilization and Reintegration (DDR) Section (2020): *DDR – Community Violence Reduction – Creating Space for Peace*, ENSZ – Department of Peace Operations (DPO) – Office of Rule of Law and Security Institutions (OROLSI), New York, NY, pp. 1-9., 13-16.

valamilyen kötődése ilyenekhez, például az MS13-hoz.¹³¹ Ez a jelentés alapvetően az USA biztonsági helyzetére vonatkozik, de számos latin-amerikai országban is irányadónak tekinthető. A részfejezetem lezárásaként a dolgozat témája kapcsán releváns részeket összegzem:

- Az Egyesült Államok 18 millió dollárt biztosított saját reintegrációs programjaira, azonban ezek nemcsak a vegytisztán elkülöníthető gyermekkatonákat jelentik, hanem a különböző fiatalkorú bűnözés, bandatagság kezelését is.
- Különböző adatbázisok létrehozása és ágazati stratégiák kidolgozása a sikerebb fellépés érdekében.
- A helyzet megoldása érdekében a rendfenntartó erőknek, a közösségek vezetőinek, hitközösségeknek, a szociális intézményeknek és az iskoláknak együtt kell működniük a kiskorúak védelmében, a prevencióban és a visszaillesztésben is.¹³²

Nagy kérdés a 2020 óta hatalmon lévő amerikai elnök, Joe Biden esetében is, hogy meddig hajlandó elmenni ezzel kapcsolatban, hiszen 2021 nyarán kiadták az első *Trafficking in Persons Report*ot a ciklusa során, mely ugyan röviden – egyes esetekben az országos bontásban kicsit bővebben –, de foglalkozik a gyermekek fegyveres alkalmazásával is (amit a *Child Soldiers Prevention Act* elő is ír részére). Az ebben található fogalom azonban szintén csak a reguláris fegyveres erők, biztonsági szervek és az irreguláris fegyveresek szerepét emeli ki, míg a szervezett bűnözés szerepe kimarad, annak ellenére, hogy az annak részeként alkalmazott 18 éven aluliak az Egyesült Államok mindennapjaira is hatással lehetnek, akár a fiatalokat alkalmazó egyesült államokbeli utcai bandák, vagy a közép-amerikai bevándorlók révén. A jelentés elsősorban azt emeli ki, hogy az ilyen gyakorlatot alkalmazó államok nem részesülhetnek amerikai segítségben – elsősorban fegyvereladások tekintetében, de ide sorolhatóak a különböző biztonsági vagy gazdasági támogatások is –, azonban további lépéseket, köztük preventív intézkedéseket is elmulaszt ismertetni. Ezen 3 oldal alapján az USA az alábbi országokat sorolja ide: Afganisztán, Burma (Mianmar), Dél-Szudán, Kongó Demokratikus Köztársaság, Irán, Irak, Líbia, Mali, Nigéria, Pakisztán, Szomália, Szíria, Törökország, Venezuela és Jemen.¹³³ Ez alapján is látható, hogy a

131 Bargent, James: *Flood of Child Migrants into US Could Include MS13 Gang Members*, InSight Crime, 2014. 07. 14., <https://insightcrime.org/news/brief/flood-of-child-migrants-into-us-could-include-ms13-gang-members/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)

132 Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention (2021): *2020 Annual Report*, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice, Washington, D.C., pp. 21-22.; Ford, Alessandro: *Haiti Gangs Recruiting, Arming More Children*, InSight Crime, 2022. 06. 03., <https://insightcrime.org/news/haiti-gangs-recruiting-arming-more-children/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)

133 *Child Soldiers Prevention Act List*, pp. 48-50., In: Department of State (United States of America): *2021 Trafficking in Persons Report*, Washington D.C. (USA), 2021. 06., 638 p.; Dick, Shannon & Stohl, Rachel: *A Record Number of Countries Are Using Child Soldiers*, Inkstick, 2020. 07. 09., <https://inkstickmedia.com/a-record-number-of-countries-are-using-child-soldiers/> (utolsó letöltés: 2022/08/19); Stohl, Rachel & Fletcher, Ryan: *Will Biden have courage on child soldiers?*, The Hill, 2021. 07. 20., <https://thehill.com/blogs/congress-blog/foreign-policy/564009-will-biden-have-courage-on-child-soldiers/> (utolsó letöltés: 2022/08/19)

2007-es fogalom használata 2021-re már olyan országokat sem vesz ide – ahogy az a *Stimson* által készített interaktív ábrán is látható¹³⁴ –, mint Kolumbia, Mexikó, a *trifectan*nak nevezett országcsoport, Haiti, Jamaica vagy a Délkelet-Ázsia egyes államai.¹³⁵ Ezen országok helyzetét a következő részben ismertetem.

3.4.2. Délkelet-Ázsia országainak vonatkozó gyakorlata

Ahogy az előző fejezet vonatkozó részében is láthattuk, a gyermekkatonaság intézménye nem új keletű jelenség az ázsiai kontinens délkeleti szegletében sem, hiszen számos helyi konfliktusban került sor fiatalok fegyvereseinek alkalmazására a 20. század során is. Mindazonáltal az ezredfordulóval itt is megfigyelhető egy váltás a szervezett bűnözés térnyerésével, amely a klasszikus párizsi definíciótól eltérő gyakorlatot mutat. Erre a helyzetre igyekszem rávilágítani a következő pontokban régióbeli államok eseteinek megvizsgálásával.

A „*Golden Triangle*” (Arany Háromszög¹³⁶) területét adó országoknak, így **Mianmarnak**¹³⁷, **Thaiföldnek**, **Laosznak** és esetenként Kína lépéseinek rendkívüli hatása van a térségre. Az itt zajló illegális tevékenységek hasonlítanak a közép-amerikai országok gyakorlatához. Főleg **Mianmarban** összetett a helyzet, ahol a szervezett bűnözés mellett a hadsereg (Tatmadaw, တပ်မတော်(ကြည်း)) nagyjából 11 éves kor felett az utcáról is toborozhat gyermekeket az akaratuk ellenére. Őket elsősorban a különböző kisebbségi csoportokkal szemben, nagyjából az 1948-as függetlenedés óta tartó összecsapásokban vetik be. Ugyan ez a gyakorlat ellentmondásosnak tűnhet a feltételezésemmel szemben – miszerint a reguláris és irreguláris erők szerepe visszaszorulóban van –, érdemes leszögezni, hogy ez a konfliktus is 20. századi eredetű, amely a rezsim fennmaradása miatt átnyúlt a 21. évszázadba is. Az ország biztonsági kihívásainak összetettségét jelzi – ebből a komplex helyzetből adódóan helyeztem el végül Burmát ebben a fejezetben –, hogy egy harmadik vonulat is megjelenik, hiszen a különböző etnikai csoportok soraiban sem lehetetlen a

134 Lsd.: *CSPA Implementation Tracker – Mapping Implementation*, Stimson, 2021. 11. 19., <https://www.stimson.org/2021/cspa-tracker-map/> (utolsó letöltés: 2022/08/19)

135 Érdekes, hogy 2022-ben újonnan Oroszország – Észak-Korea, Irán és Kuba mellett – felkerült erre a listára az Egyesült Államok szerint, mint emberkerkedelem és gyermekkatonaságban érintett ország. Ezt az USA Biden-adminisztráció alatti külügyminisztere, Anthony Blinken jelentette be júliusban reflektálva Oroszország Ukrajna elleni háborújára. - Reuters: *US Places Russia on Human Trafficking, Child Soldiers List*, VOA News, 2022. 07. 19., <https://www.voanews.com/a/us-places-russia-on-human-trafficking-child-soldier-lists/6665537.html> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

136 Az elnevezés a háromszög formájú területre utal, melyen a Thaiföldi Királyság, a Mianmari Unió és a Lao Demokratikus Népköztársaság osztozik, míg az arany elnevezést az itt folytatott illegális tevékenységből szerzett profitról kapta. A nevet a térség már az 1970-es évek környékén megkapta, ám akkor vált igazán elterjedtté, amikor az itteni márketermesztés miatt az egész világ megismerhette az itteni viszonyokat. A kereslet növekedésével ez az elzárt terület lett a Föld legnagyobb ópium- és heroin-előállítója és így terjesztője. Ebben segítségére volt a kiépített infrastruktúrától való távolsága, a határok porózussága és a különböző etnikai ellentétek, melyek az illegális tevékenységek tökéletes 'melegágyai'. - Yong, Angela & Rookwood, Joel (2008): *The Golden Triangle's forgotten children: Using football to support the social development of the extra-national youth population of Thailand, Myanmar and Laos*, Journal of Qualitative Research in Sports Studies, Southampton, 2./1., pp. 1-2.

137 Korábbi nevén Burma.

gyermekkatonaikkal való találkozás.¹³⁸ Az országban uralkodó állapotokkal kapcsolatban Jo Becker, a Human Rights Watch munkatársa egyik 2008-as cikkében Myin Win példáját hozza, akit 11 évesen egy vasútállomásról „szedett össze” a burmai hadsereg, ahol zöldséget árult. Ezt követően kiképzőtáborba vitték, ahol a körülbelül 32 kg-s lány még a fegyvereket is nehezen bírta el. Egy sikeres szökés után azonban 14 évesen újra a hadsereg kötelékébe került, ahonnan még megvesztegetés útján sem tudott menekülni. A második kiképzést követően egy olyan térségbe küldték, ahol kisebbségek éltek, így belekeveredett egy etnikai konfliktusba, melyben házakat kellett felgyújtania és a menekülőkre lőnie. Ebben az időszakban az ENSZ becslései szerint az országban volt a legmagasabb a gyermekkatona számát az egész világon – bár ezt még ma is 50.000 főre teszik, beleértve a hadsereg mellett az etnikai csoportok és a szervezett bűnözői csoportok által érintett és széles körben alkalmazott kiskorúakat is.¹³⁹ Az ENSZ Biztonsági Tanácsa mégsem lépett fel Mianmarban erélyesen ez ellen, ahogy tette azt Srí Lankán, ahol a tamil fegyveresek alkalmazták gyermekkatonaikat a nemzetközi jog rendelkezései ellenében. Ennek az alapvető oka Kína befolyása, amely nagyhatalom fontos térségbeli szövetségese a burmai katonai vezetés, így mindent meg is tett annak érdekében, hogy a nemzetközi szervezet ne tudja mozgáskörüket korlátozni, hiszen az közvetett módon a kínaiak számára is hátrányos lett volna.¹⁴⁰ A 2010-es évek során ismét felszínre került a fiatakorúak alkalmazásának kérdése Mianmarban, amikor a növekvő kábítószer-kereskedelem – főképp ópium, metamfetamin és meth –, valamint annak előállítására hatással volt létszámukra. A hadsereg – főként az általuk szponzorált milíciák¹⁴¹ – az ebben érintett bűnbandák és etnikai kisebbségek ellen vetette be őket. E csoportok érintettségét az magyarázza, hogy sokszor az illegális iparágból származó jövedelmeikből fedezték fegyvervásárlásaikat. Ennek ellenére az ország számos pozitív lépést tett az elmúlt években, például 2007-ben csatlakozott a Párizsi Alapelvekhez, elvetve a gyerekek futárként, szakácsként, csempészként vagy szexuális célokra történő alkalmazását. 2019-ben ezt helyi törvényben is kodifikálták, majd a haderőt Antonio Guterres ENSZ főtitkár 2020-ban hivatalosan is levette a gyermekkatonaikat alkalmazó országok „szégyenlistájáról”. Az előrelépések ellenére a hadsereg, a Tatmadaw továbbra sem állt le a gyakorlattal.¹⁴² Emellett viszonylag új, 21. századi jelenségként a

138 *Child Soldiers Worldwide*, Human Rights Watch, 2021. 03. 12., <https://www.hrw.org/news/2012/03/12/child-soldiers-worldwide> (utolsó letöltés: 2021/10/19)

139 *The ordeals of Myanmar's child soldiers*, UCA News, 2021. 06. 15., <https://www.ucanews.com/news/the-ordeals-of-myanmars-child-soldiers/92821> (utolsó letöltés: 2022/08/25)

140 Becker, Jo: *Child soldiers and the China factor*, Human Rights Watch, 2008. 09. 12., <https://www.hrw.org/news/2008/09/12/child-soldiers-and-china-factor> (utolsó letöltés: 2021/10/20)

141 Sok esetben a helyi milíciák jelentik a katonai vezetés helyi szavát, azonban az elzárt régiók bizonyos autonómiát is jelentek az ezek élén állók számára, így nem gyakoriak a hatalommal való visszaélések, sőt az sem, hogy maguk is a kábítószer-kereskedelem résztvevőivé váljanak. - Oudot, Carole & Baudet, Matthieu: *Myanmar's vicious circle inside the golden triangle*, Asia Times, 2016. 12. 29., <https://asiatimes.com/2016/12/myanmars-vicious-circle-inside-golden-triangle/> (utolsó letöltés: 2022/08/25)

142 *The ordeals of Myanmar's child soldiers*, UCA News, 2021. 06. 15., <https://www.ucanews.com/news/the-ordeals-of-myanmars-child-soldiers/>

drogtermesztés és a továbbra is jelen lévő gyermekkatonák kéz a kézben járnak az Arany Háromszögben.¹⁴³ Nem meglepő tehát, hogy Burma északkeleti részén levő Shan tartományban uralkodó drogbárók alatt is vannak fiatalok a fegyveresek, csempészek között, azonban az ő számukról pontos információ nincs.¹⁴⁴ Az itt előállított metamfetamin kereskedelme számos országot érint a térségben, de a világgpiaci részesedésben megfigyelhető nagy aránya miatt az egész bolygóra hatással van a helyi tevékenység, hasonlóan a kolumbiai-ecuadori-perui kokain-hármashoz. Feltételezések és szakértők véleménye szerint a háromszög kiemelkedő szerepe nem maradhatna fenn, ha egyes államok vezetése nem biztosítaná a tevékenységhez szükséges kereteket, így közvetve fenntartja a gyermekkatonaság intézményét is.¹⁴⁵ Ugyan a 2010-es évekre a demokratizálódás útjára lépett az ország, hátat fordítva a katonai diktatúra évtizedeinek, 2021. elején a hadsereg ismét megdöntötte a demokratikusan megválasztott civil kormányt. Ennek hatására újra megerősödött az intézményesült gyermekkatonaság is Mianmarban. Ugyan hivatalos információk nem elérhetőek ezekről a fejleményekről nagy számban, érkeznek jelentések példákrol, illetve az iskolák biztonságosságának megszűnéséről is.¹⁴⁶ A helyzet ismertetése után érdemes kitérni a fiatalok ilyen jellegű alkalmazása mögött megbúvó indokokra. Nem meglepő módon, nem fedezhető fel nagy eltérés az eddig bemutatott országok sajátosságaival összevetve, így itt is alapvetően a könnyen formálhatóság, az alacsony kockázati faktor és egyéb, már felsorolt tényezők állnak a toborzásuk mögött. A katonaság és más helyi csoportok tevékenységét pedig elősegíti a magas munkanélküliség és az ezzel párban járó bizonytalan jövőkép, illetve az Arany Háromszög esetében az elzártság erősíti a megtorlástól való félelem csökkenését is, amely hozzáadódik a már

[of-myanmars-child-soldiers/92821](https://www.of-myanmars-child-soldiers/92821) (utolsó letöltés: 2022/08/25)

- 143 *Child soldiers and opium cultivation, two faces of Burma's dark pit*, AsiaNews.it, 2009. 12. 15., <http://www.asianews.it/news-en/Child-soldiers-and-opium-cultivation,-two-faces-of-Burma's-dark-pit-17124.html> (utolsó letöltés: 2021/10/22); *The Golden Triangle, Burmese Oil, the Dalai Lama in Blood, and Chinese Tourists*, Tricycle, 2008. 01. 15., <https://tricycle.org/trikedaily/golden-triangle-burmese-oil-dalai-lama-blood-and-chinese-tourists/> (utolsó letöltés: 2021/10/22)
- 144 Az egyik legkiemelkedőbb szervezet az egykori etnikai alapon szerveződött burmai ellenálló csoport örököse, a szintén United Wa State Army néven tevékenykedő drogkereskedő csoport, ahol egyes becslések szerint 20.000 fegyveres lehet. A háromszög legerősebb szervezetének erős kötődése van a Kínai Kommunista Párthoz, amelyek például kínai gyártású fegyverekben és az onnan beszerzett vegyszerekben mutatkozik meg. - Uhlmann, Chris & Tozer, Joel: *Inside the Golden Triangle, where warlords and drug barons reign*, The Sydney Morning Herald, 2020. 03. 15., <https://www.smh.com.au/world/asia/inside-the-golden-triangle-where-warlords-and-drug-barons-reign-20200310-p548io.html> (utolsó letöltés: 2021/10/22)
- 145 Uhlmann, Chris & Tozer, Joel: *Inside the Golden Triangle, where warlords and drug barons reign*, The Sydney Morning Herald, 2020. 03. 15., <https://www.smh.com.au/world/asia/inside-the-golden-triangle-where-warlords-and-drug-barons-reign-20200310-p548io.html> (utolsó letöltés: 2021/10/22)
- 146 Maung, Manny: *Myanmar's Military Still Using Children in Fighting*, Human Rights Watch, 2020. 11. 17., <https://www.hrw.org/news/2020/11/17/myanmars-military-still-using-children-fighting> (utolsó letöltés: 2022/08/25); *The ordeals of Myanmar's child soldiers*, UCA News, 2021. 06. 15., <https://www.ucanews.com/news/the-ordeals-of-myanmars-child-soldiers/92821> (utolsó letöltés: 2022/08/25); Jangma, Elizabeth & Ratcliffe, Rebecca: *Hundreds of children detained by the Myanmar military, ministers says*, The Guardian, 2022. 03. 22., <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/22/hundreds-of-children-detained-by-the-myanmar-military-minister-says> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

említettekhez.¹⁴⁷ A leírtak valószínűleg igazak a térség másik két országára, melyekről nem található nagy számú, hivatalos információ az elmúlt időszakból. Nem elképzelhetetlen, sőt reális, hogy az Arany Háromszög laoszi és thaiföldi részen is toboroznak és alkalmaznak – ugyan kisebb léptékben, mint Mianmarban – 18 év alatti fiatalokat az illegális tevékenységek során, esetenként fegyveres csoportokban. A bandák a Haitihoz és más, fentebb bemutatott közép-amerikai országéhoz hasonló módszert alkalmaznak. Elterjedt a főleg rossz anyagi helyzetben lévő szülők megvesztegetése, tőlük a gyerekeik „kikölcsönzése”. Ez a gyakorlat főleg a volt francia gyarmat restave rendszerével mutat hasonlóságokat.¹⁴⁸ A pontos információk hiánya mellett a régióban nincsen aktív DDR-program sem, így a helyiek és különböző NGO-k alternatív úton¹⁴⁹ próbálják elérni a céljaikat, több-kevesebb sikerrel.

Látható az említett példák alapján is, hogy a 20. századdal sem ért véget a gyermekkatonák alkalmazása, mint bevett gyakorlat – például az irreguláris hadviselésben –, hanem ez a 21. században is megtalálható, akár új esetekről beszélünk, akár a korábban megkezdettek átgyűrűzéséről vagy az utóhatásairól. Annak ellenére, hogy tágabb értelemben a mindennapjaink részét képezik, a helyzet megelőzésére, illetve utólagos csillapítására tett lépéseknek egyre fogyatkozó költségvetésből kell éves szinten egyre nagyobb feladatot ellátniuk, úgy, hogy erre rászoruló országok kimaradnak a különböző programokból. Ilyenek Délkelet-Ázsia fentebb ismertetett államai, amikben nem működnek az ENSZ fennhatósága alatti missziók, melyek keretében kezelhetőbbé válhatna a helyzet.

	Mexikó	El Salvador, Honduras, Guatemala	Jamaica	Haiti	Mianmar	Thaiföld, Laosz
A vizsgált eset elhelyezése időben	21. század				20-21. század	21. század
A vizsgált konfliktus jellege	Szervezett bűnözés				Polgárháború (etnikai konfliktus), szervezett	Szervezett bűnözés

147 *The ordeals of Myanmar's child soldiers*, UCA News, 2021. 06. 15., <https://www.ucanews.com/news/the-ordeals-of-myanmars-child-soldiers/92821> (utolsó letöltés: 2022/08/25)

148 Laohang, King-Oua: *Gangs run 'hired out' beggar kids*, Bangkok Post, 2017. 09. 28., <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1332451/gangs-run-hired-out-beggar-kids> (utolsó letöltés: 2022/08/25)

149 Angela Yong és Joel Rookwood felhasznált irodalmában különböző futball programokat említenek, mint lehetséges megoldás, azonban ezek intenzitása nem lehet elégséges például a mianmari léptékekhez képest. Ezen téma továbbá egy további kutatás tárgyát képezhetné, azonban ezen dolgozat keretein belül nincsen lehetőség a bővebb kifejtésükre. - Lsd. bővebben: Yong, Angela & Rookwood, Joel (2008): *The Golden Triangle's forgotten children: Using football to support the social development of the extra-national youth population of Thailand, Myanmar and Laos*, Journal of Qualitative Research in Sports Studies, Southampton, 2./1., pp. 1-12

					bűnözés	
A toborzás alsó korhatára	9 éves kor	9 éves kor, nagyobb számban 13-14 éves kortól	7-10 éves kor	Nem ismert – vélhetően 10 éves kor alatt is	11 éves kor	Nem ismert – vélhetően 10 éves kor alatt is
Feladataik	Figyelés, felderítés, csempészet, őrzés és fegyveres feladatok			Alapvetően háztartási szolgák, kitéve az utcai bandák toborzásának	Figyelés, felderítés, csempészet, őrzés, ill. tábori és fegyveres feladatok	Alapvetően háztartási szolgák, kitéve a fegyveres csoportok toborzásának
Számuk	46.000 fő (2018-as adat), mára 50-55.000 (becslés)	Nagyjából 15-20.000 fő jelenleg a három országban összesen (becslés)	39.000 fő (2015-ös adat), mára 50.000 (becslés)	20-100.000 fő (becslés)	Nagyjából 50.000 fő	Nem ismert, maximum 5.000 fő (becslés)
Nemek kérdése	Vegyes					
Reintegrációs programok megléte, fajtája	Van; civil kezdeményezések		Nem ismert	Van (?); ENSZ – DDR-program	Van; civil kezdeményezések	
Megállapíthatóak-e markáns különbségek a két térség tekintetében a gyermekeknek alkalmazását illetően?	Meglátásom szerint a 21. századi példák vizsgálatát követően sem lehet jelentős eltéréseket felfedezni a két elemzett térség vonatkozásában – annál inkább az előző (3.3.) és a jelen fejezet (3.4.) tekintetében –, így a motivációk, az alkalmazásuk által elérendő célok, a módszerek és a rájuk bízott feladatok nagyon hasonlóak a latin-amerikai és a délkelet-ázsiai országok tekintetében egyaránt.					

2. táblázat: Esetek a 21. századból – példák a gyerekek döntően a szervezett bűnözés keretei között történő alkalmazására (Forrás: saját szerkesztés)

2.5. Kitekintés az európai biztonsági percepcióra is ható afrikai és arab országok gyakorlatára

A két általam elemzett régiót követően röviden kitérek az európai szempontból jelenleg relevánsabb Afrikára – főképp Észak-Afrikára vagy az azon keresztül Európát közvetve érintő Száhel-övezet országaira – és a Mashreknek¹⁵⁰ nevezett térségre. Fontosnak tartom leszögezni, hogy ebben a

¹⁵⁰ Mashreknek (Mashriq (أَلَمَ شَرْق), Mashreq) szokás nevezni azt a földrajzi régiót, amely Egyiptom nyugati határáról Irak keleti határáig húzódik és olyan további országokat foglal magába, mint Szaúd-Arábia, az Öböl-államok,

fejezetben nem kívánok a korábbiakhoz hasonló elemzéseket tenni országonként – ez egy későbbi bővített elemzés részét képezhetné –, hanem igyekszem rávilágítani esetleges hasonlóságokra vagy eltérésekre a latin-amerikai és délkelet-ázsiai példákhoz viszonyítva. Az afrikai és arab országokbeli gyermekkatonaságot európai szemszögből¹⁵¹ közelítem meg, hiszen meglátásom szerint a közeljövőben jelentősebb mértékben kell nekünk is foglalkoznunk a kiskorúak ilyen jellegű kizsákmányolásával.¹⁵² Manapság hagyományosan, ha a gyermekkatonaság és Afrika kapcsolatáról beszélünk, akkor Sierra Leone, Libéria, a Kongói Demokratikus Köztársaság, Szomália, Kamerun, Dél-Szudán, Mali, Uganda és a Közép-Afrikai Köztársaság neve merül fel, míg a Mashrek esetében Jemen¹⁵³, Szíria, az Iszlám Állam, korábban Irak és Irán vagy egy távolabbi államot hozva, Afganisztán¹⁵⁴ szokott lenni a példa. A felsorolt országokban jellemzően nagyon magas a fiataalkorúak száma a fegyveres csoportokban, egy adott államban akár 10-50.000 fő között is lehet a számuk. Ez a felsorolás azonban nem jelenti azt, hogy az előbbi kontinens és az utóbbi régió többi országa ne lenne valamilyen módon érintett a jelenség által, hiszen kijelenthető, hogy ezen területek konfliktusai összeforrtak a gyermekkatonaság intézményével.¹⁵⁵ Az utóbbi időszak egyik legtöbbet

Omán, Jemen, Izrael, Jordánia, Libanon, Szíria, illetve Szudán. Jelen dolgozatban, érintettsége okán Afganisztánt is ehhez a csoporthoz sorolom, bár földrajzilag ők a közép-ázsiai régió részét képezik. - Lsd. bővebben: *Mashriq*, Britannica, <https://www.britannica.com/place/Mashriq> (utolsó letöltés: 2022/09/14)

151 2022. május-júniusában olaszországi tartózkodásom alatt volt szerencsém olaszországi jelentéseket, elemzéseket megismerni, mivel Olaszországban egyre fontosabb biztonsági kihívásként tekintenek a probléma kezelésére, megelőzésére. Emellett az olasz társadalom számára nem újdonság a probléma kezelése, hiszen a dél-olasz maffiak – a nápolyi Camorra, calabriai 'Ndrangheta, pugliai Sacra Corona Unita vagy a szicíliai Cosa Nostra – esetében a fiatalok, a 18 éven aluliak valamilyen módon történő alkalmazása, így szerencsés esetben a társadalomba való visszaillesztése nem újkeletű jelenség. Emiatt döntöttem úgy, hogy főleg az itáliai forrásokat, elemzéseket és jelentéseket emelem a dolgozatomban ezen részen középpontba, így vizsgálva az afrikai kontinensről érkező potenciális európai biztonságot is érintő fenyegetést. - Lsd. bővebben: Vice: *The Teenage Mafia Academy*, YouTube, 2022. 11. 04., <https://www.youtube.com/watch?v=D4ns79sFSvE> (utolsó letöltés: 2022/11/04)

152 Az Egyesült Államokban is megfigyelhető már egy elmozdulás abba az irányba, hogy ezeket a gyerekeket ne csak áldozatként kezeljük, hanem a probléma teljes komplexitásában kerüljön elemzésre. - Lsd. bővebben: Stohl, Rachel & Dick, Shannon: *Child Soldiers Pose a National Security Threat*, The National Interest, 2018. 02. 12., <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/child-soldiers-pose-national-security-threat-24470?page=2> (utolsó letöltés: 2022/08/19)

153 ANSA: *Yemen: bambini soldato pro e contro Saleh*, La Gazzetta del Mezzogiorno, 2011. 07. 25., <https://www.lagazzettadelmezzogiorno.it/news/mondo/292198/yemen-bambini-soldato-pro-e-contro-saleh.html> (utolsó letöltés: 2022/09/16); *La mattanza dei bimbi-soldato nello Yemen: in 18 mesi 2000 sono morti combattendo*, Gazzetta del Sud, 2022. 01. 30., <https://gazzettadelsud.it/articoli/mondo/2022/01/30/la-mattanza-dei-bimbi-soldato-nello-yemen-in-18-mesi-2000-sono-morti-combattendo-d9eedaae-e958-49b7-b0c2-c2f221ba79be/> (utolsó letöltés: 2022/09/16)

154 Bussi, Pierluigi: *Afghanistan, così i Talebani addestrano i bambini soldato*, la Repubblica, 2021. 01. 24., https://www.repubblica.it/esteri/2021/01/24/news/afghanistan_cosi_i_talebani_addestrano_i_bambini_soldato-284016802/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)

155 Dick, Shannon & Stohl, Rachel: *A Record Number of Countries Are Using Child Soldiers*, Inkstick, 2020. 07. 09., <https://inkstickmedia.com/a-record-number-of-countries-are-using-child-soldiers/> (utolsó letöltés: 2022/08/19); Singer: *i. m.*, pp. 4-6.; *World's highest child soldier numbers in West, Central Africa*, AlJazeera, 2021. 11. 23., <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/23/world-highest-child-soldier-numbers-in-west-central-africa-un> (utolsó letöltés: 2022/08/31); Carloreccchio, Flavia: *Bambini soldato, Medio Oriente e Africa sono le regioni più colpite dal fenomeno: quattro minori su dieci sono bambine*, la Repubblica, 2021. 02. 12., https://www.repubblica.it/solidarieta/emergenza/2021/02/12/news/bambini_soldato_medio_oriente_e_africa_sono_le_regioni_piu_colpite_dal_fenomeno_quattro_minori_su_dieci_sono_bambine-287208600/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)

emlegetett ilyen országa, Líbia, amely már elhelyezkedése miatt is figyelmet érdemel az öreg kontinensről. Ezt a figyelmet alátámasztja az ország területén zajló kvázi polgárháború és ezt a belső bizonytalanságot kihasználó csoportok, főképp a menekülteken élősködő emberkereskedői hálózatok. Jelen dolgozat témáját tekintve számunkra az előbbi a fontos, míg utóbbi a kapocs az afrikai kihívás európaivá válásához, ugyanis a 2020-as tűzszünetet követően továbbra is alacsony intenzitású fegyveres konfliktus zajlik a Földközi-tenger déli partján. Számos, megerősített esetről tudunk, hogy az amúgy illegálisan az országban tartózkodó és harcoló zsoldosok Szíriából toboroznak 3+3 hónapos időtartamra 15-16 éves kiskorúakat. Állítások szerint egy európai állam, az egységkormányt támogató Törökország ennek a toborzásnak motorja, míg 2019-ben főleg a Tripoliban székelő vezetés ellen fellépő Halifa Haftár (Kkalifa Haftar, خليفة بلقاسم حفتر) tábornok oldaláról lehetett erről hallani. Mivel a polgárháború váltakozó intenzitással, de továbbra is zajlik, nem tudhatjuk, hogy az itt bevetett gyermekkatonák milyen kihívást jelentenek majd a közeljövőben az európai biztonságra.¹⁵⁶ Líbia mellett a térség egyik leginkább érintett állampárosa Szudán és Dél-Szudán, melynek helyzetét érdemes egy kicsit részletesebben ismertetni. A 20. század végén a két évtizedig tartó polgárháborúban a kormányerők és a felkelők is előszeretettel éltek a gyermekkatonák nyújtotta előnyökkel. A hadsereg 1995-ben hirdette ki, hogy 12 év fölött hadkötelesek a fiúk, de emellett az árvákat és az utcakölyköket is behívták. A felkelők pedig a konfliktus kezdete óta erősen támaszkodtak a fiatalok harci tevékenységére. A szembenálló felek soraiban így összesen nagyjából 100.000 főre teszik a gyermekkatonák számát a polgárháború éve alatt.¹⁵⁷ Dél-Szudán 2011-es függetlenedése sem jelentette a gyakorlat végét, mivel az újonnan létrejött államból továbbra is számos beszámoló érkezik, miszerint továbbra is magas számban – becslések szerint 19.000 fő – alkalmaznak a különböző csoportok gyermekeket céljaik elérése érdekében. A reintegrációt pedig hátráltatja, hogy az évtizedes erőszak következtében sokaknak nincsen családja, ahova visszatérhetnének, vagy akinek van, az a szegénység miatt képtelen eltartani még egy gyereket, esetleg nem tudja kezelni a fellépő mentális tüneteket az annak kezelésére irányuló kezdeményezések hiányában.¹⁵⁸

156 *Child Soldiers Continue to be Deployed to Libya*, Syrians For Truth & Justice, 2021. 08. 31., <https://stj-sy.org/en/child-soldiers-continue-to-be-deployed-to-libya/> (utolsó letöltés: 2022/08/31); *US slams Turkey over use of 'child soldiers' in Libya, Syria*, The Arab Weekly, 2021. 02. 07., <https://the arabweekly.com/us-slams-turkey-over-use-child-soldiers-libya-syria> (utolsó letöltés: 2022/08/31); Crawford, Alex: *Libya warlord accused of using child soldiers to fight forces of UN-backed government*, Sky News, 2019. 04. 20., <https://news.sky.com/story/libya-warlord-accused-of-using-child-soldiers-to-fight-forces-of-un-backed-government-11698136> (utolsó letöltés: 2022/08/31); *CSPA Implementation Tracker – Country Profiles: Libya*, Stimson, 2021. 11. 19., <https://www.stimson.org/2021/cspa-country-libya/> (utolsó letöltés: 2022/08/31)

157 Singer: *i. m.*, p. 6.

158 Matiyas, Eden: *The Challenges of Reintegrating Child Soldiers in South Sudan*, Justiceinfo.net, 2018. 05. 23., <https://www.justiceinfo.net/en/37569-the-challenges-of-reintegrating-child-soldiers-in-south-sudan.html> (utolsó letöltés: 2022/08/31); Lynch, Colum: *The Lost Boys Weren't Lost. They Were Stolen.*, Foreign Policy, 2022. 01. 08., <https://foreignpolicy.com/2022/01/08/south-sudan-child-soldiers-riek-machar/> (utolsó letöltés: 2022/08/31); World Vision (2022): *South Sudan's Hunger Crisis: The Impact on Children in Armed Conflict*, World Vision South

A röviden bemutatott két példán túl az afrikai kontinens és az arab világ további érintett országainak a gyakorlatát vizsgálva megállapítható, hogy általánosságban az itteni államok, csoportok indokai, céljai¹⁵⁹ a fiatakorúak bevetésére hasonlóak, mint az általam kiemelt két másik régió országainak esetében.¹⁶⁰ Érdekesség, hogy vannak eltérések a latin-amerikai és délkelet-ázsiai esetekhez képest. Az egyik ilyen pont, amit érdemes megemlíteni az az, hogy főképp Afrikában a hagyományok sok esetben nem a 18 éves kort húzzák meg a felnőtt kor határának, hanem ennél alacsonyabbra teszik a képzeletbeli határvonalat. Sok esetben ez a dolgozat elején bemutatott, ENSZ által elfogadott 15 éves kort jelenti, azonban az sem gyakori, hogy egyes közösségekben ennél fiatalabbakat tekintenek már nagykorúnak a saját hagyományaiknak, kultúrájuknak megfelelően. A következő pont, melyet érdemesnek tartok kiemelni, az az általam beemelt szervezett bűnözés kérdésköréhez kapcsolódik, mivel ezekben az államokban ugyan van ilyen jellegű gyakorlat is, nem ez a domináns továbbra sem. Ellentmondva a hipotézisemnek ezekben az országokban főképp a felkelők, gerillák, etnikai alapon szerveződő közösségek vagy a terrorista csoportok a fő felszívó ereje a kiskorú fegyvereseknek a 21. században is. Nem hiába a legtöbben továbbra is az itteni gyermekkatonákra asszociálnak és például nem a kolumbiai FARC gerillái jutnak a fogalomról az eszükbe. Egyrészt kijelenthető tehát, hogy az itteni megjelenésük továbbra is az általam 20. századnak nevezett gyakorlat jegyeit hordozza magán, másrészt van egy olyan aspektusa is, mely nincs szignifikánsan jelen az általam fentebb bemutatott országok egyikében sem. Az itteni szervezetek, terrorcsoportok – Iszlám Állam (Islamic State of Iraq and Syria, الدولة الإسلامية)¹⁶¹, Al Shabaab (Harakat al-Shabaab al-Mujahideen, حركة الشباب المجاهدين), Boko Haram (Jamā'at Ahl as-Sunnah lid-Da'wah wa'l-Jihād, جماعة أهل السنة للدعوة والجهاد), stb. – nagy számban alkalmaznak gyermekkatonákat is¹⁶², mely hasonlít

Sudan, Juba, 11 p.; De Luca, Anna Maria: *Bambini soldato, la Giornata Internazionale contro l'uso dei bambini armati: poche le risorse per il loro reintegro*, la Repubblica, 2020. 02. 12., https://www.repubblica.it/solidarieta/diritti-umani/2020/02/12/news/bambini_soldato_giornata_internazionale_contro_l_uso_dei_bambini_soldato_mancano_fondi_per_il_reintegro_dei_bambini-248426476/ (utolsó letöltés: 2022/09/16); *Sud Sudan, ex bambini soldato tornano nelle loro comunità: "Percorso difficile ma gratificante"*, la Repubblica, 2019. 03. 13., https://www.repubblica.it/solidarieta/diritti-umani/2019/03/13/news/sud_sudan_ex_bambini_soldato_tornano_nelle_loro_comunita_percorso_difficile_ma_gratificante_-221452730/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)

159 A toborzók részéről az alacsonyabb fizetés, könnyen formálhatóság, befolyásolhatóság, a félelem hiánya. A toborzottak részéről a nem létező jövőkép, gazdasági nehézségek, a család meg nem léte (ha önként csatlakoztak). Továbbá elterjedtnek számít a kényszertoborzás is.

160 Az afrikai gyakorlat megismerése érdekében ajánlom a Netflix által és Idris Elba főszereplésével készült a Hontalan fenevadak (Mudbound) című filmet, amely egy fiktív afrikai ország gyermekkatonáktól hemzsegő polgárháborúját mutatja be, melyben fellelhetőek számos valós konfliktus jegyei.

161 Lsd. bővebben: Gál Csilla Emese (2018): *Elrabolt ártatlanság – az Iszlám Állam gyerekkatonái*, Magyar Rendészet, 18./5., 20 p.; Horgan, John G.; Taylor, Max; Bloom, Mia & Winter, Charlie (2017): *From Cubs to Lions: A Six Stage Model of Child Socialization into the Islamic State*, Studies in Conflict & Terrorism, 40./7., pp. 645-664

162 Lsd. bővebben: Obiezu, Timothy: *Video of Child Militants Executing Nigerian Soldiers Raises Concerns*, VOA News, 2022. 01. 21., <https://www.voanews.com/a/video-of-child-militants-executing-nigerian-soldiers-raises-concerns-/6407395.html> (utolsó letöltés: 2022/08/31); *The Middle East's child soldiers problem*, The National News, 2022. 02. 01., <https://www.thenationalnews.com/opinion/editorial/2022/02/01/the-middle-east-child-soldiers-problem/>

a már bemutatott gyakorlatokhoz. Van azonban egy olyan eleme is a gyermekek alkalmazásának, amely az eddig bemutatottak alapján máshol nem merült fel. Ilyen az öngyilkos merényletek végrehajtása, amely rendkívül elterjedté vált az utóbbi években.¹⁶³ Ez is azt a helyzeti előnyt aknázza ki, miszerint a kiszemelt, felnőtt célpontok nem feltételezik egy fiatalkorúról, hogy az merényletet készül elkövetni. A közeljövőben érdemes ezzel foglalkoznunk nekünk európaiaknak is, hiszen a bemutatott potenciális kihívás egy újabb ággal bővül ezáltal. Emellett elméleti szinten is szükséges a fogalomba történő beemelése, így segítve a jogi háttér kialakítását a probléma elleni fellépéshez. További eltérés az eddigiekhez képest, hogy az afrikai kontinensen nagy számban találhatóak ENSZ által finanszírozott DDR-programok – pl.: a Kongói Demokratikus Köztársaság, Közép-afrikai Köztársaság, Uganda –, amelyek általános működése, céljai a 3.2.-es fejezetben kerültek részletes kibontásra. Az itteni tapasztalatokból az állapítható meg, hogy a folyamatosan csökkenő költségvetésből nem lehet sikeresen fenntartani ezeket a visszailleszkedést elősegítő kezdeményezéseket. Ilyen körülmények között nem történhet meg a gyerekek életének hosszú távú monitorozása vagy az adott egyének személyes élményeinek feldolgozása sem. A programmal kapcsolatos hiányosságok azonban mellékesek, ha a konfliktus kielégítő rendezése nem történt meg.¹⁶⁴

Az említett régiókban zajló ilyen jellegű tevékenység iránt már a 2010-es évek közepe óta növekszik érdeklődés Európában – mely az Európai Unió egyes dokumentumaiban is megfigyelhető már¹⁶⁵ –, főleg azokat az országokat foglalkoztatja, melyek a Mediterráneum vidékén helyezkednek el. Közülük talán egy ország sem került be annyiszor a hírekbe ebben az időben a problémakörhöz kapcsolódva, mint Olaszország.¹⁶⁶ Ugyan az olasz társadalom, legalábbis az állam

[soldiers-problem/](#) (utolsó letöltés: 2022/08/31)

163 Ciavoni, Carlo: *Nigeria, l'uso dei bambini come bombe umane nella regione nordorientale*, la Repubblica, 2019. 06. 19.,

https://www.repubblica.it/solidarieta/emergenza/2019/06/19/news/nigeria_l_uso_dei_bambini_come_bombe_umane_nella_regione_nordorientale-229129688/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)

164 Bakaki, Zorzeta & Hinkkainen, Kaisa (2016): *Do child soldiers influence UN Peacekeeping?*, International Peacekeeping, 23./4., pp. 540-567.; Dr. Van Leeuwen, Jamie; Dr. Miller, Laurie; Amanya, Jerry & Feinberg, Michael (2018): *Africa Policy Brief – Forced to Fight: An Integrated Approach to Former Child Soldiers in Northern Uganda*, Wilson Center, Washington, D.C., 6 p.; De Luca, Anna Maria: *Bambini soldato, la Giornata Internazionale contro l'uso dei bambini armati: poche le risorse per il loro reintegro*, la Repubblica, 2020. 02. 12., https://www.repubblica.it/solidarieta/diritti-umani/2020/02/12/news/bambini_soldato_giornata_internazionale_contro_l_uso_dei_bambini_soldato_mancano_fondi_per_il_reintegro_dei_bambini-248426476/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)

165 Lsd. bővebben: Európai Unió (2016): *Tájékoztatók és közlemények – C-208 – Európai Parlament Ülésszak: 2013-2014*, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 59./1., 784 p.

166 Lsd a példákat.: Paynter, Eleanor: *A court case against migrant activists in Italy offers a reminder – not all refugees are welcome in Europe*, The Conversation, 2022. 05. 13., <https://theconversation.com/a-court-case-against-migrant-activists-in-italy-offers-a-reminder-not-all-refugees-are-welcome-in-europe-182225> (utolsó letöltés: 2022/09/16); Roberts, Hannah: *Italy's migrant battle: Salvini seizes on island hit by overcrowding*, Politico, 2022. 07. 25., <https://www.politico.eu/article/italy-migrant-crisis-matteo-salvini-lampedusa-island-overcrowded/> (utolsó letöltés: 2022/09/16)

felismerte a fiatalok fegyveresei által jelentett problémát¹⁶⁷ – hiszen az illegálisan az országba érkezők száma továbbra is magas – főként a tengeri útvonalakon Líbia és Tunézia felől –, akik között nagy számban találhatók olyan országokból érkezők is, ahol a fegyveresei gyermekkatonákat alkalmaznak.¹⁶⁸ A gyakorlat sokoldalúsága miatt azonban eddig nem alakult ki egy egységes, mindenki által elfogadott stratégia a kihívás kezelésére, amely véleményem szerint amúgy is csak egységesen, uniós kereteken belül lenne megvalósítható. Üdvözlendő azonban, hogy ennek ellenére egyre többen, a helyi tudományos szféra tagjai közül nyitnak a téma irányába, hogy mélyebb ismeretekkel segíthessék a döntéshozókat. Ennek egy már látható eredménye, hogy hivatalos dokumentumokba is bekerül a téma, főképp a nemzetközi missziókhoz kapcsolódóan, így a jelenlegi olasz elképzelés az, hogy ezek keretében rendezzék a problémát.¹⁶⁹ Tehát az olasz állam jelenleg a határaitól távol eső, poszt-konfliktusos rendezést propagálja elsősorban. Továbbá állami forrásban nem található egyértelműen olyan írásba foglalt irányelv, mely a konfliktusokat megelőző, a gyermekkatonák alkalmazásának elébe menő tevékenységet ösztönözné. Erre pedig szükség lenne a megfelelő fellépés érdekében, nem elégségesek a civil kezdeményezések. Véleményem szerint csak így lehet megfelelően elejét venni a gyerekek ilyen jellegű kizsákmányolásának, mind a jelen fejezetben tárgyalt afrikai államok, az arab országok, mind az általam részletes elemzésre választott latin-amerikai és délkelet-ázsiai régiók tekintetében.

3. ÖSSZEGZÉS, JAVASLATOK

Összegzésképp elmondható, hogy a dolgozat elején felvázolt fő hipotézisem – a gyermekkatonák szervezeti proliferációjára vonatkozóan – az általam kiemelten vizsgált két főbb régióban beigazolódott, ugyanakkor az afrikai és az arab országok vonatkozásában a felvetésemben foglaltak már csak részlegesen voltak igazak. Mind Latin-Amerikában, mind Délkelet-Ázsiában megfigyelhető a trend, miszerint a 20. századi vagy azokban az években megkezdett konfliktusok tekintetében a gyermekek alkalmazása az irreguláris, ill. elvértve a reguláris erők részéről történt. Kijelenthető továbbá, hogy ezen időszakot vizsgálva a két térség tekintetében főképp az aszimmetrikus hadviselésben, polgárháborúkban volt bevett a használatuk. Ezek főbb aspektusait tekintve pedig nincsen jelentős eltérés a két régió vonatkozásában. A gyakorlat azonban a 21.

¹⁶⁷ Ennek az elemzésnek, cikkeknek túl már (pop)kulturális hatásai is vannak. Találhatunk a témában dalokat (Baby Gang – Bimbi Soldato), filmeket, sorozatokat (Piranhas; Mediterranea; Gomorra; El Suburra; stb.), de tulajdonképpen az élet számos további területén is megjelenik már a kérdés, legyen szó a helyi vagy távolabbi régiók sajátosságairól.

¹⁶⁸ Presidenza del Consiglio dei Ministri (2021): *Relazione annuale – sulla politica dell'informazione per la sicurezza*, Presidenza del Consiglio dei Ministri – Sistema di Informazione per la Sicurezza della Repubblica, Róma, pp. 89-95.

¹⁶⁹ Lsd.: Senato della Repubblica & Camera della Repubblica (2021): *Autorizzazione proroga missioni internazionali 2021 – Esame della deliberazione del Consiglio dei ministri del 17 giugno 2021*, Doc. XXV n. 4 e Doc. XXVI n. 4, Róma, pp 17-18.

század eddigi két évtizedében átalakulóban van és mindkét térség tekintetében kijelenthető, hogy manapság főképp a szervezett bűnözői csoportok a fő toborzói a kiskorúaknak. Ez nem jelenti azonban azt, hogy nem lehetnek a „szabályt erősítő kivételként” a felvázolt trendek ellen ható események, de már nem a 20. századi jellegű konfliktusok számítanak általánosan bevettnek. A szervezett bűnözés elemeinek ilyen irányú tényerése tényként kezelendő, amely elkerülhetlenné teszi a közeljövőben a jelenleg általánosnak elfogadott fogalom felülvizsgálatát. Megállapítható továbbá az is – mely igazolja a 3. hipotézisemet –, hogy hiába beszélünk egymástól távol eső országokról, nincsenek lényegi eltérések az alkalmazásuk okai, céljai és egyéb tényezők között, melyet az alábbi összegző táblázattal is szemléltetek, mely utolsó sorában a főbb észrevételeimet is ismertetem hipotéziseimhez kapcsolódóan.

	Latin-Amerika		Délkelet-Ázsia		Afrika, Mashrek
	20. századi esetek	21. századi esetek	20. századi esetek	21. századi esetek	
A konfliktus jellege	Polgárháború	Szervezett bűnözés	Polgárháború	Szervezett bűnözés; polgárháború	Polgárháború, terrorizmus
A toborzás alsó korhatára (átlagban)	12-14 éves kor	9-10 éves kor	12-13 éves kor	10-11 éves kor	7-9 éves kor
Az alkalmazásuk mögött álló okok	Alacsony kockázat; gazdaságosság; könnyen formálhatóság; befolyásolhatóság; alapvető lelkiismeret hiánya; az ellenfélre gyakorolt hatásból származó előnyök				
Feladataik	A vizsgált konfliktusok jellegéből adódóan tábori és fegyveres feladatok	A vizsgált esetekben: figyelés, felderítés, csempészet, őrzés és fegyveres feladatok	A vizsgált konfliktusok jellegéből adódóan tábori és fegyveres feladatok	A vizsgált esetekben: figyelés, felderítés, csempészet, őrzés, ill. tábori és fegyveres feladatok	A konfliktus jellegéből adódóan tábori és fegyveres feladatok, merényletek végrehajtása (terrorista csoportok esetén)
Számuk (a példák esetében)	70-80.000 fő (több éves periódus)	100-250.000 fő (becslés)	20-80.000 fő (becslés a konfliktusok teljes időtartamát tekintve)	55.000 fő (becslés)	50-100.000 fő (becslés)
Nemek kérdése	Vegyes				
Reintegrációs programok	Kolumbiában van	Civil kezdemenyezé	Nincsenek	Civil kezdemenyezé	ENSZ általi DDR

megléte, fajtája		sek + hivatalos ENSZ általi DDR program Haitin		sek	programok számos országban
Szükséges-e a jelenleg használt fogalom felülvizsgálata (IGEN/NEM)	NEM	IGEN	NEM	IGEN	IGEN
Latin-Amerika és Délkelet-Ázsia, ill. a két évszázad vizsgálatának főbb észrevételei	1. Az 1. hipotézisem szerint a 20. században elterjedt gyakorlat, az irreguláris és reguláris fegyveres erők gyermekkatonasága mára átalakult. Manapság főleg a szervezett bűnözői és terrorista csoportok élnek a gyakorlattal. -> Érdemes az általánosan elfogadott fogalom felülvizsgálata, bővítése ezek figyelembe vételével. 2. Ebből következik 2. hipotézisem beigazolódása is, miszerint a fogalom alapján nem értelmezhető szituációkra a nemzetközi közösség nem tud megfelelő reintegrációs programokkal válaszolni. Az ezekben az országokban működő civil kezdeményezések pedig nem elégségesek a helyzet megfelelő kezelésére. 3. Nem a két térség, hanem a két évszázad konfliktusainak összehasonlításakor fedezhetőek fel különbségek a 3. hipotézisemnek megfelelően. 4. Végül, a jelenleg használt fogalom a gyermekkatonák számát 100.000 főre teszi¹⁷⁰, azonban az érintett gyermekek – a fogalom bővítésével – száma a világon 300-400.000 fő között van 2022-ben is. Ez nagyjából megfeleltethető a dolgozat elején említett egyik becsléssel.				

3. táblázat: Összegző táblázat – Latin-Amerika, Délkelet-Ázsia, Afrika és az arab világ gyakorlatának bemutatása (Forrás: saját szerkesztés)

Mivel a kiskorúak ilyen jellegű kizsákmányolása, a továbbra is megoldatlan konfliktuszónák és problémák megléte, a gyermekkatonasággal járó haszon és tulajdonképpen a nem hatékony retorziók miatt egyhamar nem fog eltűnni biztonsági kihívásnak lenni. Ennek okán nekünk is foglalkozni kell a kérdéssel Európában¹⁷¹ – még ha az itteni országokban nem is elterjedt a gyermekkatonák¹⁷² bevetése a koszovói háború, illetve kontinens peremeinek (Csecsenföld, Dagesztán) kivételével¹⁷³ –, hiszen, ahogy kifejtettem, nemcsak a dolgozatom által vizsgált tőlünk távol eső régiók az érintettek, hanem Észak-Afrika és a Mashrek országai is. Az itt található

170 Brando, Nicolás: *Child Soldiers: Victims or Perpetrators of Crime?*, Justice Everywhere, 2022. 02. 21., <http://justice-everywhere.org/general/child-soldiers-victims-perpetrators/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

171 Különösen, hogy az orosz-ukrán háború kapcsán Ukrajnát is egyre többen emlegetik 'cause of concern' – aggodalomra okot adó – jelzővel. - Lsd.: *Thousands of children endure 'horrific conditions' in conflict zones: UN report*, United Nations – UN News, 2022. 07. 11., <https://news.un.org/en/story/2022/07/1122262> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

172 *Doctored CNN tweet circulates in posts about 'child soldiers training in Ukraine'*, AFP Indonesia, 2022. 04. 26., <https://factcheck.afp.com/doc.afp.com.328N282> (utolsó letöltés: 2022/08/16)

173 Singer: *i. m.*, pp. 3-4.

országok pedig közvetve, de a jövőben akár közvetlenül is biztonsági kihívást jelenthetnek ily módon hazánkra, de tágabb értelemben Európa országaira, illetve az Európai Unió egészére is. A probléma megfelelő kezeléséhez javaslok egy aktuális és minden eddiginél tágabb fogalom kidolgozását, mely megteremtené az elméleti alapját a gyakorlati lépéseknek. Ennek az új definíciónak szigorúbban kell meghúznia a felnőtté válás korhatárát, amely a dolgozatomban példáin keresztül is látható, hogy nem mindenhol egyetemesen a 18 éves kort jelenti. Továbbá tágan kell értelmeznie a gyermekkatonaság fogalmát oly módon, hogy nem korlátozhatja azt a fegyverviselő felek vagy az ilyen tevékenységekben közvetlenül résztvevőkre. Ki kell azt terjesztenie a besegítőkre, esetleges szex-rabszolgákra vagy a 21. század trendjeihez alkalmazkodva a szervezett bűnözői és terrorista csoportok tevékenységet bármely módon segítőkére – legyen az fegyveres vagy kiegészítő feladatot ellátó személy. Fontos azonban, hogy ennek nem minden tekintetben kell, hogy büntetőjogi vonzata legyen, mivel a fő probléma azzal van, hogy a korábbi értelmezések bizonyos köröket nem vettek figyelembe, kizárták őket a reintegrációs programokból. Ez pedig azért egy megoldandó kihívás, mivel a fegyveres tevékenységben közvetlenül nem résztvevő gyermekek is az adott csoport tagjai, lelki sérülésekkel küzdenek, így ezek ignorálásával a gyermekkatonaság jelenségének teljes mértékű kezelése – legalábbis, ha nem számítjuk a **megelőzést**, melynek meglátásom szerint a fő prioritásnak kéne lennie – nem megoldható, csak a probléma tüneti kezelése történik meg.

Összefoglalva: pontosítani, szélesíteni kell a gyermekkatonaság meghatározását a feladatköreik teljes lefedésével, figyelembe kell venni a régióként a valóságban eltérő korhatárokat – nem univerzálisan megszabni egyet –, illetve a **szervezett bűnözés** és **terrorizmus** gyakorlatát is deklarálni kell jogi szinten. A fogalmi meghatározás tisztázásán túl, hogy a probléma felkerülhessen a politikai döntéshozók radarjára, javaslok továbbá az új nemzeti biztonsági stratégiában való elhelyezését is, hiszen a globalizálódott 21. században naivitás lenne azt hinni, hogy ezek a távoli jelenségek valamely módon nem gyűrűzhetnek át hozzánk, főleg, hogy hozzánk egészen közel eső régiók is érintettek.

4. FORRÁSJEGYZÉK

4.1. Irodalomjegyzék

- Achvarina, Vera & Reich, Simon F. (2006): *No Place to Hide: Refugees, Displaced Persons, and the Recruitment of Child Soldiers*, International Security, 31./1., pp. 127-164.
- Akbulut-Yuksel, Mevlude (2009): *Children of War: The Long-Run Effects of Large-Scale Physical Destruction and Warfare on Children*, Dalhousie University, Bonn, 35 p.
- Bakaki, Zorzeta & Hinkkainen, Kaisa (2016): *Do child soldiers influence UN*

- Peacekeeping?*, International Peacekeeping, 23./4., pp. 540-567.
- Banholzer, Lilli & Haer, Roos (2014): *Attaching and detaching: the successful reintegration of child soldiers*, Journal of Development Effectiveness, 6./2., pp. 111-127.
 - Beverley, John (1982): *El Salvador*, Social Text, 5./2., pp. 55-72.
 - Borisova, Ivelina A.; Betancourt, Theresa S. & Willett, John B. (2013): *Reintegration of Former Child Soldiers in Sierra Leone: The Role of Caregivers and Their Awareness of the Violence Adolescents Experienced During the War*, Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 22./8., pp. 803-828.
 - Boyden, Jo (2003): *The Moral Development of Child Soldiers: What Do Adults Have to Fear?*, Peace and Conflict, 9./4., pp. 343-362.
 - Brits, Pieter & Nel, Michelle (2012): *The Criminal Liability of Child Soldiers: In Search of a Standard*, Journal of Psychology in Africa, 22./3., pp. 467-472
 - Budai Ádám (2017): *A Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC): múlt, jelen, jövő, Nemzet és Biztonság*, 10./2., pp. 68-94.
 - Bureau of International Labor Affairs (2020): *Child Labor and Forced Labor Reports – 2020 Findings on the Worst Forms of Child Labor: Haiti*, Bureau of International Labor Affairs (ILAB), Washington, D.C., 11 p.
 - Charles, Matthew H. (2022): *La niñez reclutada. La participación de niños, niñas y adolescentes en el crimen organizado y el conflicto después del Acuerdo de Paz*, The Colombian Observatory of Organized Crime Working Paper, 4.1., Bogotá, 130 p.
 - Child Soldiers International (2016): *Ongoing Underage Recruitment and Use by the Myanmar Military and Non-State Armed Groups: Briefing for the UN Secretary General's Annual Report on Children and Armed Conflict – March 2016*, Child Soldiers International, London, 9 p.
 - Child Soldiers International (2014): *Southern Thailand – Ongoing recruitment and use of children by armed groups*, Child Soldiers International & Cross Cultural Foundation, London & Samsennok, 16 p.
 - *Child Soldiers Prevention Act List*, pp. 48-50., In: Department of State (United States of America): *2021 Trafficking in Persons Report*, Washington, D.C. (USA), 2021. 06., 638 p.
 - Conradi, Carl (2013): *Child Trafficking, Child Soldiering: exploring the relationship between two 'worst forms' of child labour*, Third World Quarterly, 34./7., pp. 1209-1226.
 - Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (2009): *Release and reintegration of child soldiers: One part of a bigger puzzle*, Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, Brüssel,

10 p.

- Coalition to Stop the Use of Child Soldiers & UNICEF (2003): *Guide to the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict*, Coalition to Stop the Use of Child Soldiers & UNICEF, New York, NY, 71 p.
- Colaci, Paola (2016): *La Questione dei Bambini Soldato: Un fenomeno generato dalla Globalizzazione* (diplomamunka), Università di Pisa – Facoltà di Scienze Politiche, Pisa, 119 p.
- Cruz, Jose Miguel; Tanyu, Manolya; Vorobyeva, Yulia; Mizrahi, Yemile; Coombes, Andi; Sánchez, Josué; Hill, Chandler & Campie, Patricia (2020): *A study of gang disengagement in Guatemala*, American Institutes for Research & Florida International University, Arlington, VA, 74 p.
- de Berry, Jo (2001): *Child Soldiers and the Convention on the Rights of the Child*, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 575./1., pp. 92-105.
- Defence for Children International (2021): *2020-2021 Annual Report*, Defence for Children International, Genf, 57 p.
- Disarmament, Demobilization and Reintegration (DDR) Section (2020): *DDR – Community Violence Reduction – Creating Space for Peace*, ENSZ – Department of Peace Operations (DPO) – Office of Rule of Law and Security Institutions (OROLSI), New York, NY, 33 p.
- Dr. Springer, Natalia (2012): *Como corderos entre lobos – Del uso y reclutamiento de ninas, ninos y adolescentes en el marco del conflicto armado y la criminalidad en Colombia*, Bogotá, Taller Digital Image Printing, 169. p.
- Dr. Van Leeuwen, Jamie; Dr. Miller, Laurie; Amany, Jerry & Feinberg, Michael (2018): *Africa Policy Brief – Forced to Fight: An Integrated Approach to Former Child Soldiers in Northern Uganda*, Wilson Center, Washington, D.C., 6 p.
- Derluyn, Ilse; Vindevogel, Sofia & De Haene, Lucia (2013): *Toward a Relational Understanding of the Reintegration and Rehabilitation Processes of Former Child Soldiers*, Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 22./8., pp. 869-886.
- Dickson-Gómez, Julia (2002): *Growing up in Guerilla Camps: The Long-Term Impact of Being a Child Soldier in El Salvador's Civil War*, Ethos, 30./4., pp. 327-356.
- Druba, Volker (2002): *The Problem of Child Soldiers*, International Review of Education / Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft / Revue Internationale de l'Education, 48./3/4., pp. 271-277.
- Eisentrager, Stian (2012): *Exploring the Recruitment and Use of Child Soldiers*, The

Norwegian University of Life Sciences, Oslo, 9 p.

- Esposito, Gabriele (2019): *The Paraguayan War 1864-70 – The Triple Alliance at stake in La Plata*, Bloomsbury Publishing, Oxford, 97 p.
- Faulkner, Christopher M.; Powell, Jonathan & Lasley, Trace (2019): *Funding, capabilities and the use of child soldiers*, Third World Quarterly, 40./6., pp. 1017-1039
- Forgács Balázs (2017): *Hadelmélet*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 99 p.
- Forgács Balázs (2020): *Gerillák, partizánok, felkelők*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 238 p.
- Gazdag Ferenc, Remek Éva (2018): *A biztonsági tanulmányok alapjai*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 280 p.
- Gál Csilla Emese (2018): *Elrabolt ártatlanság – az Iszlám Állam gyerekkatonái*, Magyar Rendészet, 18./5., 20 p.
- Goins, Stephanie; Winter, David; Sundin, Josefin; Patient, Sarah & Aslan, Esther (2012): *Self-Construing In Former Child Soldiers*, Journal of Constructivist Psychology, 25./4., pp. 275-301.
- Graham, George; Kirollos, Mariam; Knag Fylkesnes, Gunvor; Salarkia, Keyan & Wong, Nikki (2019): *Stop The War On Children – Protecting Children In 21st Century Conflict*, Save The Children, London, 64 p.
- Haer, Roos & Böhmelt, Tobias (2016): *The impact of child soldiers on rebel groups' fighting capacities*, Conflict Management and Peace Science, 33./2., pp. 153-173.
- Hart, Jason (2006): *The Politics of „Child Soldiers”*, The Brown Journal of World Affairs, 13./1., pp. 217-226.
- Hegedűs Barbara (2017): *Történelmi lépés Kolumbiában – a békefolyamat eredményei a FARC gerillaszervezettel*, Nemzet és Biztonság, 10./5., pp. 45-60.
- Hermenau, Katharin; Hecker, Tobias; Maedl, Anna; Schauer, Maggie & Elbert, Thomas (2013): *Growing up in armed groups: trauma and aggression among child soldiers in DR Congo*, European Journal of Psychotraumatology, 4./1., 9 p.
- Horgan, John G.; Taylor, Max; Bloom, Mia & Winter, Charlie (2017): *From Cubs to Lions: A Six Stage Model of Child Socialization into the Islamic State*, Studies in Conflict & Terrorism, 40./7., pp. 645-664.
- Kar, Srestha (2020): *An Obituary for Innocence: Revisiting the Trauma during the Khmer Rouge Years in Cambodia through Children's Narratives*, Rupkatha Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities, 12./1., pp. 1-9.
- Kerig, Patricia K.; Wainryb, Patricia; Sinayobye Twali, Michelle & Chaplo, Shannon D.

- (2013): *Implications of International Research on Child Soldiers for Studying Youth in the U.S.*, Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 22./7., pp. 773-795.
- Kiss Alexandra Mária (2016): *The reintegration of former child combatants into the civilian society in the Colombian context*, PhD dolgozat, University of York, UK, pp. 4-8.
 - Klemensits Péter & Czirják Ráchel (2016): *Child Soldiers in Genocidal Regimes: The Cases of the Khmer Rouge and the Hutu Power*, AARMS, 15./3., pp. 215-222.
 - Lumdsen, Andrew (2016): *Black, Green, Gold and Too Much Red: Jamaica's Struggle with Gang Violence*, Council on Hemispheric Affairs, Washington D.C., 9 p.
 - Luppi, Angelo (2016): *I bambini soldato: tipologia, coinvolgimento, educazione e destino*, Annali online della Didattica e della Formazione Docente, 8./12., pp. 144-162.
 - Mason, T. David & Krane, Dale A. (1989): *The Political Economy of Death Squads: Toward a Theory of the Impact of State-Sanctioned Terror*, International Studies Quarterly, 33./2., pp. 185-192.
 - Mehrl, Marius (2021): *The Effect of Child Soldiers on Rebel Violence against Civilians*, Civil Wars, 23./3., pp. 417-460.
 - Miller, Samantha (2016): *Child Soldiers in the Salvadoran Civil War*, Xavier Journal of Undergraduate Research, 4./2., 22 p.
 - Mobekk, Eirin (2006): *MINUSTAH: DDR and Police, Judicial and Correctional Reform in Haiti – Recommendations for change*, Act!onAid, London, 24 p.
 - Molnár Dóra, Tóth Tünde (2016): *Elveszíteni a gyerekkort I. - A gyermekkatonaság jelensége*, Nemzet és Biztonság, 9./2., pp. 40-57.
 - Morley, Christopher A. & Kohrt, Brandon A. (2013): *Impact of Peer Support on PTSD, Hope, and Functional Impairment: A Mixed-Methods Study of Child Soldiers in Nepal*, Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 22./7., pp. 714-734.
 - Muggah, Robert: *The Rise of Citizen Security in Latin America and the Caribbean*, pp. 291-322. In: Carbonnier, Gilles; Campodónico, Humberto & Tezanos Vázquez, Sergio (2017): *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*, Brill, Leiden, 344 p.
 - Nguyen, Mai Anh (2022): *'Little people do little things': the motivation and recruitment of Viet Cong child soldiers*, Critical Studies on Security, 10./1., pp. 30-42.
 - Nguyen, Mai Anh (2022): *Participation of children in the Vietnam War, 1955-1975* (doktori disszertáció), Goldsmiths University of London – Department of Politics and International Relations, London, 296 p.

- Nosworthy, David; Singer, Peter; Schellongova, Ivana & Myshlovska, Oksana (2006): *Child soldiers*, DCAF Backgrounders, Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Genf, 8 p.
- Nzekani Zena, Prosper (2013): *The Lessons and Limits of DDR in Africa*, Africa Security Brief, 2013./24., 8 p.
- Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention (2021): *2020 Annual Report*, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice, Washington, D.C., pp. 21-22.
- Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict: *Reintegration of Former Child Soldiers*, ENSZ Titkárság, New York, NY, 12 p.
- Østby, Gudrun; Bahgat, Karim; Dupuy, Kendra; Aas Rustad, Siri Camilla; Strand, Håvard & Wig, Tore (2017): *Children and Armed Conflict: What Existing Data Can Tell Us*, Peace Research Institute Oslo, Oslo, 113 p.
- Pozderka Zoltán alezredes (2018): *A hadikultúráról másképpen*, Honvédségi Szemle, 146./1., pp. 26-40.
- Presidenza del Consiglio dei Ministri (2021): *Relazione annuale – sulla politica dell'informazione per la sicurezza*, Presidenza del Consiglio dei Ministri – Sistema di Informazione per la Sicurezza della Repubblica, Róma, 136 p.
- Read, Kay (2002): *When Is a Kid a Kid? Negotiating Children's Rights in El Salvador's Civil War*, History of Religions, 41./4., pp. 391-409.
- *Report of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict*, United Nations – General Assembly, 2021. 07. 26., New York, NY, 18 p.
- Ricca, Claudia (2006): *El Salvador – Children in the Farabundo Martí National Liberation Front (FMLN) and the Armed Forces of El Salvador (FAES)*, Coalition to Stop the Use of Child Soldiers – Forum on armed groups and the involvement of children in armed conflict, Chateau de Bossey, 12 p.
- Robjant, Katy; Schmitt, Sabine; Chibashimba, Amani; Carleial, Samuel; Elbert, Thomas & Koebach, Anke (2020): *Trauma, Aggression, and Post Conflict Perpetration of Community Violence in Female Former Child Soldiers – A Study in Eastern DR Congo*, Frontiers in Psychiatry, 11./1., 10 p.
- Rosen, David M. (2007): *Child Soldiers, International Humanitarian Law, and the Globalization of Childhood*, American Anthropologist, 109./2., pp. 296-306.
- Santucci, Antonio (2015): *I bambini soldato*, Periodico Mensile dell'Istituto di Ricerche

Internazionali Archivio Disarmo, 5./1., pp. 3-29.

- Strømme, Alvild; Sapiezynska, Ewa; Knag Fylkesnes, Gunvor; Salarkia, Keyan & Edwards, Jess (2020): *Stop the War on Children – 2020: Gender matters*, Save the Children, London, 52 p.
- Secretary-General for Children and Armed Conflict (2021): *Children and Armed Conflict Annual Report of the Secretary General – Summary*, Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, New York, NY, 8 p.
- Senato della Repubblica & Camera della Repubblica (2021): *Autorizzazione proroga missioni internazionali 2021 – Esame della deliberazione del Consiglio dei ministri del 17 giugno 2021*, Doc. XXV n. 4 e Doc. XXVI n. 4, Roma, 107 p.
- Singer, Peter W. (2005): *Child Soldiers – The New Faces of War*, Brookings Institute, 15 p.
- Sinha, G. Alex (2013): *Child soldiers as super-privileged combatants*, The International Journal of Human Rights, 17./4., pp. 584-603
- Souris, Renee Nicole (2022): *What is so wrong with using child soldiers?*, The International Journal of Human Rights, 26./1., pp. 74-99
- Spano, Daniela (2009): *Il dramma dei bambini soldato nella guerra dell'Uganda* (diplomamunka), Università degli Studi di Cagliari – Facoltà di Scienze Politiche, Cagliari, 113 p.
- Szijj Dóra (2010): *Az „új” háborúk hozadéka: a gyermekkatonáság modernkori formái*, Nemzet és Biztonság, 3./4., pp. 27-38.
- Thomason, Krista K. (2016): *Guilt and Child Soldiers*, Ethical Theory and Moral Practice, 19./1., pp. 115-127.
- Tynes, Robert: *Why Use Children in War?*, pp. 1-20., In: Tynes, Robert (2018): *Tools of War, Tools of State*, State University of New York Press, Albany, NY, 278 p.
- UNICEF: *Cape Town Principles and Best Practices*, Symposium on the Prevention of Recruitment of Children into the Armed Forces and Demobilization and Social Reintegration of Child Soldiers in Africa, 1997. 04. 30., Fokváros, 8 p.
- UNICEF (2022): *Global Annual Results Report 2021 – Every child is projected from violence and exploitation*, UNICEF, New York, NY, 135 p.
- UNICEF: *The Paris Principle – Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups*, Free Children from War, 2007. 01. 30., 44 p.
- United States of America – Department of State (2021): *Trafficking In Persons Report*, United States of America – Department of State, Washington, D.C., pp. 48-50.

- Uppard, Sarah (2003): *Child soldiers and children associated with the fighting forces*, Medicine, Conflict and Survival, 19./2., pp. 121-127.
- Wessels, Michael (2005): *Child Soldiers, Peace Education, and Postconflict Reconstruction for Peace*, Theory Into Practice, 44./4., pp. 363-369.
- Williams, Jay (2011): *The international campaign to prohibit child soldiers: a critical evaluation*, The International Journal of Human Rights, 15./7., pp. 1072-1090.
- Woodward, Lucinda & Galvin, Peter (2009): *Halfway to Nowhere: Liberian Former Child Soldiers in a Ghanaian Refugee Camp*, Annals of the Association of American Geographers, 99./5., pp. 1003-1011
- World Vision (2022): *South Sudan's Hunger Crisis: The Impact on Children in Armed Conflict*, World Vision South Sudan, Juba, 11 p.
- Yong, Angela & Rookwood, Joel (2008): *The Golden Triangle's forgotten children: Using football to support the social development of the extra-national youth population of Thailand, Myanmar and Laos*, Journal of Qualitative Research in Sports Studies, Southampton, 2./1., pp. 1-12

4.2. Internetes hivatkozások

- Abi-Habib, Maria: *A Year Since President's Murder, Haitians Keep Waiting to Hit Rock Bottom*, The New York Times, 2022. 07. 06., <https://www.nytimes.com/2022/07/06/world/americas/haiti-jovenel-moise-assassination.html> (utolsó letöltés: 2022/07/29)
- *Agent Orange*, History, 2019. 05. 16., https://www.history.com/topics/vietnam-war/agent-orange-1#section_4 (utolsó letöltés: 2021/11/05)
- ANSA: *Yemen: bambini soldato pro e contro Saleh*, La Gazzetta del Mezzogiorno, 2011. 07. 25., <https://www.lagazzettadelmezzogiorno.it/news/mondo/292198/yemen-bambini-soldato-pro-e-contro-saleh.html> (utolsó letöltés: 2022/09/16)
- Asmann, Parker & Jones, Katie: *InSight Crime's 2020 Homicide Round-up*, InSight Crime, 2021. 01. 29., <https://insightcrime.org/news/analysis/2020-homicide-round-up/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
- *A Survey of Programs on the Reintegration of Former Child Soldiers*, The Ministry of Foreign Affairs of Japan, <https://www.mofa.go.jp/policy/human/child/survey/profile4.html> (utolsó letöltés: 2021/11/05)
- *Bambini alla guerra, oltre 93.000 ragazzini e ragazzine sono stati reclutati e utilizzati in conflitti armati tra il 2005 e il 2020*, la Repubblica, 2022. 02. 13.,

- https://www.repubblica.it/solidarieta/emergenza/2022/02/13/news/bambini_alla_guerra-337558791/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)
- *Bambini soldato: una “pandemia dell’infanzia interrotta” con dimensioni globali: 1 miliardo di ragazzini in 42 guerre nel mondo*, la Repubblica, 2020. 12. 17., https://www.repubblica.it/solidarieta/diritti-umani/2020/12/17/news/bambini_soldato_una_pandemia_dell_infanzia_interrotta_con_dimenszioni_globali-278736924/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)
 - Bargent, James: *Flood of Child Migrants into US Could Include MS13 Gang Members*, InSight Crime, 2014. 07. 14., <https://insightcrime.org/news/brief/flood-of-child-migrants-into-us-could-include-ms13-gang-members/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - Bargent, James: *Proposed Reform Would Allow Prosecution of Children in Guatemala*, InSight Crime, 2013. 03. 04., <https://insightcrime.org/news/brief/proposed-reform-would-allow-prosecution-of-minors-in-guatemala/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Becker, Jo: *Child soldiers and the China factor*, Human Rights Watch, 2008. 09. 12., <https://www.hrw.org/news/2008/09/12/child-soldiers-and-china-factor> (utolsó letöltés: 2021/10/20)
 - Beech, Hannah: *'We Were Bulletproof': As Child Soldiers Grow Up, Legacy of Wars Lingers*, The New York Times, 2020. 10. 12., <https://www.nytimes.com/2020/10/12/world/asia/myanmar-thailand-gods-army-htoo-twins.html> (utolsó letöltés: 2022/08/26)
 - Brando, Nicolás: *Child Soldiers: Victims or Perpetrators of Crime?*, Justice Everywhere, 2022. 02. 21., <http://justice-everywhere.org/general/child-soldiers-victims-perpetrators/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Brigida, Anna-Cat: *Will Colombia's child soldier recruiters face justice?*, AlJazeera, 2016. 03. 23., <https://www.aljazeera.com/features/2016/03/23/will-colombias-child-soldier-recruiters-face-justice/?gb=true> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Bussi, Pierluigi: *Afghanistan, così i Talebani addestrano i bambini soldato*, la Repubblica, 2021. 01. 24., https://www.repubblica.it/esteri/2021/01/24/news/afghanistan_cosi_i_talebani_addestrano_i_bambini_soldato-284016802/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)
 - Carlorechio, Flavia: *Bambini soldato, Medio Oriente e Africa sono le regioni più colpite dal fenomeno: quattro minori su dieci sono bambine*, la Repubblica, 2021. 02. 12., https://www.repubblica.it/solidarieta/emergenza/2021/02/12/news/bambini_soldato_medio

[oriente_e_africa_sono_le_regioni_piu_colpite_dal_fenomeno_quattro_minori_su_dieci_sono_bambine-287208600/](#) (utolsó letöltés: 2022/09/16)

- Castellaneta, Marina: *Radoppiare gli sforzi per la tutela dei minori nei conflitti armati*, Marina Castellaneta, 2022. 07. 15., <http://www.marinacastellaneta.it/blog/raddoppiare-gli-sforzi-per-la-tutela-dei-minori-nei-conflitti-armati.html> (utolsó letöltés: 2022/09/16)
- Charles, Mathew: *Bajo Cauca and Vaupés – Colombia's Child Recruitment Hotspots*, InSight Crime, 2021. 04. 01., <https://insightcrime.org/investigations/bajo-cauca-and-vaupes-colombias-child-recruitment-hotspots/> (utolsó letöltés: 2022/10/08)
- Charles, Mathew: *In Colombia, Child Soldiers Play Many Roles*, InSight Crime, 2021. 04. 08., <https://insightcrime.org/investigations/in-colombia-child-soldiers-play-many-roles/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)
- *Children recruited by armed forces or armed groups*, UNICEF, <https://www.unicef.org/protection/children-recruited-by-armed-forces> (utolsó letöltés: 2022/08/16)
- *Child soldiers and opium cultivation, two faces of Burma's dark pit*, AsiaNews.it, 2009. 12. 15., <http://www.asianews.it/news-en/Child-soldiers-and-opium-cultivation,-two-faces-of-Burma's-dark-pit-17124.html> (utolsó letöltés: 2021/10/22)
- *Child soldier: a wound that needs lifelong healing*, European Union External Action, 2022. 02. 11., https://www.eeas.europa.eu/eeas/child-soldier-wound-needs-lifelong-healing_en (utolsó letöltés: 2022/08/16)
- *Child Soldiers Continue to be Deployed to Libya*, Syrians For Truth & Justice, 2021. 08. 31., <https://stj-sy.org/en/child-soldiers-continue-to-be-deployed-to-libya/> (utolsó letöltés: 2022/08/31)
- *Child Soldiers Global Report 2004 - Viet Nam*, UNHCR – The UN Refugee Agency, <https://www.refworld.org/docid/4988061cc.html> (utolsó letöltés: 2021/10/20)
- *Child Soldiers*, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/topic/childrens-rights/child-soldiers> (utolsó letöltés: 2022/08/19)
- *Child Soldiers*, Stimson, <https://www.stimson.org/project/child-soldiers/> (utolsó letöltés: 2022/08/19)
- *Child Soldiers: The Tragic End of Childhood for Boys and Girls in Conflict*, Save the Children, <https://www.savethechildren.org/us/charity-stories/child-soldiers> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
- *Child Soldiers Worldwide*, Human Rights Watch, 2021. 03. 12.,

- <https://www.hrw.org/news/2012/03/12/child-soldiers-worldwide> (utolsó letöltés: 2021/10/19)
- Chonchirdsin, Sud: *The Vietnam War: Children at War*, British Library, 2016. 02. 24., <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/2016/02/the-vietnam-war-children-at-war.html> (utolsó letöltés: 2021/10/20)
 - Ciavoni, Carlo: *Nigeria, l'uso dei bambini come bombe umane nella regione nordorientale*, la Repubblica, 2019. 06. 19., https://www.repubblica.it/solidarieta/emergenza/2019/06/19/news/nigeria_l_uso_dei_bambini_come_bombe_umane_nella_regione_nordorientale-229129688/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)
 - COHA: *From Cradle to Conflict: Child Soldiers' Growing Role in Latin America's Drug Wars*, Council on Hemispheric Affairs, 2012. 04. 24., <https://www.coha.org/from-cradle-to-conflict-latin-americas-child-soldiers-new-direction-to-drug-wars/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Colombia Investigate Unit: *Criminal Governance Under Coronavirus: How Colombian Groups Seized the Day*, InSight Crime, 2020. 09. 03., <https://www.insightcrime.org/news/analysis/criminal-governance-coronavirus-colombia/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Crane, Brent: *Female cadres of the Khmer Rouge*, The Phnom Penh Post, 2015. 08. 01., <https://www.phnompenhpost.com/post-weekend/female-cadres-khmer-rouge> (utolsó letöltés: 2022/11/04)
 - Crawford, Alex: *Libya warlord accused of using child soldiers to fight forces of UN-backed government*, Sky News, 2019. 04. 20., <https://news.sky.com/story/libya-warlord-accused-of-using-child-soldiers-to-fight-forces-of-un-backed-government-11698136> (utolsó letöltés: 2022/08/31)
 - CSPA Implementation Tracker – Country Profiles: *Libya*, Stimson, 2021. 11. 19., <https://www.stimson.org/2021/cspa-country-libya/> (utolsó letöltés: 2022/08/31)
 - CSPA Implementation Tracker – Mapping Implementation, Stimson, 2021. 11. 19., <https://www.stimson.org/2021/cspa-tracker-map/> (utolsó letöltés: 2022/08/19)
 - Culinnan, Jeanna: *Colombia claims 3,000 Child Combatants Rescued in 9 Years*, InSight Crime, 2011. 11. 21., <https://www.insightcrime.org/news/brief/colombia-claims-3000-child-combatants-rescued-in-9-years/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Czirják Ráhel: *Gyerekkatonák a népiértó rezsimiek szolgálatában*, PAGEO – Geopolitikai

- Kutatóintézet, 2016. 07. 31., <http://www.geopolitika.hu/hu/2016/07/31/gyerekkatonak-a-nepirto-rezsimek-szolgalataban/> (utolsó letöltés: 2022/11/04)
- Dalby, Chris: *Haiti's Neighbors Grow Concerned at Spread of Gang Governance*, InSight Crime, 2021. 09. 10., <https://insightcrime.org/news/haitis-neighbors-grow-concerned-spread-gang-governance/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)
 - De Luca, Anna Maria: *Bambini soldato, la Giornata Internazionale contro l'uso dei bambini armati: poche le risorse per il loro reintegro*, la Repubblica, 2020. 02. 12., https://www.repubblica.it/solidarieta/diritti-umani/2020/02/12/news/bambini_soldato_giornata_internazionale_contro_l_uso_dei_bambini_soldato_mancano_fondi_per_il_reintegro_dei_bambini-248426476/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)
 - Dickinson, Elizabeth: *Lockdowns Produced a New Generation of Child Soldiers*, International Crisis Group, 2021. 12. 06., <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/colombia/lockdowns-produced-new-generation-child-soldiers> (utolsó letöltés: 2022/08/16)
 - Dick, Shannon & Stohl, Rachel: *A Record Number of Countries Are Using Child Soldiers*, Inkstick, 2020. 07. 09., <https://inkstickmedia.com/a-record-number-of-countries-are-using-child-soldiers/> (utolsó letöltés: 2022/08/19)
 - *Disarmament, Demobilization and Reintegration*, United Nations Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration> (utolsó letöltés: 2021/10/19)
 - Dittmar, Victoria: *Mexico Lacks Will, Means to Prevent Child Recruitment: Interview*, InSight Crime, 2020. 12. 02., <https://insightcrime.org/news/analysis/mexico-lacks-means-child-recruitment/> (utolsó letöltés: 2022/08/21)
 - Dittmar, Victoria: *Mexico Report Shows Young Offenders' Links to Organized Crime*, InSight Crime, 2017. 01. 25., <https://insightcrime.org/news/analysis/mexico-report-shows-links-youth-offenders-organized-crime/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - *El Salvador*, The Centre for Justice & Accountability, <https://cja.org/where-we-work/el-salvador/> (utolsó letöltés: 2022/08/04)
 - Esslemont, Tom: *The child soldiers who escaped Colombia's guerilla groups*, BBC News, 2013. 11. 13., <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-24911286> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Fagan, Evan & Owens, Evan: *The FARC and Child Soldiers: A Question of Reintegration*,

- InSight Crime, 2016. 05. 25., <https://www.insightcrime.org/news/analysis/the-farc-and-child-soldiers-a-question-of-reintegration-so-near-yet-so-far/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
- Fleck, Anna: *How Many Victims Has Colombia's Armed Conflict Claimed?*, Statista, 2022. 07. 12., https://www.statista.com/chart/27758/colombia-armed-conflict-number-of-victims/?utm_source=Statista+Newsletters&utm_campaign=c7cd6598d5-All_InfographTicker_daily_COM_AM_KW27_2022_Mo_COPY&utm_medium=email&utm_term=0_62f7ed75e-c7cd6598d5-340240846 (utolsó letöltés: 2022/08/20)
 - Flemion, Philip F.: *El Salvador – Civil war*, Britannica, <https://www.britannica.com/place/El-Salvador/Civil-war> (utolsó letöltés: 2022/08/04)
 - Fletcher, Ryan: *Twenty Years of Stopping the Use of Child Soldiers*, Stimson, 2022. 02. 11., <https://www.stimson.org/2022/twenty-years-of-stopping-the-use-of-child-soldiers/> (utolsó letöltés: 2022/08/16)
 - Ford, Alessandro: *Haiti Gangs Recruiting, Arming More Children*, InSight Crime, 2022. 06. 03., <https://insightcrime.org/news/haiti-gangs-recruiting-arming-more-children/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)
 - Fox, Edward: *Why Children Are Low-Risk Labor for Latin America's Drug Gangs*, InSight Crime, 2012. 05. 15., <https://www.insightcrime.org/news/analysis/why-children-are-low-risk-labor-for-latin-americas-drug-gangs/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - Gaille, Brandon: *23 Dramatic Child Soldiers in Africa Statistics*, Brandon Gaille Small Business & Marketing Advice, 2017. 05. 25., <https://brandongaille.com/21-dramatic-child-soldiers-in-africa-statistics/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Gibb, Tom: *The killing of Archbishop Oscar Romero was one of the most notorious crimes of the cold war. Was the CIA to blame?*, The Guardian, 2000. 03. 23., <https://www.theguardian.com/theguardian/2000/mar/23/features11.g21> (utolsó letöltés: 2022/08/05)
 - Gowen, Anne: *Legacies of war*, The Washington Post, 2015. 04. 17., <https://www.washingtonpost.com/graphics/world/vietnam/> (utolsó letöltés: 2021/10/20)
 - Gupta, Varsha: *Child Labor in Haiti*, Haiti Now, 2012., <https://www.haiti-now.org/child-labor-haiti/> (utolsó letöltés: 2022/07/29)
 - *InSight Crime's 2021 Homicide Round-Up*, InSight Crime, 2022. 02. 01., <https://insightcrime.org/news/insight-crimes-2021-homicide-round-up/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - Jangma, Elizabeth & Ratcliffe, Rebecca: *Hundreds of children detained by the Myanmar*

- military, ministers says*, The Guardian, 2022. 03. 22., <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/22/hundreds-of-children-detained-by-the-myanmar-military-minister-says> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
- *La mattanza dei bimbi-soldato nello Yemen: in 18 mesi 2000 sono morti combattendo*, Gazzetta del Sud, 2022. 01. 30., <https://gazzettadelsud.it/articoli/mondo/2022/01/30/la-mattanza-dei-bimbi-soldato-nello-yemen-in-18-mesi-2000-sono-morti-combattendo-d9eedaae-e958-49b7-b0c2-c2f221ba79be/> (utolsó letöltés: 2022/09/16)
 - Lamb, David: *Children of the Vietnam War*, Smithsonian Magazine, 2009. 06., <https://www.smithsonianmag.com/travel/children-of-the-vietnam-war-131207347/> (utolsó letöltés: 2021/10/20)
 - Loaiza, Lara: *How Colombia's Lockdown Created Ideal Conditions for Child Recruitment*, InSight Crime, 2020. 08. 28. <https://www.insightcrime.org/news/analysis/colombia-lockdown-child-recruitment/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - *Los Zetas*, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Los-Zetas> (utolsó letöltés: 2022/07/25)
 - Lynch, Colum: *The Lost Boys Weren't Lost. They Were Stolen.*, Foreign Policy, 2022. 01. 08., <https://foreignpolicy.com/2022/01/08/south-sudan-child-soldiers-riek-machar/> (utolsó letöltés: 2022/08/31)
 - Maalla M'jid, Najat; Otani, Mikiko; Gough, Jean & Robinson, Harold: *Imprisoning children is not the solution to gang violence in El Salvador*, UNICEF, <https://www.unicef.org/lac/en/press-releases/imprisoning-children-is-not-the-solution-to-gang-violence-in-el-salvador> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - Marín, Ignacio: *Abandoned: gangs in Guatemala replace families – photo essay*, The Guardian, 2021. 03. 24., <https://www.theguardian.com/global-development/2021/mar/24/left-behind-where-guatemala-gangs-replace-families-in-pictures> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - Marín, Ignacio: *Guatemala's youth pay the high cost of mass emigration*, Equal Times, 2022. 03. 04., <https://www.equaltimes.org/guatemala-s-youth-pay-the-high?lang=en#.YwNTqS32qqI> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - Martínez D'Aubuisson, Juan José: *When the MS13 Played Possum in Guatemala*, InSight Crime, 2022. 02. 07., <https://insightcrime.org/investigations/when-the-ms13-played-possum-guatemala/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - Martin, Michael: *Is Myanmar's Military on Its Last Legs?*, Center for Strategic &

- International Studies, 2022. 06. 21., <https://www.csis.org/analysis/myanmars-military-its-last-legs> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
- Matiyas, Eden: *The Challenges of Reintegrating Child Soldiers in South Sudan*, Justiceinfo.net, 2018. 05. 23., <https://www.justiceinfo.net/en/37569-the-challenges-of-reintegrating-child-soldiers-in-south-sudan.html> (utolsó letöltés: 2022/08/31)
 - Maung, Manny: *Myanmar's Military Still Using Children in Fighting*, Human Rights Watch, 2020. 11. 17., <https://www.hrw.org/news/2020/11/17/myanmars-military-still-using-children-fighting> (utolsó letöltés: 2022/08/25)
 - McCabe törzsörörmester, Neil W.: *Vietnamese-American Army Reserve Soldier reflect on Vietnam War, serving America in uniform*, U.S. Army Reserve, 2015. 04. 28., <https://www.usar.army.mil/News/News-Display/Article/608819/vietnamese-american-army-reserve-soldiers-reflect-on-vietnam-war-serving-america/> (utolsó letöltés: 2022/11/04)
 - *Mexico cartels: Which are the biggest and most powerful?*, BBC, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-40480405> (utolsó letöltés: 2022/07/25)
 - Mistler-Ferguson, Scott: *Despite Peace Agreement, Child Recruitment Plagues Colombia*, InSight Crime, 2022. 02. 22., <https://insightcrime.org/news/despite-peace-agreement-child-recruitment-plagues-colombia/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)
 - *Myanmar*, Office of the Representative of the Secretary General for Children and Armed Conflict, 2022. 07. 11., <https://childrenandarmedconflict.un.org/where-we-work/myanmar/> (utolsó letöltés: 2022/08/25)
 - Obiezu, Timothy: *Video of Child Militants Executing Nigerian Soldiers Raises Concerns*, VOA News, 2022. 01. 21., <https://www.voanews.com/a/video-of-child-militants-executing-nigerian-soldiers-raises-concerns-/6407395.html> (utolsó letöltés: 2022/08/31)
 - Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict: *Trauma Healing: a Key Component of Child Reintegration*, Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, 2021. 04. 17., <https://childrenandarmedconflict.un.org/2021/04/trauma-healing-a-key-component-of-child-reintegration/> (utolsó letöltés: 2022/08/16)
 - Oudot, Carole & Baudey, Matthieu: *Myanmar's vicious circle inside the golden triangle*, Asia Times, 2016. 12. 29., <https://asiatimes.com/2016/12/myanmars-vicious-circle-inside-golden-triangle/> (utolsó letöltés: 2022/08/25)
 - Østby, Gudrun; Bahgat, Karim; Dupuy, Kendra; Aas Rustad, Siri Camilla; Strand, Håvard & Wig, Tore: *New Mapping of Children Affected by Armed Conflict*, Prio Blogs, 2018. 02. 15.,

- <https://blogs.prio.org/2018/02/new-mapping-of-children-affected-by-armed-conflict/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
- Pachico, Elyssa: *The Problem With Counting Gang Members in Honduras*, InSight Crime, 2016. 02. 17., <https://insightcrime.org/news/analysis/the-problem-with-counting-gang-members-in-honduras/> (utolsó letöltés: 2021/10/19)
 - Peña, María: *Absent students, murdered teachers: Gang violence permeates Honduras' schools*, NBC News, 2020. 03. 08., <https://www.nbcnews.com/news/latino/absent-students-murdered-teachers-gang-violence-permeates-honduras-schools-n1144951> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - *Philippines, Armed Group Undertakes to Respect Children, How Does Law Protect in War?*, <https://casebook.icrc.org/case-study/philippines-armed-group-undertakes-respect-children> (utolsó letöltés: 2022/08/16)
 - Radio Free Asia: *Former Myanmar Child Soldier Describes Long Struggle to Turn Life Around*, reliefweb, 2017. 08. 22., <https://reliefweb.int/report/myanmar/former-myanmar-child-soldier-describes-long-struggle-turn-life-around> (utolsó letöltés: 2022/08/25)
 - *Repubblica Centrafricana: ad un anno dall'accordo di pace milioni di bambini rimangono a rischio*, la Repubblica, 2020. 02. 10., https://www.repubblica.it/solidarieta/emergenza/2020/02/10/news/repubblica_centrafricana-248243083/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)
 - Reuters: *US Places Russia on Human Trafficking, Child Soldiers List*, VOA News, 2022. 07. 19., <https://www.voanews.com/a/us-places-russia-on-human-trafficking-child-soldier-lists/6665537.html> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Reuters Staff: *Colombian rebels promise end to use of child soldiers*, Reuters, 2016. 02. 10., <https://www.reuters.com/article/us-colombia-rebels-idUSKCN0VJ1VE> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
 - Robbins, Seth: *El Salvador's Security Crackdown May Feed Gang Recruitment*, InSight Crime, 2022. 06. 15., <https://insightcrime.org/news/el-salvador-security-crackdown-gang-recruitment-drive/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - Salomón, Josefina: *Mexico Criminal Groups Increase Child Recruitment Tactics*, InSight Crime, 2019. 07. 19., <https://insightcrime.org/news/analysis/mexico-criminal-groups-child-recruitment/> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
 - Saunders, Alpheia: *266 criminal gangs creating mayhem across island*, Jamaica Observer, 2015. 11. 13., <https://www.jamaicaobserver.com/news/266-criminal-gangs-creating->

[mayhem-across-island_9238301](#) (utolsó letöltés: 2021/10/19)

- Sidibay, Mohamed: *'L'istruzione mi ha salvato la vita'*, Il Sole 24 Ore, 2018. 05. 31., <https://www.ilsole24ore.com/art/l-istruzione-mi-ha-salvato-vita--AEAGtsxE> (utolsó letöltés: 2022/09/16)
- Sokatch, Jen: *2011 Sees Over 300 Child Soldiers Demobilize in Colombia*, InSightCrime, 2011. 08. 10., <https://www.insightcrime.org/news/brief/2011-sees-over-300-child-soldiers-demobilize-in-colombia/> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
- Spector, Ronald H.: *Vietnam War*, Encyclopedia Britannica, 2022. 03. 14. <https://www.britannica.com/event/Vietnam-War/French-rule-ended-Vietnam-divided> (utolsó letöltés: 2022/08/24)
- Stevens, Elijah: *El Salvador Security Crisis Sees Rise in Children Tried as Gang Members*, InSight Crime, 2015. 10. 13., <https://insightcrime.org/news/brief/el-salvador-security-crisis-sees-rise-children-tried-gang-members/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)
- Stohl, Rahcel & Dick, Shannon: *Child Soldiers Pose a National Security Threat*, The National Interest, 2018. 02. 12., <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/child-soldiers-pose-national-security-threat-24470?page=2> (utolsó letöltés: 2022/08/19)
- Stohl, Rahcel & Fletcher, Ryan: *Will Biden have courage on child soldiers?*, The Hill, 2021. 07. 20., <https://thehill.com/blogs/congress-blog/foreign-policy/564009-will-biden-have-courage-on-child-soldiers/> (utolsó letöltés: 2022/08/19)
- *Sud Sudan, ex bambini soldato tornano nelle loro comunità: "Percorso difficile ma gratificante"*, la Repubblica, 2019. 03. 13., https://www.repubblica.it/solidarieta/diritti-umani/2019/03/13/news/sud_sudan_ex_bambini_soldato_tornano_nelle_loro_comunita_per_corso_difficile_ma_gratificante_-221452730/ (utolsó letöltés: 2022/09/16)
- Tálás Péter: *A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára*, ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések, 2007. 01., <https://kisebbsegkutato.tk.hu/uploads/files/archive/904.pdf> (utolsó letöltés: 2022/01/05)
- *The Golden Triangle, Burmese Oil, the Dalai Lama in Blood, and Chinese Tourists*, Tricycle, 2008. 01. 15., <https://tricycle.org/trikedaily/golden-triangle-burmese-oil-dalai-lama-blood-and-chinese-tourists/> (utolsó letöltés: 2021/10/22)
- *The Middle East's child soldiers problem*, The National News, 2022. 02. 01., <https://www.thenationalnews.com/opinion/editorial/2022/02/01/the-middle-east-child-soldiers-problem/> (utolsó letöltés: 2022/08/31)

- *The MS13 Will Never Be a Gang for Women*, InSight Crime, 2022. 06. 15., <https://insightcrime.org/investigations/ms13-gang-for-women/> (utolsó letöltés: 2022/08/20)
- *The ordeals of Myanmar's child soldiers*, UCA News, 2021. 06. 15., <https://www.ucanews.com/news/the-ordeals-of-myanmars-child-soldiers/92821> (utolsó letöltés: 2022/08/25)
- *Thousands of children endure 'horrific conditions' in conflict zones: UN report*, United Nations – UN News, 2022. 07. 11., <https://news.un.org/en/story/2022/07/1122262> (utolsó letöltés: 2022/09/21)
- Turkewitz, Julie: *Five Years After Peace Deal, Colombia Is Running Out of Time, Expert Say*, The New York Times, 2021. 09. 26., <https://www.nytimes.com/2021/09/26/world/americas/colombia-peace-deal-farc.html> (utolsó letöltés: 2022/08/10)
- Uhlmann, Chris & Tozer, Joel: *Inside the Golden Triangle, where warlords and drug barons reign*, The Sydney Morning Herald, 2020. 03. 15., <https://www.smh.com.au/world/asia/inside-the-golden-triangle-where-warlords-and-drug-barons-reign-20200310-p548io.html> (utolsó letöltés: 2021/10/22)
- *US slams Turkey over use of 'child soldiers' in Libya, Syria*, The Arab Weekly, 2021. 02. 07., <https://the arabweekly.com/us-slams-turkey-over-use-child-soldiers-libya-syria> (utolsó letöltés: 2022/08/31)
- Vice: *The Meth Warlords of the Golden Triangle | The War on Drugs*, YouTube, 2022. 08. 29., <https://www.youtube.com/watch?v=zftWMus7zuc&t=362s> (utolsó letöltés: 2022/09/06)
- Vice: *The Teenage Mafia Academy*, YouTube, 2022. 11. 04., <https://www.youtube.com/watch?v=D4ns79sFSvE> (utolsó letöltés: 2022/11/04)
- *Vietnam War*, History, 2022. 06. 09., <https://www.history.com/topics/vietnam-war/vietnam-war-history#roots-of-the-vietnam-war> (utolsó letöltés: 2022/08/24)
- *Violence has pushed thousands of children in Honduras and El Salvador out of school*, reliefweb, 2019. 05. 16., <https://reliefweb.int/report/honduras/violence-has-pushed-thousands-children-honduras-and-el-salvador-out-school> (utolsó letöltés: 2022/08/22)
- Winn, Patrick: *Thailand's hidden child soldiers*, TheWorld, 2011. 11. 20., <https://theworld.org/stories/2011-11-21/thailands-hidden-child-soldiers> (utolsó letöltés: 2022/08/25)
- Woody, Christopher: *The last march: Colombia's most notorious rebel group is starting to disarm, but obstacles to peace still loom*, Business Insider, 2017. 02. 04.,

<https://www.businessinsider.com/colombia-farc-rebels-demobilization-and-peace-process-obstacles-2017-2> (utolsó letöltés: 2022/09/21)

- *World's highest child soldier numbers in West, Central Africa*, AlJazeera, 2021. 11. 23., <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/23/world-highest-child-soldier-numbers-in-west-central-africa-un> (utolsó letöltés: 2022/08/31)